

భారతి

మాస పత్రిక

*

శివలెంక శంభుప్రసాద్
సంపాదకుడు
(1938-1972)

*

సంపుటము : 66

జూన్ 1989

సంచిక : 6

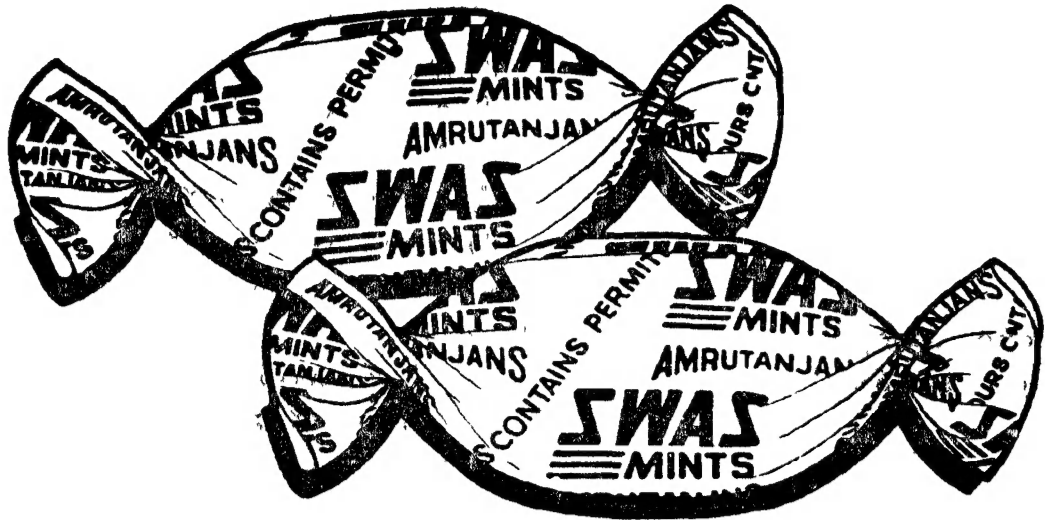
విడిపత్రిక వెల ఐదు రూపాయలు

విషయానుక్రమణిక

జూన్ 1989

తరళమాల	శ్రీ గోనెళ్ళ సూరి	4
చైతన్యస్తన్యం	శ్రీ సి. బి. కృష్ణ	5
దొండపాడు శిలాశాసనములు	శ్రీ బి. ఎన్. కాత్రి	8
స్రస్కులు	శ్రీ గడియారం శేషభణిశర్మ	9
కొన్ని శబ్దార్థాలు	శ్రీ కాళూరి హనుమంతరావు	14
పులి	అనువాదం : కె. సుబ్రహ్మణ్యం	17
ఇల్లాలు, ఉదయం, సమదృష్టి	సౌభాగ్య	18
గాలిబ్ కవిత్వంలో జీవనరేఖలు	డాక్టర్ ఎం. బుద్ధన్న	22
దానపుడా!	శ్రీ కానల నాగభూషణం	23
అగ్ని సముద్రం	శ్రీ చెన్నోజు రామ్మోహన్ రావు	24
తుమ్మలవారి కవితాకళ	శ్రీ సూర్యదేవర రవికుమార్	34
యాచకుడు	శ్రీ అనంత వేంకటేశన్	36
అశలోనే...., ప్రకృతి సహజం	డాక్టర్ గుమ్మనూరు రమేష్ బాబు	37
కవిత్వము - లక్షణము	శ్రీ చివుకుల వేంకట సుబ్బావధానులు	44
"....నేనెవరిని"	శ్రీ మేకా సుధాకరరావు	47
కాంక్ష	శ్రీ తిరునగరి	48
అచ్యుతరాయ శతకము : పరిశోధనలో లభ్యమైన	కీ.శే. కె. కోదండరామయ్య	53
కొన్ని నీతిపద్యములు		60
కలగూరగంప		
గ్రంథవిమర్శలు		

స్వాస్ మింట్స్

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
వారి మరొక గొప్ప తయారీ

Amrutanjan Limited

స్వ విషయం

ఈ మాసం “భారతి”లో శ్రీ బి. ఎన్. శాస్త్రి అందిస్తున్న “దొండపాడు శిలాశాసనాలు” చారిత్రక పరిశోధకులకు ప్రీతిపాత్రంగా ఉండగలదు.

ఈ సంచికలో శ్రీ కాశూరి హనుమంతరావు కొన్ని శబ్దార్థాలకు వెలువరించిన విశేషాలు భాషా శాస్త్రజ్ఞులకు ఉపయోగపడగలవు.

అలాగే డా॥ ఎం. బుద్ధన్న గాలిబ్ కవిత్వంలో దర్శించిన జీవనరేఖలు సార్వజనిక సార్వకాలిక సత్యాలుగా ఎవరైనా గుర్తించగలరు. పోతే తుమ్మలచారి కవితాకళ గురించి డాక్టర్ నూర్యదేవర రవికుమార్ సమీక్షించిన తీరు కూడా ఎంతోమంది సాహితీసుగతులకు సంతృప్తిని కలిగించగలదు.

కాగా, శ్రీ చివుకుల వేంకట సుబ్బావధానులు వ్యక్తపరచిన కవిత్వపు లక్షణాలు చర్చలకు బాగా ఆస్కార మీయగలదని ఆశిస్తున్నాము. మరో ముఖ్యమైన విశేషమేమిటంటే ఈసారి అచ్యుతరాయ శతకంలో లభ్యమైన కొన్ని నీతిపద్యాల గురించి స్వర్ణీయ కోదండరామయ్యగారి తరపున శ్రీ కారుపల్లి విశ్వనాథంగారు ఒక వ్యాసాన్ని సేకరించి పంపారు. ఇది శతక ప్రయులకు బాగా రుచికరంగా ఉండగలదని మా నమ్మకం.

ఈ సంచికలో అందిస్తున్న “పులి” అనువాద కథ కొత్తదనం కోరుకునేవారిని అలరించగలదు. ఇకపోతే కవిత్వం గురించి ప్రత్యేకంగా చెప్పడం లేదు. మంచి కవిత్వం కావాలని కోరుకునే రసజ్ఞులందరికీ ఏకైక వేదిక “భారతి” మాత్రమే కావాలని మా ధ్యేయం. మా వంతు కృషి కూడా అందు కోసమే!

తెలుగువారి సంస్కృతిలోని వైవిధ్యమంతా “భారతి”లో ప్రతిస్పందించాలని మా కోరిక. అందుకు అందరి సహాయ, సహకారాలనూ కోరుకుంటున్నాము.

త ర శ మాల

వెలుగు కానని మన్ననోగత పీఠులందఱుదెంచి, వాః
కుల మహాగ్ని శిఖా సముజ్జ్వల కుండమందున నా వ్యథా
నలము పైచుచు నీవు పిండిన నాదు తీయని గుండియల్
విలయరీతి సుధారసాల ప్రవించుచున్నవి నేటికిన్.

యుగయుగాలు గతించిపోయే మహోన్నతాశయ భావనా
గగనసీమల నుండి జారి, అఘాతముల్ తిని; ఆ ప్రభల్
మిగులవాయెను నేటికిన్: హృది మృణ్మయమ్మ యెనంతకున్,
రగులు దైత్య విలాసకేశిని రట్టు సేసెను నీ స్మృతుల్.

మరల వచ్చెను నాదు జీవన మార్గమందు వనంతముల్;
తిరిగి కోయిల కూయసాగె మదీయ జీవన వాటికన్;
తరులు కూలి లతల్ కృశించిన తావులందు ప్రమోద ని
ర్మరులు పాఠెను, వీయసాగె ప్రళాంత మారుత వీచితల్.

అరుణకాంతుల రేఖలన్, గగనాంతర్జ్వల తారలన్,
విరియు వెన్నెల శోభలన్, పికబ్బంద సౌరభ గీతులన్,
విరుల తేనియలన్ మధుస్వర వీణలన్నిటి మించు ఈ
తరల మాలను కూర్చినాను కృతజ్ఞతన్ గ్రహియింపుమా

శ్రీ గోనెళ్ళ సూరి

చైతన్యస్తన్యం

మ స్తిష్కంలో మరో సహారా
సల సల కాలుతుంది
మనోమూలలో మరో నయాగృహ
నాట్కం చేస్తుంది
అడవులను అలంకరించే గుండె
పడమటి కొండను పిండి చేస్తుంది
అ స్తమించని ఆలోచనా తరంగం
చైతన్య స్తన్యమై విస్తరిస్తుంది.

సి. బి. కృష్ణ

దొండపాడు శిలాశాసనములు

నల్లగొండజిల్లా, మేళ్ళచెలుపు మండల పరిధిలోనున్న దొండపాడు గ్రామమున రెండు శిలాశాసనములున్నవి. ఇందు మొదటి శాసనము కాకతి గణపతిదేవ చక్రవర్తి పాలించు కాలమున శకసంవత్సరము 1167లోను, రెండవ శాసనము కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజు పరిపాలనమున శకసంవత్సరము 1233లోను వేయించబడినవి.

దొండపాడు గ్రామపురై తు శ్రీ అన్నవరెడ్డి వేంకటేశ్వర రెడ్డి తమ జవకోటివారి రేగడి పొలము దున్నుచుండ నాగటి కణ్ణకుత్తి పైకి లేచిన శిలాఫలకమును గాంచి, దానిపై అక్షరములు చెక్కియుండుట గమనించి, గ్రామమునకు తరలించి, ఊరిమధ్యనున్న బావిచెంత నిలిపినాడు. ఆ శాసనము 12 పంక్తులలో చెక్కబడియున్నది. శకసంవత్సరము 1167 నాటిది. శాసనశీల ఎత్తు 3'-8" వెడల్పు 1'-2".

దొండపాడు గ్రామమున గల శివాలయము ఆవరణములో నున్న పెద్ద నాపరాతి ఫలకముపై శకసంవత్సరము 1233నాటి శాసనము 21 పంక్తులలో చెక్కబడియున్నది. ఇచటి శివాలయము శిథిలము కాగా కాకతీయ సమైక్య అధినేత శ్రీ వేంకటేశ్వర్లు గారు సూతనముగ శివాలయమును, ముఖమండపమును ప్రహరీ గోడలను నిర్మించినారు. శివ ప్రతిష్ఠ ఇంకను జరుగలేదు. దొండపాడులోని చెంచమల్లి నారాయణ శిథిలములింకను కనిపించుచున్నవి. భిన్నమైయున్న శివలింగము పానవట్టము, నంది విగ్రహము వరుపుబండలు ఆలయ ఆవరణమందు పడియున్నవి. కాకతి చక్రవర్తి శ్రీవర్వత శిరోమణి శ్రీమత్ కుమారగిరి త్రిపురాంతకదేవర అంగరంగ భోగాలకు, కొండపల్లి నాటిలోని కృష్ణానదీతీర సమీపగ్రామమైన రేపూరును సకలాయ సహితముగా ధారపూర్వకముగా దాన మొసంగుచు వేయించిన శాసనమున రేపూరు గ్రామ పరిపాద్యులు తెలుపునపుడు దొండపాడు ప్రశంసించబడినది.¹

1. శకసంవత్సరము 1167నాటి శాసనము :

ఈ శాసనము తెలుగుభాషలో 12 పంక్తులలో చెక్కబడియున్నది. శ్రీ అనంత పద్మనాభస్వామి హరిబలి, నైవేద్యాల నిమిత్తము బొంటు పోలెడ్డి తన ప్రభువుకు పుణ్యమగునట్లు రాజులపుట్ట ప్రాంతమున పుట్టిచేసు దానమొసంగుచు ఈ శాసనమును వేయించెను. శాసనాంతమున స్వదత్తం వరదత్తంవా శ్లోకమున్నది. శాసనశీలపై సూర్యచంద్రుల ప్రతిమలు, పానవట్టముతో గూడిన శివలింగమును చెక్కబడినవి.

శాసనము శకవర్షము 1167 సర్వధారి వైశాఖ శుద్ధ పౌర్ణమి సోమవారమునాటిది. కావున శాసనకాలము క్రీ.శ. 1245.

2. శకసంవత్సరము 1233నాటి శాసనము :

శివాలయ ఆవరణమందున్న శిలాఫలకముపై 21 పంక్తులలో చెక్కబడియున్న శాసనము కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవుని కాలమునాటిది. ఈ శాసనశీల పొడవు 7'-9"; వెడల్పు 2'-9"లు. శాసనఫలకము భూమిలోనికి నాటబడినది. ఈ శిలాఫలకము పైనుండి క్రిందికి ఏటవాలుగా ఎడమవైపు వగిలియున్నది. శాసనాక్షరములు కొన్ని చెదరిపోయినను తక్కినవి చదువుట కనువుగానుండి శాసనార్థము తెలియుచున్నది.

శాసనారంభమున సూర్యచంద్రుల ప్రతిమలు, పానవట్టముతో గూడిన శివలింగము చెక్కబడియున్నవి. శాసనాక్షరములు కాకతి శాసనాక్షరములను పోలియున్నవి. ముఖ్యముగా మేళ్ళ చెలువు², నడిగుండెం (తాడువాయ)³, నాగులపాడు⁴ పానుగల్లో⁵ శాసనాక్షరములను పోలియున్నవి.

1. త్రిపురాంతక దేవాలయ శాసనములు. పుటలు. 51-53.

2. నల్లగొండ మండల సర్వస్వము పుటలు 811-812

3. శాసన సంపుటి పుటలు 258-264

4. నల్లగొండ మండల సర్వస్వము పుటలు 774, 806, 823

5. " " " పుటలు 808

కాకతి ప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజు సృష్టి రాజ్యమేలు చున్న కాలమున చెఱకునాగిరెడ్డి బొల్లయరెడ్డివారి అధికారా బొమ్మరాజు ఎఱ్ఱయప్రెగ్గడవారి నాయంకరమందు గల దొండపాడు గ్రామమున గల వెలమ వేగురును, సమస్త ప్రజలును, శ్రీ చెన్న మల్లినాథదేవర రంగభోగమునకు, బ్రాహ్మణవృత్తులు, వరిచేలు, రాచపొలము, రేగడ, వెలిపొలములు, పుట్టి ఒక్కంటికి చిన్నము చొప్పున నిచ్చునట్లును, ఈ దానమాచంద్రార్కముగ నిలుచు నట్లును శాసనము వేయించిరి. ధర్మప్రతిపాలకుల పితరులు 21 కులములవారు ఈశ్వర రూపులగుదురనియు, ధర్మమును విష్ణువరచినవారి పితరులు పాపము బడయుదురనియు వ్యాస గీతాశ్లోకము ముందు చెప్పబడినది.

ఈ శాసనము శకసంవత్సరము 1233 విరోధికృత్సం వత్సర కార్తీకశుద్ధ పాడ్యమీ గురువారమునాటిది. శాసనకాలము క్రీ.శ. 1311.

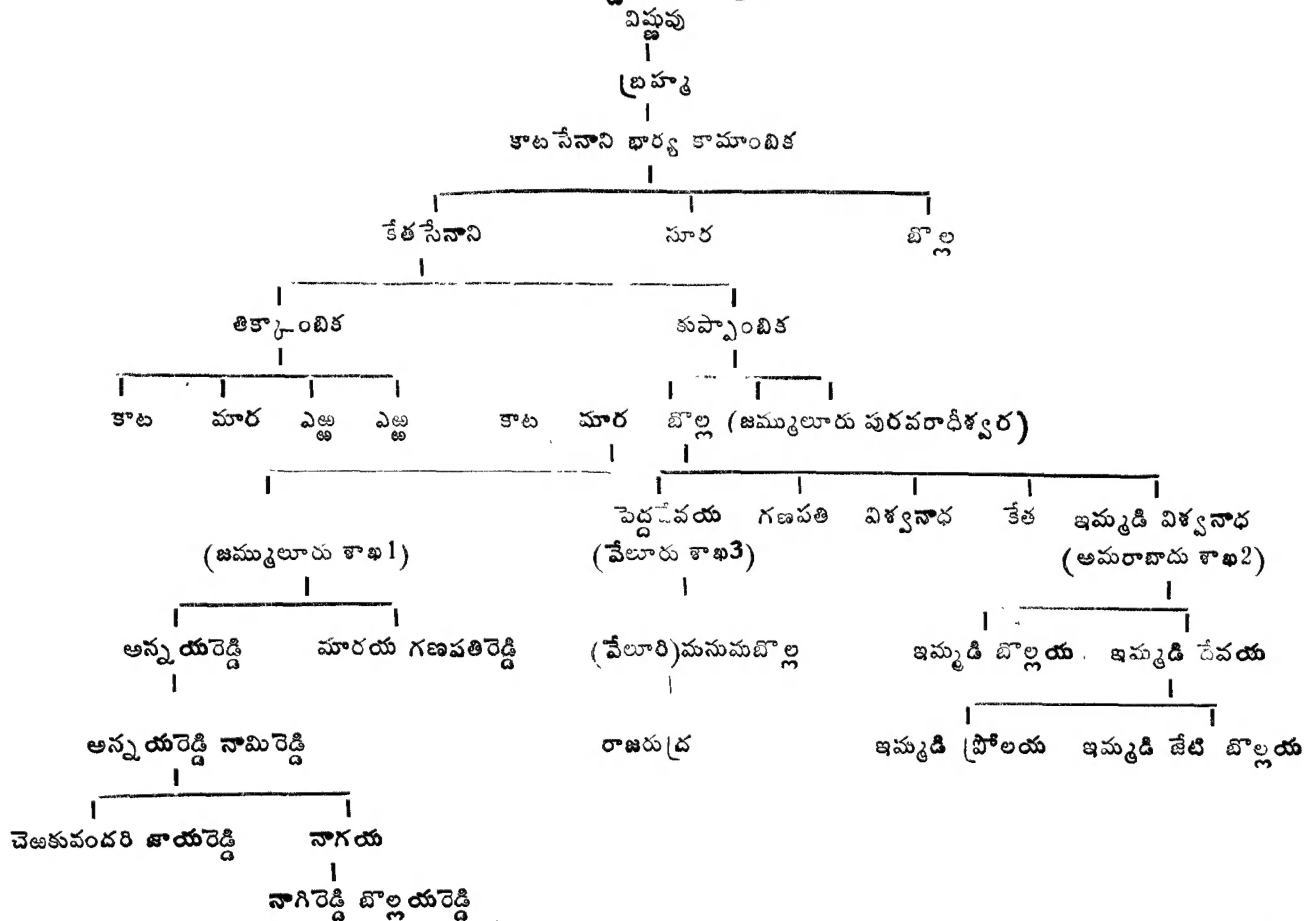
మేళ్ళచెఱువు గ్రామము వెలువలనున్న శంభులింగస్వామి ఆలయ ఆవరణములో శకసంవత్సరము 1233 విరోధికృత్, ప్రాంతములందున్నవి.

మామశుద్ధ పాడ్యమి సోమవారమునాడు వేయించిన శాసనమున్నది. దొండపాడు శాసనము వేయించబడిన రెండున్నర నెలల పిదప అదేరీతిలో మేళ్ళచెఱువు శాసనము వేయించబడినది. మేళ్ళచెఱువు ప్రాంతము, బొమ్మరాజు ఎఱ్ఱయప్రెగ్గడ నాయంకరములోను, నాగిరెడ్డి బొల్లయరెడ్డివారి అధికారమందును ఉన్నట్టిది.

చెఱకురెడ్డి వంశీయులకు సంబంధించిన శాసనములు, నల్లగొండ, మహబూబు నగరము, కర్నూలు జిల్లాలలో లభించినవి. ఈ వంశీయులు కాకతి రెండవ బేతరాజు కాలమునుండి రెండవ ప్రతాపరుద్రుని పాలనాంతమువరకు కాకతి ప్రభువుల దండనాయకులుగను, మహాసామంతాధిపతులుగను వ్యవహరించి నారు. నల్లగొండ మండలమునందు ఈ వంశీయులకు సంబంధించిన శాసనములు, జలాల్పూర్ము, మేళ్ళచెఱువు, దొండపాడు, ఇదమవల్లి కూరేళ్ళ ప్రాంతములందున్నవి.

చెఱకురెడ్డి వంశమునకు సంబంధించిన మహా సామంత రాజ్యములు 1) జమ్మలూరు 2) అమరాబాదు 3) వేలూరు ప్రాంతములందుండెను.

చెఱకురెడ్డి వంశవృక్షము

1. దొండపాడు శిలాశాసనము

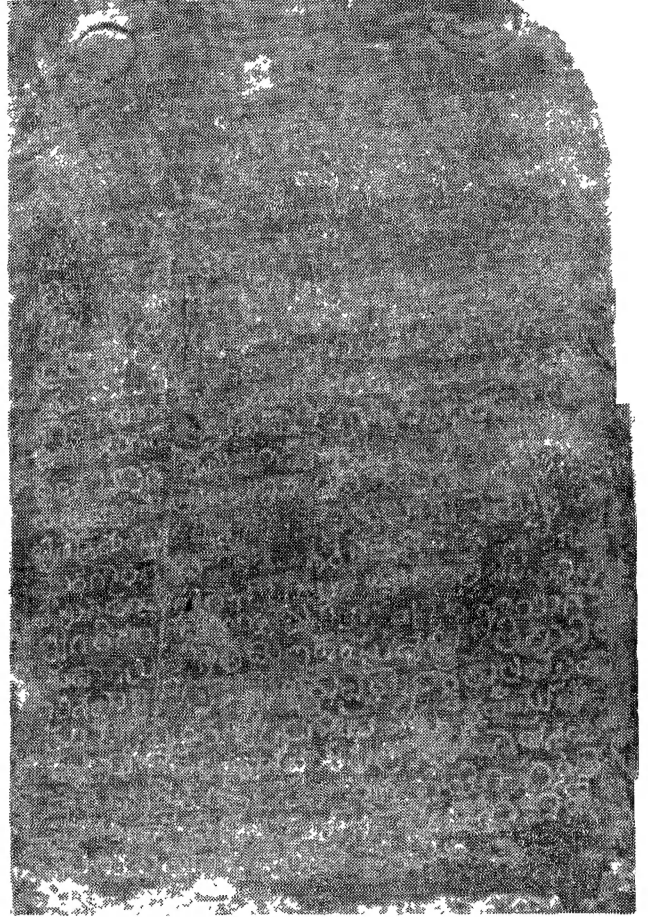
శాసనము-మూలము

1. స్వస్తి శ్రీ కుభశక
2. పషణంబులు ౧౧౬౭
3. సవ్యకాదారి సంవత్సర వై
4. శాఖ కుద్ధ ౧౫ పోమవా
5. రాన టొంటు ప్రోక్రెడ్డి దన్నే
6. లిన రాజ.... బ్రథిలి రా
7. జ్యంబు రా॥ శ్రీమనంత(ప)
8. దృనాతునికి హవిలిలివోన
9. ల కిచ్చిన చేను పుట్టిరాజులృపుట్ట
10. స్వదత్తం వరదత్తం వా మో
11. హరేతి వసుంధరా శ్చష్టింపషక్తీసహ
12. క్రాణి విష్ణయాం జాయతే క్రిమి:

దొండపాడు శిలాశాసనము

శాసనము-మూలము

1. ఓం శ్రీ చెన మల్నాధ దేవాయనమః॥
2. స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబు ౧౨౩౩ గునేంటి వి
3. రోధి కృతు సంవత్సర కాత్తిక కుం గు॥వారాన
4. స్వస్తి శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర కాకతియ్య
5. వ్రతావరుద్రదేవ మహారాజులు ప్రిధీర్వాజ్య
6. ము నేయుచుండగా టొమిరాజు ఎఱ్ఱయప్రెగడ
7. వారి నాయంకరమందు నాగిరెడ్డి బొల్లయరడ్డివా
8. రి అధికారాన దొండపాటి శ్రీ చెన్నమల్నాథదేవరకు
9. రంగబోగానకు అందుల వెల్మవేగురూసు స
10. మస్త వ్రజాను ఆ దేవుని సంధిని ధారలువోసి ఇ
11. చ్చిన క్రమము దేవప్రాహ్మణ విత్తులును వరిచేల గడ్య
12. ముంగక రాచబొలము ఊరివతుస్సేమాను రేగడు
13. వెలుగడూ మనుకాను చాలు మడిన అంతవటు కూసు
14. ఖం కిచ్చిన ముం२౧ లెఖను ఆచంద్రాకా స్థాయిగా

దొండపాడు శిలాశాసనము

శ.సం. 1233=క్రీ శ. 1311

15. ను ధారలు వోసితిమి వడముకొపు వ్రతిపాలిం
16. చిన వారి పితాల్లు ఇరువై యొక్క కులము వా
17. మాను ఇశ్వర రూపులగుచురు రుదముకొపు వి
18. స్వము గలంచినవారి పితాల్లు పాపానంధో
19. దుష్ట॥ స్వదత్తం వరదంతావ్వామోహరేతి
20. సుంధరా శ్చష్టివృక్ష సహస్రాణి వి
21. స్థాయాం జాయతే క్రిమి॥

స్రక్కులు

శ్రీ గడియారం శేషపణిశర్మ

ఎవరన్నారు
వసంతమంటే పచ్చదనమని?
వసంతమంటే,
కింశుక ప్రసూనాల కుసుంభరాగం!

వసంతమంటే,
పుడమితల్లి చెంగావరంగు చీర సింగారించటం!!

నీ అసహనానికి
ఫలితం చూడు!
ఉదయాద్రి నదృశంగా,
ఎదగాల్సిన అరుణతేజం,
అనూరువుగా పరిణమించింది!

ఇప్పటికైనా,
ఓర్పు వహించు!
పాపజాతి విషదంష్ట్రలనుండి,
ఈ దిక్కులేని పక్షులను రక్షించే,
తిరుగులేని గరుడోదయం కోసం నిరీక్షించు!!

జీవితంలో అనుక్షణం,
బలివిత్తులపై తల వంచుతూ
పాతాళానికి దిగజారిపోతున్న
బలిచక్రవర్తి వాడు!
వాడే రేపు తిరుగబడితే,
ఏమవుతయ్ నీ స్వర్గాలు?
నీ తీయని స్వప్నాలు??
బిగిసిన పిడికిళ్ళతో,
తిరుగబడి,
గర్భ నరకంనుండి బయటపడ్డ శిశువు.
అవే పిడికిళ్ళు బిగించి,
మరొకసారి తిరుగబడితే
ఖండపరశువు!!

ఉన్నవాడి ఉన్నతి,
ధనమూలం!

లేనివాడి దుర్గతి,
ఋణమూలం!
అందుకే,
ఈ సమాజం ఒక వర్గసమీకరణ మనటం
సత్యం!

దీని రేఖ వక్రించటం తథ్యం!!

వృత్తంలో,
కేంద్రంవద్ద,
నాలుగే లంబకోణాలు!
గాజుకీయ వృత్తంలోనో,
ఎన్నెన్నో కుంభకోణాలు!!

ఏవడో కోకిల గొంతు నొక్కితే,
వసంతం అగిపోతుందా?
వసంతమంటే కోకిల మాత్రమే కాదు!
ఉర్వి సర్వమూ విస్తరించే
అరుణారుణ చైతన్యం!!

రానున్న ఎన్నికల్లో,
డిపాజిట్టు పెంచవచ్చు!
ఔను మరి,
“మనీబ్యాంక్ పాలసీకి”
ప్రీమియం కొంత హెచ్చు

(3) పాలిస్తున్న
పశువులకు,
పచ్చిగడ్డి పెట్టండి!
అడ్డమైన గడ్డి తినే
అలవాటు మాన్పించండి!
పొగరుబోతు పశువులకు

(4) ముకుత్రాడు గుచ్చండి!
రైతులారా శ్వేత విప్లవంతో
రామరాజ్యం సాధించండి!!

కొన్ని శబ్దార్థాలు

పరిశీలించినకొద్దీ శబ్దార్థాలలో విశేషాలు కనిపిస్తూ ఉంటాయి. నేను పరిశీలించిన కొన్ని శబ్ద విశేషాలూ సాధారణంగా నిఘంటువులలో కనిపించేకన్నా విశేషార్థాలు వివరిస్తాను.

అధీన:

ఆధీన నిఘంటుకారుడు ఇది ప్రాయశః సమానగతమై ఉంటుందన్నాడు. ప్రయోగాలు కూడా చాలావరకూ భవదధీన, దైవాధీన ఇట్లా సమానగతంగానే కనిపిస్తాయి. కనుక ఈ శబ్దం వ్యస్తంగా ప్రయోగించవచ్చునా అని సందేహం కలుగుతుంది కాని అమరకోశంలో “అధీనో నిఘ్న ఆయతః” అని ఈ శబ్దం విడిగా నిర్దిష్టమై ఉంది. అమరకోశం శబ్దస్వరూపాన్ని తదర్థాన్ని కూడా సూచిస్తుంది. కనుక అధీనశబ్దం విడిగా ప్రయోగించవచ్చునని తోస్తుంది. “ప్రత్యయోఽధీన శపథజ్ఞాన విశ్వాసహేతుషు” అని అమరకోశకారుడు ప్రత్యయ శబ్దార్థ ప్రతిపాదక వాక్యంలో కూడా అధీన శబ్దాన్ని వ్యస్తంగా ప్రయోగించాడు. వ్యస్తమైన అధీన శబ్దంనుండి ఏర్పడిన అధీనతా, అధీనత్వమ్ అన్నమాటలని మోనియర్ విలియమ్స్ తన నిఘంటువులో సూచించాడు. పరాధీన శబ్దానికి “సరస్య పరేషాంవా అధీనః” అనీ, స్వాధీన శబ్దానికి “స్వస్య అధీనః” అనీ శబ్దకల్పద్రుమ సంస్కృత నిఘంటుకర్త వ్యుత్పత్తులు సూచిస్తూ ఈ పదాన్ని విడిగా ప్రయోగించాడు. “త్యయ్యధీనం సుఖం జ్ఞాత్వా” అని రామాయణం (గీతా ప్రెస్, యుద్ధ, 64, 34)లోనూ, “తవాధీనం కృత్యా మయి నిరపరాధే కురు దయామ్” అని శివానందలహరి (22)లోనూ అధీనశబ్దం వ్యస్తంగా ప్రయుక్తమై ఉంది. తెనుగు కావ్యాలలో ఈ పదానికి విడిగా ప్రయోగానికి ఉదాహరణం— “నీ యధీనములుగా నిఖిల కృత్యంబులు” (ఆం. మహా. భాగ. 7, 367)

అస్తః :

దీనికి నిఘంటువులు ప్రాయశః దగ్గర, చివర, చక్కనైన అన్న అర్థాలు చూపుతారు. కాని ఇంకా ఈ అర్థాలు కూడా

కనిపిస్తాయి. 1. భాగము “అయమస్త శబ్దోఽస్త్యైవా వయవ వాచీ. తద్యథా వస్త్రాంతః, వసనాంతః ఇతి, వస్త్రావ యవో వసనావయ వఇతి గమ్యతే” అని మహాభాష్యం (1.2.10). 2. ప్రదేశము, ప్రాంతము. “విశాల పులినాంత నితంబబింబాః” (ఋతుసం. 3, 3). “పునరపి వివినాం తే ప్రాచరః” (నారాయణీయమ్, 58, 6). “తృణ మమల వనాం తే చారు సంచరయన్ గాః” (డిటో, 10). 3. లోపల. “విధ్వస్త మీనుకరాద్ యమునా వనాంతాద్.” బాలచరితమ్, 4, 8)

అభిచారః :

“హింసా కర్మాభిచారఃస్యాత్” అని అమరకోశం. కాని ఈ శబ్దం శోభన కర్మలని కూడా ప్రతిపాదిస్తుంది. 1. ప్రవర్తనము. “ప్రమాణదృష్ట ధర్మేణ కథమస్మాన్ విగర్హనే అగస్త్యస్యాభి చారేణ యుష్మాకం విహితో వధః” (మహాభారతం, గీతా ప్రెస్, ఆది, 117, 15) (అగస్త్యుడు ప్రవర్తించినట్లే మేము కూడా ప్రవర్తించి మృగవధ చేశాము. మమ్మొందుకు నిందిస్తావు) 2. ప్రయోగం, విధి. “ఉపచారాభి చారాభ్యాం ధర్మమాహారయస్యవై.” (డిటో. 121, 20) ఉపచారః = పూజ. అభిచారః = ప్రయోగం, విధానం. (పూజ వలనా సత్కర్మలవలనా ధర్మం నిర్వర్తించు).

అర్థః :

దీనికి భాగం, సగం అని అర్థాలు. అమరకోశ నిర్దేశం ప్రకారం సమాంశార్థం చెప్పినప్పుడు ఈ శబ్దం నపుంసకలింగం కనుక అర్థం అనాలి. “అర్థం నపుంసకమ్” అన్న కౌముదీ సూత్రం (713) కూడా ఈ అభిప్రాయాన్నే సూచిస్తోంది. కాని మహాభాష్యంలో అదే సూత్రానికి (2.2.2) ప్రదీపోద్ద్యోత వ్యాఖ్యానకారులు సగము అన్న అర్థంలో అర్థశబ్దం పుంలింగంలో కూడా ఉండవచ్చునని చెప్పారు. నిఘంటుకారుల అభిప్రాయాలు అటూ ఇటూగా కూడా ఉన్నాయి. సమాంశార్థకమైన అర్థశబ్దానికి పుంలింగంలో ప్రయోగం— “మాతృభక్తిః పరప్రీష పత్న్యా

మర్ద ఇవాత్మనః ప్రజాసు పితృవత్ స్నిగ్ధః కింకరో బ్రహ్మ వాదినామ్." (భాగవతమ్, 4, 16, 17)

ఆర్యపుత్రః :

ఈ శబ్దం కేవల నాటక పారిభాషిక పదమనీ రాజీరాజుని సంబోధించడానికే ఉపయోగించాలనీ నియమం లేదు. స్వప్న వాసవదత్తలో (6) కంచుకిరాజునీ, రామాయణం (యుద్ధ, 23, 34)లో సేవకుడు రావణుడినీ ఆర్యపుత్ర అని సంబోధిస్తారు. "ఆర్యపుత్ర ఏవార్యపుత్రః" (ప్రతిమా నాటకం, 1) అని సంబోధన కాకుండా కూడా ఉపయోక్తమై ఉంది.

ఇహ :

ఈ శబ్దానికి ఇక్కడ, ఇప్పుడు అని దేశకాల వాచకార్థ ద్వయం నైఋతికులు చెబుతారు. పాణినీయంలోని "ఇద మోహః, అదునా, దానీం చ" (5.3.11-17-18) అన్న మాత్రాలనుబట్టి ఇహ అన్నది ప్రదేశవాది అనీ; అదునా, ఇదానీమ్ అన్నవి కాలవాచులనీ అతని అభిమతమని తోస్తుంది. గణరత్న మహాదధికారుడు "సద్యోఽదునా ద్యేహ" అని (1, 11) ఇహ శబ్దాన్ని కాలవాదిగా పేర్కొన్నాడు. ఇహ శబ్దానికి ఇప్పుడు అన్న అర్థానికి ఈ ప్రయోగాలు చూపవచ్చును. "శ్రమ మిహతప నిష్ఫలం చ కృత్వా" (అభిషేక నాటకం, 6, 24). "అస్యవర్షస్య శేషంచేద వ్యతీయిరిహ పాండవాః" (మహా భారతం, గీతా, విరా, 26, 4). "నాహం కత్వామి వీరేహ నియంతుం తే హయోత్తమాన్" (డిటో, 61, 4). "భూత పూర్వశ్చమే పృథ్వీః సతతం పూర్వై హి కిః యుద్ధాకాంక్షీ చ స యథాత్మిష తీహ మ మాగ్రతః" (హరివంశం, విష్ణుపర్వం. 22, 33). "వరం లభ్యా దృష్టో జగదిహ భవన్నాయక మిదమ్." (నారాయణీయం; 24, 2).

భేదః :

= కామము. "భేదాత్ ప్రీతి ప్రప్రతిర్భవతి" (మహా భాష్యమ్, అద శబ్దానుశాసనమ్.) భేదః = రాగః, ఇంద్రియ వియమా సామర్థ్యంవా భేదః" ప్రదీపవ్యాఖ్య.

ప్రధాన :

అమరకోశకారుడు నామవాచకమైన దీనిని ప్రధానమ్ అని నిత్య నపుంసకలింగంగా పేర్కొన్నాడు. కాని ప్రధానః అని పులింగంలో ప్రయోగాలు ఉన్నాయి. "అప్రధానః ప్రధానః స్వాత్ సేవతే యది పార్థివం ప్రధానోఽవ్య ప్రధానః స్వాద్యది సేవా వివర్జితః" (పంచతంత్రం, మి. భే. 35). "హింసాః

సుభాహు మారిచ మిత్రాః" (అనర్థ రామవమ్, 2, 55), దీనికి వ్యాఖ్యానం - "సుభాహు మారిచాభ్యాం మిత్రా మిరితాః, యద్వా మిత్రాః ప్రధానాః తథా చ సుభాహు మారిచ ప్రధానా ఇత్యర్థః" "రూపానురూప చరిత స్సుకృత ప్రధానః" (భాగవతచంపూః, వెల్లాల చిదంబరశాస్త్రి). దీనికి బెల్లంకొండ రామారాయకవి ఇట్లా వ్యాఖ్యానించారు - "మహామాత్రః ప్రధానః స్వాదితి బోపాలిత కోశాత్ ప్రధాన శబ్దః పులింగోఽవ్యస్తీ తిబోధ్యమ్."

మారిషః :

దీని ప్రయోగం కేవలం నాటకాలకే పరిమితం కాదు. దీని అర్థం మాన్యుడు అని. దుర్యోధనుడు తండ్రిని (మహాభారతం, గీతా, ఉద్యోగ, 58, 18), భీష్ముడు దుర్యోధనుడిని (డిటో, 166, 5), భార్య భర్తనీ (జైమినీ యాశ్వమేధం, 17, 86) మారిష అని సంబోధిస్తారు.

మిథునమ్ :

= 1. ఇద్దరు 2. రెండు. "నవసోదర్యా అంగజా బభూవు ర్మిథునం చ యవీయస్యాం భార్యాయామ్." (భాగవతం, 5, 9, 1) = అతనికి మొదటి భార్యకి తొమ్మిండుగురు కొడుకులు, రెండవ భార్యకి కవలలు కలిగిరి. "నలస్యదయితానశ్యాన్ యోజయిత్యా మసోజవాన్ ఇదమారోద్య మిథునం కుండినం యాతుమర్హసి. సుమజ్ఞాతిమ నిక్షిప్య దారకౌన్యందనం తథా అశ్వాంశ్చేమాన్ యథా కామం వస వాన్యత్ర గచ్ఛవా." (మహాభారతం, గీతా, వన, 60, 19, 20). ఇక్కడ మిథునము అని భ్రాతృస్వనలు చెప్పబడ్డాయి. "సర్వే చ మిథునం దయః" (డిటో, 57, 38). ఇక్కడ మిథునమనగా రెండు చరాలు.

వధః :

తాడనము. "కీచరేసి పదావపమ్." (డిటో, శాంతి, 17, 21), "శూద్రస్తు వధ మర్హతి". (మనుస్మృతి, 8, 267). "తాడనాదిరూపం వధ మర్హతి" వ్యాఖ్యానము.

నిరాగః :

= 1. విశేషరాగము. "ఉత్తరీయ పటవిరాగతయాఽధిక లక్షణీయః రశ్మితే." (చాలిద త్తమ్, 2). 2. వివిధ రాగము. "నిరాగ వసనాః సర్వేస్రగ్విణో మృష్టకుండలాః" (మహా భారతం, గీతా, సభా, 21, 27.) (డిటో, కర్ణ 12, 16), "విరాగ వస్త్రాభరణాః ప్రహృష్టాః" (హరివంశం, వి. ప. 89, 41)

నివక్షా :

ఇది నవ్వాడును సన్నం త రూపం. దీనికి చెప్ప బూనుట, చెప్పదలచుట అని అర్థాలు. వివక్షా అనగా చెప్ప బూనిన లేక తలచినవాడు. ఈ అర్థాలు సాధారణంగా నిమంటువు లలో కనిపిస్తాయి. కాని ఈ అర్థాలనుండి ఈ శబ్దం కొంతగా జరిగి ప్రత్యేకించి చెప్పడం, ప్రాధాన్యం అన్న అర్థంలో కూడా ప్రయుక్తమైంది. “అస్తిద్యనిః, సచాసావ వివక్షిత వాచ్యో వివక్షితాన్య పరవాచ్యశ్చేతి ద్వివిధః సామాన్యేన.” (ద్వన్యాలోకః ప్రథమోద్ద్యోతః). “అవివక్షితో² ప్రధానీకృతః” అని లోచన వ్యాఖ్య. అట్లే నిమంటుకర్త వివక్షిత శబ్దానికి ఫేవరైట్ అని అర్థం ఇచ్చాడు. వివక్షణ అన్న అర్థంలో కూడా వివక్ష శబ్దం ప్రస్తుతం తరచుగా ప్రయుక్తమవుతున్నది. “వర్ణవివక్ష లేకయే ప్రతివానికిని యజ్ఞాధికారము కలదని తేల్చినాడు” (ప్రాచీన భారతవర్ణమునందు శూద్రులకు గల యధికారము. వేలూరి శివరామశాస్త్రి, వ్యాసవాణి.), “నతేషు అల్పత్వ మహత్త్వ త్రిత్వ పురుషత్వాది వివక్ష, నాపి మనుష్యత్వ పశుత్వాది విచారః” (విశ్వగుణాదర్శ చంపూ, బౌద్ధాంబ, శ్లోకం 21, వ్యాఖ్య). సందేహము అన్న అర్థంలో కూడా ఈ శబ్దం ప్రయుక్తమైంది. “నచత్వాం ప్రోత్సహే వక్తుమిష్టా నిష్ట వివక్షయా.” (మహాభారతమ్, గీతా, ఆది, 123, 7)

శ్రాద్ధమ్ :

ఇది కేవలం పితృకార్యం కాదు. నామకరణాద్యుత్సవాలలో బ్రాహ్మణులకి బోజనం పెట్టడం మొదలైన పుణ్యకార్యం ఇది. (విష్ణుపురాణం, 3-10, 4; 13,1, 14,6)

సకాశ, సమీప, అంతిక :

ఈ మూడు మాటలూ దగ్గర అన్న అర్థంలో ఉంటాయి. దగ్గర అన్న మాటకి దాపు అనేకాక షష్ఠీ సప్తమీ పంచమీ విభక్త్యర్థాలు కూడా ఉంటాయి. ఇంటిదగ్గర చెట్టు ఉంది, వాని దగ్గర డబ్బు ఉంది, వాని దగ్గర డబ్బు అప్పు చేశాను అన్నవి క్రమంగా ఉదాహరణలు. అట్లాగే సంస్కృత శబ్దాలు కూడా ప్రయుక్తములయి ఉన్నాయి. “ఉత్తరాయా వై తాలిన్యా స్సకాశే వీజాం శిక్షితుం నారదీయాం గతా ఆనీత్.” (ప్రతిజ్ఞా యోగంధ రాయణం, 2). “సహ పిత మవ్యజనయన్నా సత్యయోరన్తి కాత్.” (చంపూభారతమ్, 1, 61) అన్తికాత్ సమీపాత్ తత్సాంగత్వాది తియాపత్” (రామ కవీంద్ర వ్యాఖ్య).

స్నాతః :

= నిష్ఠాతః. “మన్వేత్వాం విషయే వాచాం స్నాత మన్యత్ర ఛాందసాత్.” (భాగవతమ్, 1, 4, 13) ఇంకా (డిటో 1, 5, 7; మహాభారతమ్, గీతా, ద్రోణ, 194,12).

స్వస్తి :

స్వస్తి అన్నది అవ్యయమే కాక నామవాచకం కూడా. “భగవన్ భవతో యిత్రా స్వస్తియే సర్వదేహినామ్.” (భాగవతం, 11, 2, 4) ఇంకా (8, 24, 22). “సమస్త నిగమస్తుతో సృహరిరస్తునః స్వస్తియే” (సుభాషితరత్న భాండారమ్, 1, దశా. 49)

కొన్ని సంస్కృత పదాలు ప్రాచీనాంధ్ర కావ్యాలలో ప్రయుక్తములై ఉన్నాయి. కాని ఇప్పటి సుప్రసిద్ధ సంస్కృత నిమంటువులలో (అమరకోశం, వైజయంతీకోశం, అష్టే నిఘంటువు, మోనియర్ విలియమ్స్ నిఘంటువు, శబ్దకల్ప ద్రుమం, వాచస్పత్యం) అవి కనిపించడంలేదు. వాటిలో కొన్నిటికి ప్రాచీన సంస్కృత గ్రంథాలలో, ప్రధానంగా దాక్షిణాత్య సంస్కృత వాఙ్మయంలో ప్రయోగాలు ఉన్నాయి. కొన్నిటికి ప్రయోగాలు మృగాలు. బహుశః పూర్వం దక్షిణ భారతంలో ఒక సంస్కృత నిమంటువు సుప్రసిద్ధంగా ఉండేదనీ ఈ మాటలు దానిలో ఉండేవనీ తోస్తుంది. క్రింద అటువంటి కొన్ని శబ్దాలు, ఆంధ్ర కావ్యప్రయోగాలు, దొరకిసంతవరకు సంస్కృత వాఙ్మయ ప్రయోగాలూ ఇస్తున్నాను. అజపంజవః = సంసారం. “శ్రీ విద్యుత్కలితా జపంజవ మహా జీమూత.” (కాళ, శక, దూర్జటి, 1). సర్వశబ్ద సంబోధినీ సంస్కృతాంధ్ర నిమంటువులో ఇది పులింగ శబ్దంగా ఇవ్వబడింది. సంస్కృత గ్రంథ ప్రయోగం అన్వేషవ్యం.

కలశాబ్ధి :

= క్షీర సముద్రం. “కలశపాథో రాశిగర్భ పీచిమతల్లి” (మనుసూత్రము, 1, 18). “కలశ మకరాకర పరిశోభమానే” (పూర్వభారత చంపూ, మానవేదః, వ్యాఖ్యా-కృష్ణః. కేరళ యూనివర్సిటీ, త్రివేండ్రమ్ సాంస్క్రిట్ పీరిస్ నెం. 209) 10, 21, 12. కలశ మకరాకరః = క్షీరాబ్ధిః; వ్యాఖ్య. చిలాచితా = తమృపడిగము. “రత్నపాదుకా కలాచితా ముకుర పీటికా కరండ ముఖ్య రాజలాంఛనా” (మను, 1, 83) “తాంబూల కరండ కలాచి కాద్యుపచారః” (నీలకంఠ విజయః, 2); ఇంకా (ఆనందసాగర స్తవః, 82.)

కూచిమారః :

పురుష (విట) జాతులలో ఒకడు. విటులు నాలుగు విధాలు. భద్రుడు, దత్తుడు, కూచిమారుడు, పాంచాలుడు. (కాళహస్తి మాహాత్యము, 4, 15). భద్రుడు శృంగార చేష్టలవలన, దత్తుడు ధనంచేత, పాంచాలుడు మృదువాక్కోశలము వలన, కూచిమారుడు మందులు మాయలుచేత వేశ్యలను వశపరచుకొంటారు. (మానవల్లి కవి రచనలు, ఉపోద్ఘాతం నిడుదవోలు వెంకటరావు, పేజీ 75) “బాలా మనః పాంచాలుండు” (శృ. నై. 1, 10). తథాచ పద్మినీ పాంచాలాదీనాం స్వస్వవిహితయామ ప్రతీక్షణం (ఉత్తర రామ. 1. 27. వాధూల పీఠరామవాచార్య వ్యాఖ్య)

గమకి(న్)? :

గమకి అనగా మంచి శయ్యలో గమకముగా పడ్యము చదువువాడు. “కవి గమకి వాగ్విగాయక నట చింతామణి.” (కుమా. సం. సన్నిచోద. 3, 112). కన్నడంలో కూడా ఈ పదం ప్రయుక్తమై ఉంది. తెలుగు కన్నడములు రెండింటిలోనూ “కవి, గమకి వాగ్వి” అన్న సమాహారమునందే కానవస్తున్నది. (నే. వెం. రమణయ్య వ్యాఖ్య). (ఇంకా హర. విలా. 1, 7). గమకము కలవాడు అన్న వ్యుత్పత్తివిబిట్టి ఈ శబ్దం నకారాంతం కావచ్చును. సంస్కృత గ్రంథాలలో ప్రయోగం మృగ్యం.

చతురంత యానమ్ = పల్లకి. “రాజుల్ మత్తులు.... వారిచ్చు సంభోజాక్షి చతురంతయాన....” (కాళ. శతకం. ధూర్జటి) “చతురంతయాన గత ఇవ భగవా సంభికా రమణశ్చతురంతర మస్మాభిర్వాహసీయః”. (నీలకంఠ విజయః, 3).

ధారుణీ :

= భూమి. “నిజభుజాశ్రిత ధారుణీ వజ్రకపచంబు” (మనుచరిత్రము, 1, 26) (ఇంకా. ఆంధ్రమహాభారతము. ఆది, 7, 129; సభా, 2, 249). తెలుగులో చాలా తరచుగా ప్రయుక్తమైన ఈ పదం సంస్కృత సాహిత్యంలో మృగ్యం.

పుట :

= పేజీ (ఆంధ్ర వ్యవహారం). రూపావకారః, ద్వితీయ భాగః, రంగాచార్య ప్రణేతః. ఈ సంస్కృత గ్రంథంలో పుట శబ్దం పేజీ అన్న అర్థంలో అంతటా ఉపయుక్తమైంది.

మత్తలీ :

= నృత్య విశేషం. (ఆముక్తమాల్యద 3, 92; కాళి ఖండము 5, 83).

“తల సంచర పాదాభ్యాం మూర్ఛమానోప నర్పణైః
సమోత్సారిత మత్తలీ వ్యాయామే సముదాహృతా.
ఉభాభ్యామపి పాదాభ్యాం మూర్ఛమానోపనర్పణైః
ఉచ్ఛేష్టితావ విదేశ్య హస్తైర్మ తల్ల్యదాహృతా”

(నాట్యశాస్త్రమ్, 10, 27, 28)

రింఛోశీ :

= సమూహము. “మణిమరీచి రింఛోశీ”. (మను చరిత్రము, 1, 12). “త్రిజగతాం కర్ణేసుధా ధోరణీ వాణీ”. (పూర్వ భారత చం పూః, 8, 22) “ధోరణీ రింఛోశీ శబ్దే సమూహార్థా.” (వ్యాఖ్య)

రేవంతః :

= 1. అశ్వారోహకుడు, అశ్వశిక్షకుడు. “బహు విధా రోహ కళారేవం తునక....” (మనుచరిత్రము, 1, 43). “అథాతః సంప్రవక్ష్యా మిహయారోహణ ముత్తమం యేన విజ్ఞాత మాశ్రేణ రేవంతః ప్రియతాం ప్రణేత్.” (మహా సుభాషిత సంగ్రహః, యడ్ విక్ ప్రెర్నె బాక్, 1, 785. 2. అశ్వరూపులైన సూర్యసంజ్ఞల కొడుకు. (విష్ణుపురాణమ్, 3, 2, 7)

శుంఠః :

= మూర్ఖుడు. “పూర్ణ శుంఠలు సభాపూజ్యులైరి”. నారసింహ శతకము, 26. “పండితపుత్రః శుంఠః (ఆంధ్ర దేశీయ లోకోక్తి.)

శుద్ధః = శుక్ల వక్షం. (ఆంధ్రదేశీయ వ్యవహారం.)

సంకుమదః

ఒక పరిమళ ద్రవ్యం. “బహు సంకుమదసంక పాణింధ మంబైన.” (పాండురంగమా. 3, 10); (భర్తృ, శృంగా, ఏనుగు లక్షణకవి, 9) సంస్కృత వాఙ్మయ ప్రయోగం వెతకాలి.

హల్లోహల :

“హల్లోహల మదబంధర” (మనుచరిత్రము 2, 6). “గంగా హల్లోహల వాగ్విలాస” (పాండు. మా. 4, 309) = 1. వేగము. “ఉల్లోల జలధి కల్లోల హల్లోహల శమనశీలయా” (నీల. విజ. 1) = 2. కోలాహలము. “ఉల్లోల తర మానినీ కల్లోల హల్లోహలామ్రేడితాధ్యయన ఘోషః” (పూర్వ భారత చంపూ, 4) (“హల్లోహలః = కోలాహలః”; వ్యాఖ్య).

చర్మవ్యాధులకు

అతి గాఢంగా పనిచేసే అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్

చర్మవ్యాధులకు ఉపయోగపడే సాధారణ ఆయింట్ మెంట్లు ఎక్కువగా చర్మం లోపలకు ప్రవేశించలేవు. కాని అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్లు మాత్రము లోపలకు చేరిఉండడంచేత అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్లు మాత్రము లోపలకు ప్రవేశిస్తుంది. సాధారణ చర్మవ్యాధులను అతి శీఘ్రంగా నిర్మూలించి చర్మాన్ని పూర్వస్థితికి తెచ్చి సహజంగాను ఆరోగ్యవంతంగాను ఉంచుతుంది. అమృతాంజన్-డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్ తామర, గజ్జి, దురద ఇతర చర్మ రోగాలకు అదర్శమైన నివారిణి. నేడే కొనండి!

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ 42-45, లజ్ చర్చ్ రోడ్డు, మద్రాసు 600 004

Amrutanjan Limited

పులి

మూలం :

ఎస్. రాజరత్నం

అనువాదం :

కె. సుబ్రహ్మణ్యం

సాయం సమయం. సిరెండలో నీళ్లు సువర్ణకాంతులీనుతూ తళతళలాడుతున్నాయి. నది ఒడ్డుమీంచి కొంచెం దూరం నడిచి మొలబంటిలోతున్న నీళ్ళలోకి దిగింది ఫాతిమా. చల్లగా, అహ్లాదంగా వుండనిపించింది ఆమెకు.

ఫాతిమా మలే యువతి. చంద్రబింబంలాంటి ముఖం, ఎత్తైన దవడలు, తెల్లని పలువరుసలతో గోధుమ చాయలో బొద్దుగా వుంటుంది. బరువైన పాలిండ్లు, ఎత్తైన పొత్తికడుపు ఆమె నిండు చూలాలు అని సూచిస్తున్నాయి. ఆమె ధ్యాసంతా తనలో రూపుదిద్దుకుంటున్న తన చిన్నారి కదలికలమీదే లీనమయి నట్టు వింటిలా ఒంపుతిరిగిన ఆమె కళ్ళు చెబుతున్నాయి.

ఫాతిమా కొప్పు విదిల్చి కేళిపాళాన్ని జారవిడిచింది. ఆమె నిగనిగలాడే నల్లని కురులు పిల్లగలిలో అల్లనల్లన నడయాడుతున్నాయి. నది కావలిఒడ్డున లలాంగ్ గడ్డి ఏపుగా పెరిగిపోయి పల్లె మరుగయింది. ఎత్తైన చెట్లు, దట్టంగా అల్లుకున్న అడవి మొక్కలు, అనతిదూరంలో చిట్టడవితో ఆమె ఏకాంతంగానే వుండిపోయింది. అక్కడక్కడా నీటిబాతుల కూతలు, వాటి రెక్కల చప్పుళ్ళు, పరుగుపెట్టే చిన్న జుతువుల ధ్వనులూ వినిపిస్తున్నాయి. నిర్జన వాతావరణం కలయజూస్తోన్న ఫాతిమాకు దడ పుట్టుకొచ్చింది.

అదే సమయానికి చిట్టడవివైపునుండి గాండ్రంపు మండ్ర స్థాయిలో వినిపించింది ఆమెకు. క్షణం - భ్రమపడ్డానా? అనుకుంది. క్రమేణ గాండ్రంపులు హెచ్చుతున్నకొద్దీ ఆమె గుండెల్లో నన్నని వణుకు పుట్టింది. బెదిరిన తన చూపులు గడ్డి పైరులో సుమారు ఇరవై గజాల దూరంలోనే ముంగిళ్ళమీద కూచున్న ఓ భారీ ఆకారంగల పులిమీద పడ్డాయి! ఏటవాలుగా పడుతోన్న సూర్యకాంతిలో ఆ మృగం కళ్ళు అగ్నిగోళాల్లా వున్నాయి. పులి చెవులు రిక్కించింది. నదివైపుగా తల తిప్పింది. గహ్వరం వంటి నోరు తెరిచి పెద్దగా గాండ్రించింది. దాని నాలిక రక్త వర్ణంలో, పసుపువర్ణం కోరలు చెట్టు దుంగల్లా అగుపడ్డాయి ఫాతిమాకు. భీతావహమైన పరిస్థితిలో చిక్కుకొని ఆమె చేష్టలు

దక్కి నిల్చున్న చోట్లోంచి కదలేకపోయింది. ఆమె మనస్సు మొద్దువారిపోయింది.

ఫాతిమా ఉనికి వసికట్టిన పులి కళ్ళు ఆవైపునే తీక్షణంగా చూస్తున్నాయి. ఆమె భీతహరిజ్ఞజలా బెబ్బులివైపు బెదురు చూపులు విగుడిస్తోంది. పులి తరుచు గాండ్రిస్తోనే వుంది. దాని బారినుండి తప్పించుకోవాలన్న జిజ్ఞాస కోల్పోయింది ఫాతిమా.

అలా ఆమె నిల్చుండిపోయి ఎంతసేపయిందో! పులి గాండ్రంపులు ఒక్కమాటు ఆగిపోయినయ్యే. అది తన వంజాలని ముందుకు చాపి చతికిలబడి ఫాతిమావంక చూస్తోంది. ఇప్పుడు దాని చూపులో క్రూరత్వం లేనట్టు ఆమెకు తోచింది.

ప్రొద్దువాయితోంది.... గడ్డి పైరులోని పులి ఆకారం అలుక్కుపోయి అక్కడో నల్లనికొండలా కన్నట్టుతోంది. నది మీదుగా పొగమంచు పరుచుకుంటోంది. రేయి అగమనాన్ని సూచిస్తూ ఎక్కడ్నించో ఓ గుడ్లగూబ కకావికాలుగా ఆరిచింది.

ఉన్న చోట్లోంచి పులి కదలిక లేదు. ఫాతిమాకు అలుపుగా వుంది. నిలువెల్లా వణికిపోతూ తన పొత్తికడుపుమీద అరచేతితో సుతారంగా తడిమి చూసుకుంది. తన తెలివిమాలిన చర్యవల్ల తనకు పుట్టబోయే బిడ్డ పులివార పడకూడదు.... ఆలశ్యం చేస్తే పరిస్థితి విషమిస్తుందని, అక్కడ్నించి వెంటనే పారిపోవాలని నిశ్చయించుకుంది, గుండె దిటవు చేసుకుంటూ.

ఫాతిమా నీట్లోకి గజాల్ని దూకి పులి కంటబడకుండా లోతులోకి మునిగి ఆవలి గట్టువైపుగా ఈదటం ఆరంభించింది. ఊపిరి బిగపట్టటం కష్టమయిపోతోంది.... ఊపిరితిత్తులు వాయు స్థంభనవల్ల బద్దలైపోయినట్టే అనిపించింది. తన జీవితంలో ఇలాంటి విపత్కర సంఘటనను మొదటిసారి ఎదుర్కొంటోంది! ....చివరికి ఆవలి గట్టు చేరుకుంది.... ఆమె అడుగులు ముందుకు చురుగ్గా పడుతున్నాయి. కొద్దిసేపట్లో పల్లె చేరుకోగలనన్న సంతోషం ఆమెను ముప్పిరిగొన్నది.

ఇల్లు చేరుతూనే తను పెద్ద గండంనుండి ఎలా తప్పించుకు వచ్చేసిందో వివరంగా తన తల్లితో చెప్పకుంది ఫాతిమా. తన కూతురు ఫైర్మానికి ముక్కుమీద వేలేసుకుంది వృద్ధురాలు. అక్కడితో ఆగక ఇరుగు పొరుగువాళ్ళతో జరిగిన సంఘటనని విన్నట్లు చెప్పక, చిలవలు పలవలుచేసి చెప్పటం ప్రారంభించింది. హడలిపోయిన కొందరు స్త్రీలు తమ పిల్లల్ని ఇళ్ళల్లోకి లాగి వీధి తలుపులు వేసేసుకున్నారు. కొందరు గుమ్మాల దాటకుండా మగవాళ్ళకు పస్టు పురమాయిస్తూ హడావుడి పడిపోయారు. బయట పశువుల్ని కొట్టాలలోకి తోలకెళ్ళేవారు తొందరపడు తూంటే, ముసలివాళ్ళు తాపీగా పొగాకు నవుల్లా ఆ గండరగోళానికి కారణమేమిటా అని అడుగుతున్నారు. పులి అగుసడిన వార్త వల్లె అంతా పాకిపోయింది.

త్వరలో గ్రామపెద్ద కొందరు పెద్దమనుషులు వెంటరాగా ఫాతిమా ఇంటికి వెళ్ళాడు. ఫాతిమాను పిలిపించి పులి వల్లె దరిదాపుల్లోకి ఎందుకు వచ్చిందో, అది కనిపించినచోటు ఆరా తీయటం మొదలెట్టాడు. ఫాతిమా జరిగింది ఉన్నట్లుగానే చెప్పింది. మధ్యలో ఫాతిమా తల్లి ఏదో చెప్పబోతుంటే గ్రామపెద్ద గడ్డిస్తూ ఆవిడ నోరు మూయించాడు.

చిట్టడవిలోకి తగిన ఆయుధాలతో మనుషుల్ని అదేరాత్రి పులివేటలో పంపకపోతే పల్లీయులకు, పశువులకు రక్షణ లేదన్నాడు గ్రామపెద్ద. కానీ అక్కడ మూగిన జనాలుమటుకు నీరు కారిపోయినారు. అంత పెద్దపులిని ఎదుర్కోవటమా?....

ఫాతిమా అంతా వింటూ ఆయాసంగా చావమీద మేను వాల్చింది. పులిని చంపించటం ఆమెకు సుతరామూ ఇష్టం లేదు. పులికి బుద్ధివుడితే నిశ్శబ్దంగానే వచ్చిపడి చంపి తన దేహాన్ని అడవిలోకి లాక్కుపోయేది. అది ఎందుచేతనో తన జోలికి రాలేదు. అలాంటి జంతువు వల్లెలోకి వస్తుందన్న నమ్మకం తనకు లేదు. ఆ మాటే పైకి చెప్పింది కాని గ్రామపెద్ద ఆమెతో ఏకీభవించలేదు. ఆ పులిని పట్టి చంపివేయందే వల్లెకు రక్షణ వుండబోదు అని ఫాతిమా తల్లి గ్రామపెద్ద దగ్గర గొడవచేసింది. తన కూతురు ప్రాణాలు దక్కినందుకు కృతజ్ఞతతో తన రెండు చేతులూ పైకెత్తిపట్టి అల్లాను ప్రార్థించింది.

లలాంగ్ గడ్డిపైర్లో అదీ రాత్రివేళ ఓ పెద్దపులిని వెంటాడి చంపటమంటే మాటలు కాదు! అంత సాహసం లేక ఇష్టంగా ముందుకెవ్వరూ రాలేకపోవటం గమనించిన గ్రామపెద్ద పెద్ద చిక్కులో ఇరుక్కున్నాడు. అతనికి ఎటూ పాలుపోలేదు....

వల్లెవాళ్ళ అదృష్టంకొద్దీ అంతలో మమూద్ అటుకేసి వచ్చాడు. అతడు ఓ బుజాన డబుల్ బ్యారల్ గన్ వేలాడదీసు కున్నాడు. ఆ చుట్టుపల్లె పికారుగా మంచి అనుభవమున్న వ్యక్తి అతడు.

“ఫాతిమాను పులి తరుముకొచ్చిందని అడవాళ్ళు చెప్ప కుంటుండగా విన్నాను...నిజమేనా?” గ్రామపెద్దని అడిగాడు.

గ్రామపెద్దకు ప్రాణం లేచివచ్చినంతయింది. మమూద్ కి పులి స్థావరం గుర్తులు చెప్పాడు. పల్లీయుల పిరికితనం గ్రహించి అక్కడున్నవాళ్ళల్లో ధైర్యస్థులెవరేనా వుంటే తనకు అండగా ముందుకు రావచ్చుననీ, లేకుంటే తనొక్కడే పులివేట సాగించటం జరుగుతుందనీ నొక్కి అడిగాడు. ఆ పలుకులు వింటుంటే ఓ దజనుమంది ఉక్రోశంకొద్దీ అతనితో చేతులు కలిపి చిట్టడవికి వెళ్ళటానికి సంవిద్దమైనారు.

* * *

“మమూద్ తనో పెద్దపులిలాంటివాడేనే! ఆ మృగాన్ని చంపాకే తిరిగివస్తాడు” అంది తల్లి ఫాతిమాతో.

ఇంట్లో ఓ కిటికీ నది దిక్కుగా వుంది. అక్కడే నిల్చుండిపోయి బయటికి చూస్తోంది ఫాతిమా. చిక్కని వెన్నెల కాస్తోంది. వెన్నెల్లో కొబ్బరిచెట్లు డిగినలాడుతున్నాయి. దూరాన మమూద్ జట్టు పెడుతున్న గావుకేకలు తగ్గు స్థాయిలో వినవస్తున్నాయి. నదీప్రవాహం మోత చెవులకింపుగా వుంది. పాపం! పులి ఆవలి ఒడ్డుకు అనతిదూరంలోనే చతికిలబడి తనమానాన వడుంది కాబోలు! ... ఈ జట్టుకు అది చిక్కకుండా పారిపోయేట్టు చూడు! - అని అల్లాను మనసారా స్మరించింది.

ఓ మూలగా కొయ్యపాత్రలో వక్కలేసుకుని ఓ చేత్తో ముక్కముక్కలుగా చితకకొడుతోంది ఫాతిమా తల్లి. ఆవిడ నోటికి తీరుబడి లేనట్టు వాగుతూ వుంది—

“ఓ అల్లా!- ఈ రాత్రి మనకు చావుగండం తప్పదులా వుంది. పులికి వంద గుంటనక్కల జిత్తులన్నీ తెలిపివుంటాయ్. తెల్లారేలోపు ఎంతమందిని బలి తీసుకుంటుందో!....”

“పులిని మన జట్టు రెచ్చగొట్టకుంటే మరే ప్రమాదం లేదు” - కిటికీముందునుండి తల తిప్పకుండా నిరసనగా జవా బిచ్చింది ఫాతిమా.

“పిచ్చిగా వాగకు! అది క్రూరజంతువు.” అరిచింది తల్లి.

“స్థావరం వదిలిపెట్టి ఎక్కడో వేటాడుతుంటుంది పులి.”

“అలా అనుకోవద్దు. వల్లె దగ్గర్లోకి వచ్చిన ఏ పులి చంపకుండా తిరిగి వెళ్ళదు. ఆ జంతువు స్వభావమే అంత!”— రెట్టించింది తల్లి.

“కాని - ఈ పులి అలాకాదు. వల్లెజోలికి రాదమ్మా!”

ఫాతిమావంటి కోపంగా చూసింది తల్లి.

“ఇరవై గజాల దూరంనుంచి పులి నాబోటి ప్రాణిమీదికి లంఘించి చిక్కించుకోవటం అంత కష్టం కాదు. అది నామీద అనుమానంగా దృష్టివేసి నన్ను తరిమికొట్టిందంతే. నేను దాని కళ్ళ క్రొర్యం చూశాను. నువ్వు అర్థం చేసుకోవాలమ్మా!”

“అదుగో! మీ నాన్న చాడస్తమే నీకు అప్పింది....”

ఫాతిమా తల్లివంక చురచుర చూసింది.

“....అహ!- మీ నాన్నకు గాల్లోంచి పాటలు వినపడేవిట! కొండేలు చెప్పాలని కాదు. ఆయన ఆత్మశాంతికోసం భగవంతుడ్ని సదా ప్రార్థిస్తున్నాను.”

ఫాతిమా ఇంకా బయటికి చూస్తోనే వుంది. వల్లె ప్రశాంతంగా వుంది. తన గుండెల్లోమటుకు దడ మొదలైంది. హఠాత్తుగా బాధగా విలవిల్లాడిపోతూ చేయివంచి తన పొత్తి కడుపును వట్టుకుంది.

“ఇంతట్లో ఏమయిందో?” - గాభరాగా అడిగింది తల్లి.

“ఏమీ కాలేదమ్మా!”-వళ్ళు దిగువుపట్టి అంది ఫాతిమా.

“ఈ గాలి నీకు మంచిది కాదు. ఇలా వచ్చి పడుకో.”

ఫాతిమాకు నొప్పులు ఆరంభమైనాయి. చాపమీద అటు ఇటు తల తిప్పేస్తోంది బాధగా. ఆమె మనోవీధిలో పులి చూసిన చూపు మెదులుతోంది.

ఇంతలో— తుపాకి ప్రేలిక శబ్దం! ఏం జరిగిపోయిందో! ఫాతిమా పరిపరివిధాల ఆలోచిస్తూనే వుంది.

మరోతూరి తుపాకి పేల్చిన శబ్దం వినవచ్చింది. వెన్వెంట పులి గాండ్రంపులు!.... క్రమేణ బాధగా ఎదురుదెబ్బకు తట్టుకోలేక కొట్టుకుంటున్నట్లు మంద్రంగా గాండ్రంపులు!.... పులిని చంపారా?....

ఫాతిమా వంటినిండా చెమటలు వడ్డేశాయి. ఆమె పెదాల నుంచి సన్నగా మూలుగు వెలువడింది.

“అయ్యో! తల్లీ! - ఏమిటే? ఊపిరాట్టంటేదా?” - వృద్ధురాలు తన కూతురి భుజంచుట్టూ ఆసరాగా చేయివేసి కూర్చోబెట్టుకుంది.

“నొప్పి-లమ్మా!”

“ఇలాంటి ఘడియకే కాన్ను రావాలా?” అంది నిస్సహన తల్లి. క్షణం ఆగి—

“నీళ్ళు వెచ్చబెట్టి చిటికెలో తెస్తాను. ఆ పాడు పులికోసం వెళ్ళినవాళ్ళు తిరిగిరాండే ఈ అర్ధరాత్రివేళ మంత్రసానికి ఎలా కబురు పెట్టామా? బయట కాలు మోవలేని ఉపద్రవమే వచ్చి పడింది తల్లీ!”....

బయట కలకలం అయింది. బయటినుంచి తట్టిన సవ్వడి.

“మనవాళ్ళు తిరిగొచ్చేస్తున్నారల్లే వుంది!— కాస్తంత ఓపికవట్టు!”

ఫాతిమా తల్లి వాకిలి తలుపు తెరిచింది.

“అత్తా! మన మమూద్ పులిని చంపేశాడు! దాని కకేబరాన్ని వెనక ఈడ్చుకొస్తున్నారు. ఎంత పెద్దపులి అనుకున్నావ్! తెగించి మీద పడిందట. మనవాళ్ళకేమీ గాయాలు కాలేదు. రెండుసార్లు తుపాకి దెబ్బతో, ఈతతో పొడిస్తే చచ్చిందట. అస్సలు ఏమయిందో అక్కడ, చెబితే ఆశ్చర్య పోతావ్....” అన్నాడు ఆ వచ్చిన కుర్రవాడు.

“అలాగ!”

“పులిని చంపుతూనే ఏవో జంతువుల చప్పుళ్ళు విన్నారట. హరికేన్ లాంతర్లతో చుట్టువట్ల గాలిస్తే కనిపించాయట. ముచ్చటైన మూడు పులికూనలు! ఒకటే రొద చేస్తున్నాయట. కళ్ళికా తెరవని ఆ పిల్లకూనల్ని ఆ అడుపులి ఈని కొద్ది గంటలైనట్లు చెప్పాడు మమూద్. అంచేతనే తల్లిపులి దెబ్బ తిన్నాక శివమెత్తిపోయిందట. కూనల్ని తెచ్చాడు మమూద్. వాటికి మంచి ధర కిట్టుతుందట!”

నొప్పులు వడుతూనే ఓపిక చేసుకుని తల్లిని పిలిచింది ఫాతిమా. ఆ కబుర్లన్నీ ఓ చెంప వింటోనే వుంది. ఆమె మనస్సు వికలమైపోయింది.

ఫాతిమా స్థితి జ్ఞప్తికివచ్చి లోపలికి రాకుండా ఆ వచ్చిన కుర్రవాడి జబ్బు పుచ్చుకుని నెడుతూ పని పురమాయించింది—

“మంత్రసానిని వేగిరంగా రమ్మన్నానని చెప్పరా అబ్బాయ్!”

కుర్రవాడు లోపలికి తొంగిచూసి అంతా అర్థమయినట్లు తలూగించి హుషారుగా మంత్రసాని ఇంటికేసి పరుగు లంకించుకున్నాడు.

ఇల్లాలు

రాత్రి పగలూ కష్టమూ సుఖమూ, మంచి చెడూ
స్త్రీ పురుషుడూ విడదీయడానికి పిల్లని ద్వంద్వాలు
అర్థనారీశ్వర భావన అభిప్రపంచాన్ని ఆశ్చర్యంలో
ముంచే

భారతీయ వృజిన

ఉపన్యాసాల ఉద్రేకాల ఉకదంపుడు!
సభల్లో వున్న జనంలో నూటికి తొంభైమంది మగాళ్ళే.
షాపుల్లో, ఆఫీసుల్లో, సందుసందుల్లో కలయతిరిగినా
అధికశాతం పురుషులే!

కార్లో దిగిన కాస్త్రీ స్త్రీ

మనుషులు చూసేంతలో మాయమవుతుంది.

మన సంస్కృతి మగ సంస్కృతిగా

అడుగడుక్కి పొడగడుతుంది.

వీధిలో జనంలో

వాననీటి ప్రవాహానికి పక్కగా

మట్టిచార పోతున్నట్లు పల్కుగా అడవాళ్ళు

సమాజాన్ని సమూలంగా మార్చే

ఉద్రేకాల అలల ఉరేగింపులో ఉసుక్కుడాలేని స్త్రీలు,

వినయం చాటున, వినమం చాటున

శీలం చాటున, చీకటి నీతుల నీడల్లో.

'ఇళ్ళ'ల్లో వున్నారు స్త్రీలు

స్త్రీ! ఆవిడ ఇల్లాలు

మనిషికి అల కాదామె

ఇంటికి ఆలు

కనుకనే ఇల్లాలు!

ఉదయం

ఉదయం ఎంత ఉదాత్తంగా వుంది!

ప్రభాతం ఎంత పరవశంగా వుంది!

ఉరుకులు పరుగులమీద వొచ్చే సూర్యుణ్ణి

ఆకాశమంతా వ్యాపించిన మేఘం ఆగమని చెప్పింది.

జలదరించే చెట్లలో గలగలమని పక్షులు,

కళ్ళు తెరవని లోకం కమ్మగా నిద్రపోతోంది.

నమ్మకంలాంటి మసకచీకటి సరిహద్దుల వెంబడి

సాయంధంగా పహారా కాస్తున్నట్లు నిశ్శబ్దం.

మైళ్ళకొద్దీ వ్యాపించిన అలలాంటి పిల్లగాలిని

ఆ కొనను ఈ కొనను

అదృశ్య వ్యక్తులు పట్టుకొన్నట్లు ఆహ్లాద చలనం.

రాత్రిమంచుకు అర్ధమైన ఆనందపు గుళికెల్లా మల్లెపూలు.

గుబురు గుబురుగా, నురుగు నురుగుగా ఉబుకుతూ

పొంగులు వారే

గడ్డ కట్టిన రంగుల జలపాతంలా బోగన్ విల్లాలు.

ఇళ్ళూ ఇళ్ళల్లో మనుషులూ, మనుషుల్లో మహా

నగరాలూ, దేశాలూ

పరస్పర పరిష్కారంలో పరవశిస్తున్నట్లు

తరంగాలుగా తన్మయం.

భూగోళాన్ని తాడుకుకట్టి బుడంగున ముంచినట్లు

ముంచిన భూగోళాన్ని పైకి లాగుతున్నట్లు

చీకటికి వెలుక్కి మధ్య భూమి చిత్రంగా కదుల్తోంది!

సమదృష్టి

“నేను బళ్ళకొద్దీ నవలలు రాస్తాననీ

ఉద్రేకాలతో జనాల్ని

ఉర్రూతలూగిస్తాననీ

ఖాళీలను పూరించడంలా

కవిత లేమిటనీ” - ఇతను నిక్కుతాడు

“కంటి మెరుపుల్లా

వంటి విరుపుల్లా

నరాల్ని కదిలించే

నాదాలు విసిరే కవితకు

నవలల్లో పోలికేమిటనీ” - నవ్వుతాడతను.

కాలం చెదలు మాత్రం

అక్షరాల అహంకారాన్ని ఆరగిస్తూ

సమదృష్టితో సాగిపోతుంది.

సాభాగ్య

గాలిబ్ కవిత్వంలో జీవనరేఖలు

మొగలు సాహితీ స్వర్ణయుగం మొగం ముదవకముందే లోకానికందిన అఖరు కానుక 'షీర్షా అనదుల్లాఖాన్ గాలిబ్'. షా ఆలం కాలంలో తరుష్క దేశంనుంచి యోధునిగా వలస వచ్చిన 'అబ్దుల్లాఖాన్' గాలిబ్ జననానికి కారకుడై అస్తమించాడు. వినతంద్రీ 'నస్రుల్లాఖాన్' పెంపకంలో గాలిబ్ కొంత కాలం పెరిగాడు. తంద్రీ, వినతంద్రీ - ఇరువురు గతించాక గాలిబ్, తాతగారైన 'గులాం హుసేన్ ఖాన్' కంపిత హస్తాల నీడల్లో కొన్నాళ్ళు పెరిగాడు. షేక్ మొఅజ్జమ్, అబ్దుల్ సమద్లు, గాలిబ్ కు గురువులని పేరే గాని, వాళ్ళదగ్గర నేర్చుకొన్నది అంతంతమాత్రమే. ఆతనికి జీవితమే అనేక పాఠాలు నేర్పింది. గాలిబ్ జీవితం ఒక గాయాల కహానీ. ఒక నిట్టూర్పుల నిహానీ.

జ్ఞాతదర్శంలోనే అనువులు బాసిన తంద్రీనుంచి గాలిబ్ కు ఖద్గం వారసత్వంగా లభించింది. ఖద్గం పట్టాల్సిన గాలిబ్, కలం పట్టి కవనసమరం చేశాడు. కవనసమరంలో గెలుపొందిన గాలిబ్, జీవనసమరంలో అనుక్షణం ఓటమి చవిచూశాడు. ఈ చేదు జీవితాన్నంతా, స్వాదుకవిత్వంగా మార్చుకొనిపోతే గాలిబ్ ఎంతటి 'శిల్పి'యై వుంటాడో ఊహించుకోవచ్చు. ఉర్దూ లోనే కాదు, ఫారసీలో కూడా తన కవిత్వం సానలుదీరి వుందని అందుకే 'మెహరె నీమ్ రోజ్' వంటి గ్రంథాలు నిదర్శనమని సవాలు చేసినట్లనిపించవచ్చు కాని, ఆ సవాలులో ఎంతో వాస్తవ ముందని విజ్ఞుల తిరుగులేని అభిప్రాయం.

ఆగ్రాలో పుట్టినా, ఢిల్లీలో మెట్టి గిట్టినా, గాలిబ్ ఒక ప్రాంతానికి, ఒక జాతికీ పరిమితం కాదు. భావసమైక్యత, సమగ్రతల దృష్ట్యా ఆతడు సార్వజనీన కవి. దాశరథి చెప్పినట్లు గాలిబ్ సంప్రదాయవాదుల్లో అతి నవ్యుడు. సంకుచిత మత గజాలకు అంకుశంలాంటివాడు. మూఢాచారాల మానపోతల్లో ఇమిడిపోనివాడు. మీదుమిక్కిలి గాలిబ్ మహామానవతవాది. స్వచ్ఛత, స్వేచ్ఛతలు ఆతని ఉచ్చాసన నిశ్చాసాలు. గాలిబ్ కవిత్వంలో ఇవన్నీ పరుగుపేకల్లాగా అల్లుకున్నాయి.

పద్దతులు వేరైనా పరమార్థం ఒక్కటే కావున గాలిబ్ ఉర్దూభాషలో కవిత్వం చెప్పినా అది అన్ని భాషలవాళ్ళకూ ఆదర్శప్రాయమే. గాలిబ్ చెప్పిన ప్రతి గజల్ మానవుని మనస్తత్వాన్ని కదలిస్తుంది. అజమాయిషీ చేస్తుంది. ఎక్కడ వెతలన్నీ మానవుణ్ణి క్రుంగదీస్తుంటాయో, ఎక్కడ మనస్సముద్రపు హోరు అతిదుర్బరమైపోతుందో అక్కడ గాలిబ్ కవిత్వం మిత్రసమ్మితంగా ప్రత్యక్షమవుతుంది. అందుకే మనసున్నంతకాలం గాలిబ్ గజల్ కే కాదు, అసలు కవిత్వానికే ఊతి లేదు. నిజజీవితంలో కుమిలిపోయిన ఊజాలన్నీ - గాలిబ్ కవిత్వంలో జ్వాలావీక్షణాలై నాయి.

సంఘటనలు జీవితపు లోతుపాతుల్ని స్పృశింపజేస్తాయి. మనిషికి తాత్వికస్పృహను కలిగిస్తాయి. ఈ తత్వాన్ని కవితా తత్వంగా మార్చుకోగలిగాడు గాలిబ్. అందుకే జీవితపు లోతుల్ని అవిష్కరించే గాలిబ్ కవిత్వం కేవలం భౌతికానంద సందాయకం కాదు. ఈ మాటకువస్తే ఉర్దూకవులే అతీతానందాభిలాషులు! వాళ్ళ కవిత్వమూ అతీతానంద సందాయకం, కావున గాలిబ్ కవిత్వాన్ని ఆనందంతో చదవలేం. ఒకవేళ చదివినా ఆనందం కాస్త ఆలోచనామృతంలో లయం కావాల్సిందే.

గాలిబ్ ఏది చెప్పినా అది మానవ జీవితాన్ని 'జాదూ' చేస్తుంది. ఉక్కిరిబిక్కిరి చేస్తుంది. ఆర్తని మూర్తిమంతంగా మారుస్తుంది. అంతర్వాహినిగా అంతులేని ప్రబోధసుధను కూడా వంచుతుంది.

మానవ జీవితంలో ఎన్నో ఆశలు. వీటి సాఫల్యం కోసం ఎన్నో ఆరాటాలు, పోరాటాలు, జీవన భద్రతకోసం చేసే ఈ నిరంతర ప్రయత్నాల్లో మనిషికి సుఖశాంతులు కరువై నాయి. నిజమైన సంతృప్తి నిస్వార్థ జీవితంలోనే సాధ్యం. అందుకే గాలిబ్ దృష్టిలో మానవుడు కేవలం ఒక బాటసారి. ఒక అతిథి మాత్రమే. ఇలాంటివాడు జీవన ప్రయాణంలో దేనికి వెంపరలాడ కూడదు. ఉన్నదానితోనే సంతృప్తి పొందాలి. లేనిపోని కట్టు

బాట్లు, హద్దులు, మాంగామలు మానవ జీవితాన్ని సంకుచితం చేస్తాయి. ఈ విధానం గాలిట్ కవికి సరివడదు. అందుకే ఇలా అంటున్నాడు.

“జే దరొ దీవార్ పా ఏక్ మర్ బనాయా దాహియే

కోయా హమ్ సాయ న హో ఔర్ పాస్సా, కోయా న హో”

ద్వారబందాలు, అడ్డుగోడలు ఇలాంటివేమీ లేని ఒకానొక వింత గృహం నిర్మించుకోవాలి. ఆ ఇంటిచుట్టూ ఇరుగుపొరుగువారుండరాదు. కావలావాడు అసలే అక్కరలేదు.

ద్వారబందాలు ఆర్పాటాన్ని సూచిస్తాయి. మనిషిని ఇంట్లోనే బంధిస్తాయి. అడ్డుగోడలు ముందుకు సాగనీయవు. ఆలోచనల్ని అడ్డగిస్తుంటాయి. ఇంటిలోని ధనాధిక వస్తు సామగ్రిని రక్షించటానికే ఈ ద్వారబందాలు, గోడలు. ఆ సామగ్రిపట్ల వ్యక్తికి గల ఆరాటానికి, స్వార్థచింతనకు ఇవి స్ఫూర్తకంగా వున్నాయి. కావలాదారు కూడా అంతే. మంచి సంకల్పాన్ని కించపరిచే ఇరుకు మనస్తత్వంగల ఇరుగు పొరుగువాళ్ళు ఆ ఇంటిచుట్టూ వుండడం అభిలషణీయం కాదు.

ఇలా చూస్తే గాలిట్ నిర్మించుకోదలచిన ఇల్లు ఇంచుమించు ఒక సత్రశాల వంటిదే! పైవేమీ దీనికంతగా అవసరం లేదు. ప్రయాణీకుడు అందులో కేవలం విశ్రాంతి తీసుకొని వెళ్తాడు. అతనికి దేనిమీదా ప్రత్యేకమైన ‘నిఘా’ వుండదు. ఇంకా చెప్పాలంటే గాలిట్ దృష్టిలో ఈ ప్రపంచమే ఒక విడిది గృహం! మానవుడు ఒక నిరంతర ప్రయాణీకుడు. గాలిట్ ప్రయాణీకుడే కాక పరివ్రాజకుడు కూడా. అచ్చమైన సూఫీ ఫకీరుగా గాలిట్ చెప్పిన ఈ గజల్, అతని నిస్వార్థ దృక్పథానికి, మనోవైశాల్యానికి ఒక నికషిప్తం!

ఉర్దూ సాహిత్యంలో సత్ర ప్రస్తావన అధికంగా వస్తుంది. మానవుని తటస్థ వైఖరిని తట్టి చెబుతుంది.

ఉర్దూ కవికి భావనలో స్వేచ్ఛ వుంది. జీవితంలో అది కొరవడింది. వైశాల్యం ఏ కోణానా లేదు. లోకం ఆకాశాన్ని హద్దుగా భావిస్తే, గాలిట్ మాత్రం ఆ హద్దును చెరిపేసి అక్కడే స్వేచ్ఛగా ఒక ఇల్లు కట్టుకొని, మరింత వైశాల్యాన్ని పెంచుతానంటాడు. అంతటి మనోవైశాల్యమున్న గాలిట్, లోకంలో ఎన్నో సంకుచిత వద్దతుల్ని గమనించి, ఈనడించుకొన్నాడు. ఈ నిరసన భావప్రకటనకు తన్ను తానే ఉదాహరణగా తీసుకున్నాడు.

“మిసార్ యె మేరీ కోషిష్ కి హైకె ముర్గ్ అసీర్
కరే ఖవస్ మే, ఫరాహమ్ జిస్ ఆషియా, కేలియే”

ఈ ప్రపంచంలో నేనొక బందివి. జీవించటానికి నా ప్రయత్నం - వంజరబద్దమైన పక్షి, అందులోనే గూడు కట్టుకోవడానికి గడ్డిపోచల్ని ప్రోగు చేసుకుంటున్నట్లుంది.

గాలిట్ కి లోకమే ఒక బందిఖానా. తానే ఒక బందిలాంటివాడు. ఇంతటి ఇరుకు గదిలో కూడా జీవితకోసం ఏదో ఆరాటం! ఎడతెగని యత్నం. అసలే గూడు! అందులో స్వార్థం కరడు గట్టిన గూడు! పక్షికి వంజరమే బంధం. అందులో కూడా గూడు కట్టుకోవటానికి అది తృణపూరికల్ని ప్రోగు చేసుకుంటే - ఎంత హాస్యాస్పదంగా వుంటుందో, మనిషి కూడా క్షణభంగురమైన జీవితంలో లేచిపోని ఆరాటాలకు ప్రయత్నించటం అంతే హాస్యాస్పదంగా వుంటుంది. దీన్ని వివరించటానికి గాలిట్ పక్షిని దృష్టాంతంగా చూపుతున్నాడు. వంజరం-లోకం. పక్షి-మానవుడు. గూడు-గృహం. ప్రోగుచేసే గడ్డిపోచలు-స్వార్థపూరిత సంపాదనలు. మేదావియైన మానవుడు తిర్యగ్వర్గంనుంచి వేరు కావాలని, విశాల దృక్పథాన్ని పెంచుకోవాలని గాలిట్ ఆకాంక్ష. గాలిట్ తానే ఉదాహరణగా మారినా అది మానవుణ్ణి దృష్టిలో నుంచుకొనే. విషాయాల తిరుగుబాటులోని సంకుచితత్వం ఈ గజల్లో వ్యంగ్యంగా చిత్రించబడిందని ‘రషిద్ ఖురేషీ’ వ్యాఖ్యానం.

ఉర్దూకవి జీవితం ముళ్ళబాట. ముళ్ళు కష్టాలకు సంకేతాలు. కష్టాల రారావళ్ళతో కవి భావం ప్రకాశిస్తుంది. ‘తో కాంటోమే ఉలయ్కర్ జిందగి కర్నే కి ఖా, కర్లో’ - ముళ్ళలో తగుల్కొని జీవించటం అలవాటు చేసుకోవాలని ఇక్బాల్ వంటి అభ్యుదయ కవులే భావించారంటే - గాలిట్ లాంటి సూఫీ దరిద్రేసి మాట ఇక చెప్పాలా! నిజమైన సుఖశాంతులు బాదల్లోనే దాగివున్నాయి. అందుకే కష్టాల్ని చిరునవ్వుతో ఎదుర్కొన్నట్లున్నాడు గాలిట్.

‘రంజ్ నే ఖా, గర్ హువా ఇన్నా, తో మిల్ జాతా హై రంజ్
ముష్కిర్ ఇత్తీ పడి ముఖ్ వర్ కె ఆసా, హో గయా’

మానవుడు కష్టాలకు అలవాటుపడితే వాటంతట అవే సమసి పోతాయి. నామీద కూడా ఎన్నో కష్టాలు వచ్చి పడ్డాయి కాని, అలవాటు పడినవాణ్ణి కనుక, అవన్నీ నాకు తేలికై పోయాయి.

కష్టాలు, బాధలు మానవుడికి జీవితానుభవాన్ని నేర్పుతాయి. ఆ అనుభవ పాఠం ద్వారా జీవితంపట్ల నడవగాహన ఏర్పడుతుంది. తియ్యటి పదార్థాన్ని తినేకొలది చేదవుతుంటే - చేదును ఆరగించే కొలది స్వాదువవుతుంది. వేము మధురమవటం అనుభవసిద్ధం.

అలాగే కష్టాల్ని, బాధల్ని అనుభవించేకాలదీ అవి తేలికపటమే కాక, వ్యక్తిలో సహనశక్తి పెరుగుతుంది. గాలిన్ జీవితమే ఒక 'బాధల బస్తీ' కావున, తాను సహించి, లోకుల్ని కూడా సహించాల్సిందిగా ఉపదేశిస్తున్నాడు.

'తినటానికి ఏమీ లేదు' అని మిత్రుడంటే 'దుఃఖం వుంది కదా' అని సమాధానమిస్తాడు గాలిన్. లోకులకు ఆహారం ఎంత పరిచయమో, గాలిన్ కవికి వెతలు అంతగా చిరపరిచయమైనాయని భావించాలి. 'దన్తకో దేభీకర్ పుర్ యాద్ ఆయా'- ఎడారిని చూస్తే, ఇల్లు స్మృతికి వస్తున్నది. కష్టానికి ఎడారిని, సుఖానికి ఇంటిని చిహ్నాలుగా భావిస్తే, కష్టపడితే తప్ప, సుఖం విలువ తెలియదని తాత్పర్యం.

'జోబ్'లాంటి కవులు దీప దృష్టాంతంతో బాధల్ని సహించాల్సిందిగా సూచించారు. కాని గాలిన్ తానే ఉదాహరణగా మారటం విశేషం. తనమీద ఎన్ని కష్టాలొచ్చాయో చెప్ప తరం కాదు. అయినా సహించి, గమ్యం చేరాడు. తనలాగే, మానవులు వెతలకు క్రుంగిపోకుండా వాటిని అధిగమిస్తూ లక్ష్యనిధిని పొందాలని సంకేతం ఇచ్చాడు గాలిన్.

జీవితమే ఒక కార్యరంగం. ప్రతి పనికి మనసే ప్రేరణ. మనస్సు సంకల్ప, వికల్పాత్మకం! సత్సంకల్పం సత్కార్యాన్ని చేయిస్తుంది. దుస్సంకల్పం దుష్కార్యాన్ని చేయిస్తుంది. మనిషిమీద దుష్టముద్రను వేయిస్తుంది. ఈ మంచి చెడుల్ని క్రింది గజల్లో చక్కగా విశ్లేషిస్తున్నాడు గాలిన్.

'ఖత్ర దర్యామే మిర్ జాయెతో దరియా హోజాయె

కామ అచ్చా హై వా జిన్కే మల్ అచ్చా హై'

బిందువు సముద్రంలో పడిపోతే, అది సముద్రమే అవుతుంది. అదేవిధంగా ప్రతి పని కూడా సంకల్పాన్నిబట్టి మంచినవుతుంది.

చిన్న బిందువు సముద్రంలో పడ్డాక, ఆ బిందు ప్రభావం సముద్రమంతా వ్యాపిస్తుంది. విషబిందువైతే విషసముద్రం, అమృతబిందువైతే అమృత సముద్రం! అనగా బిందువు సముద్రంగా పరిణమిస్తుంది. అట్లే మంచి ధ్యేయంతో చేసే పని జీవితానికే వన్నె తెస్తుంది. బిందువులో సముద్రం ఇమిడి వున్నట్లు, సత్సంకల్పంలో మలుపు తిరిగే మనుగడ దాగివుంది. అందుచేత సదాశయం, సదాచరణం కావాలంటాడు గాలిన్. పవిత్రమైన ధ్యేయబిందువుతో జీవన జలధి గంభీరంగా వుండాలి.

అదే బిందువు ముత్యపుచిప్పలో పడితే ముత్యమవుతుంది. మరి ముత్యమంతటి సమున్నత స్థానాన్ని పొందటానికి పూర్వం ఆ జలబిందువు ఎంత క్రమపడి వుంటుంది! ఈ విషయాన్ని శుక్తిమౌక్తిక న్యాయద్వారా వివరిస్తున్నాడు గాలిన్.

"దామ్ హర్ మోజ్ మే, హై హల్లియే సద్ కామ్ సహెగ్

దేతే క్యా గుజ్రె హై ఖత్రేసె గొహర్ హోనే తక్."

వానబిందువు శుక్తిలో పడి మౌక్తికంగా మారుతుంది. కాని, ఆ నీటిచుక్క ఎన్నో ఇబ్బందుల్ని ఎదుర్కొన్న తరువాతనే ముత్యంగా మారుతుంది.

ఆ బిందువు ఒకప్పుడు సముద్రజలం. రగిలే మందు పెండలకు మాడిపోతుంది. తరగల రారావిళ్ళకు తట్టుకుంటుంది. మొసళ్ళ నోళ్ళనుంచి తప్పించుకుంటుంది. హోరుగాలి దాడుల్ని ఓర్చుకుంటుంది. ఇరత్యాన్ని సహిస్తుంది. అటుపై మేఘాల దాహానికి గురి అవుతుంది. చివరికా మబ్బుల్నే చీల్చుకొని ముత్యపు చిప్పలోనే పడుతుంది. మంచి ముత్యమవుతుంది. ఒక నీటిబిందువుకి ఇంతటి పట్టుదల, ఓర్పు ఉన్నాయి కావున ముత్యంగా భావించే స్థానాన్ని పొందగలిగింది. మనిషి కూడా జీవన జలధిలో తటస్థపడే ఎన్నో అటూపోటుల్ని సహిస్తూ, దీక్షతో సాగిపోతే తప్ప అనుకున్న లక్ష్యాన్ని సాధించలేడు. లక్ష్యనిధి కోసం జీవనప్రయాసను భరించాలని ప్రవచిస్తున్నాడు గాలిన్.

బ్రతుకొక బాధల బంధిభానాయే కావచ్చు. అయినా బ్రతకాల్సిందే! బాధలకు జడిసిపోరాదు. ఆ బాధలకు జీవితంలో విరామముండదు. మృత్యువే బాధా పరిష్కారమంటాడు గాలిన్.

"గమె హస్తీకా అనద్ కిసనేహో జోజ్ మర్గ్ ఇలాజ్

షమ హర్ రంగ్ మే జత్త్రై హై సహెర్ హోనే తక్."

జీవనవ్యథలకు మరణమే పరిష్కారం. తెల్లవారేదాకా దీపం కాలుతూనే వుంటుంది కదా!

రేయంతా దీపం కాలుతూ, తెల్లవారేసరికి ఆరిపోతుంది. నడుమ ఆరిపోదు. దీపం రాత్రంతా సుఖంగానే వెలగదు. అది కాలుతూ, గాయాల కళల్ని వినిపిస్తుంది. కుములుతూ కూడా రాత్రికి వెలుగువివ్వటంలోనే దాని ఔదాత్త్యం దాగివుంది. కొసరి విసరే గాలి తాకిళ్ళను, రెక్కల పురుగుల రెపరెపలను కూడా ఎదుర్కొంటూ ఒక చిన్న దీపం వేకువదాకా వెలుగుతుంది. మానవుడు కూడా జీవితంలోని విఘాతాలకు భయపడి సుధ్యలోనే

అహంతికారాదు. సుఖంగానో, దుఃఖంగానో జీవితాన్ని సాగించాల్సిందే. రకరకాల అనుభవసారం జీవితమవుతుంది కాని, ఏ ఒక్క అనుభవంవల్లనో జీవితానికి పరిపూర్ణత రాదు. రాత్రియే బాధామయ జీవితం. దీపమే మనిషి. జ్వలనమే బాధ. ఉదయమే మరణం. ఇదే చిరపరిష్కారం. మనిషికి అనుసరించేయం. దీపం కాలుతూ కూడా దీప్తిని ప్రసాదిస్తున్నట్లు, మానవుడు బాధల్లో వున్నా సరే పరోపకారిగా వుండాలనే ధ్యని ఈ గజల్ లో అవిష్కృతమవుతుంది.

'జోబ్' కూడా మానవవరంగా దీపాన్ని సంబోధిస్తూ సుఖదుఃఖాత్మక జీవనరాత్రాన్ని గడపాల్సిందే అన్నాడు. కాని బాధలకు పరిష్కారం మృత్యువని చెప్పలేదు. గాలిబ్ ఆ పరిష్కార మార్గాన్ని మూచించి, అందాకా సాగాలంటూ ఆకావాదాన్ని రేపేత్తించాడు. తన ప్రత్యేకతను ప్రదర్శించుకొన్నాడు.

జీవితం నియంతవంటిదని, అది మానవుడికి లొంగదని, అతడే దానికనుగుణంగా సాగిపోవాల్సి వుంటుందని ఒక అద్భుతమైన ఉదాహరణతో నివరించాడు గాలిబ్.

"రామెఁ హై రఖై ఉమ్ కహఁ దేఖియే ధమే
నై హాథ్ బాగ్ వర్ నహ హై రికాబ్ మే"

జీవితం ఒక వేగవంతమైన గుర్రం వంటిది. మానవుడే రౌతు. కాళ్ళు జీనులో వట్టుగా లేవు. చేతిలో కళ్ళెం కూడా లేదు.

గాలిబ్ కవి మానవ జీవితాన్ని ఒక జవనాశ్వంతో పోలుస్తున్నాడు. మనిషి అశ్వారోహకునితో సమానుడు. ఆశ్వ వేగం రౌతు అధీనంలో లేదు! మనిషి కూడా జీవితాన్ని కాపింపలేడు. అనేకానేక వివత్కర పరిస్థితులకు తలవంచాల్సి వుంటుంది. మనిషికి ఇష్టమైనా, కాకున్నా జీవితం సాగిపోతుంది. రౌతు చేతిలో 'రికాబ్' లేదు. కాళ్ళు జీనులో స్థిరంగా లేవు. కళ్ళెం జీవితాన్ని అడుపుచేసుకునే వధకు కావచ్చు. కాళ్ళు జీనులో స్థిరంగా లేవంటే - జీవితంలో భద్రతగానీ, స్థిరమైన ఉనికి గానీ మానవుడికి సాధ్యంకావని భావించాలి. ఒకవేళ ఇవన్నీ సిద్ధించినా ఏదో ఒక సందర్భాన హతాత్పరిణామాల సంభవించక మానవు. ఇందుచేత కూడా జీవితం మనిషికి వశమైనట్లు కాదు.

ఈ విషయాన్ని గమనించి జీవితంలో ఎదురయ్యే సంఘటనల్ని సముదాయించుకుంటూ మానవుడు ముందుకు పోవాల్సి ఉద్బోధిస్తున్నాడు గాలిబ్.

గాలిబ్ గజళ్ళకు 'చుగ్తాయి' అనే ప్రఖ్యాత చిత్రకారుడు భావచిత్రాలు గీశాడు. అతడీ గజల్ భావానికి సన్నిహితంగా,

మనోహరంగా చిత్రం గీశాడు. ఒక సాగిపోయే నది. అందులో వద్దం. ఆ వద్దంమీద దీపం. ఇదీ చుగ్తాయి చిత్రం. నది జీవితపు వేగానికి సంకేతం. ప్రవాహపు సందడి జీవన కల్లోలానికి సంబంధించింది. వద్దం - ఆధారం. దీపం - మానవుడు. ప్రవాహానికి దివ్యే అనుగుణంగా సాగుతుందే కాని ఎదురీదదు. అలాగే మానవుడున్నా.

దీపం-మానవుని అస్థిరత్వాన్ని చూపుతుంది.

సమాహంలో హుందాగా వ్యవహరిస్తూనే, బాటుమాటుగా అసహ్యలకు పాల్పడే మనుషుల్ని ఎద్దేవా చేయటానికి గాలిబ్ తారకల్ని ఆశ్రయించాడు.

"ఖీ బనాతున్నాఁ గర్హా దిన్ కే పర్దేమే నిహఁ

షబ్ మే ఉన్ కే జీ మే క్యా ఆయీ ఉర్కా హోగయీ"

దినమంతా పగటి పరదాల్లో తారకలు దాక్కొన్నాయి. రాత్రివేళ అయ్యేసరికి వాటి మనసు ఏమయిందో కాని, అవన్నీ దిగంబరంగా మారిపోయాయి.

తారకా సమాహాన్ని మానవ సమాహంగా అర్థం చేసుకోవాలి. పగలు అందరూ గమనిస్తారు కావున తారకలు పరదాల్లో దాక్కుంటాయి. రాత్రి ఎవ్వరూ చూడరు కనుక అవి విచ్చల విడిగా, దిగంబరంగా తిరుగుతాయి. అట్లే మానవులు నలుగురిలో వున్నప్పుడు ఉదాత్తంగా వ్యవహరిస్తారు. అసలు స్వభావాల్ని బహిర్గతం చేయరు. ఏకాంతంలో వాళ్ళ శీలం తెలుస్తుంది. ఇంటా బయటా కూడా ఒకేరకమైన స్వచ్ఛత, స్పష్టతలు మానవులకు అలవడితే మంచిదని గాలిబ్ అభిప్రాయపడుతున్నాడు.

లోపాల్ని తెలుసుకోవటం మహావిద్య. ఆ లోపాల్ని చక్కదిద్దుకొన్నవాడే పరిపూర్ణమైన మానవుడని గాలిబ్ సందేశం. లోపాలు సవరింపబడకపోతే పతనం ప్రారంభమవుతుందని హెచ్చరిక.

ఈ విధంగా గాలిబ్ కవిత్వంలో జీవనరేఖలు సమగ్రంగా దర్శనమిస్తున్నాయి. సమాజాన్ని ముందుకు నడిపించటంలో గాలిబ్ కవిక కృతకృత్యక చెందింది. దీనికితోడు సూక్ష్మపరిశీలన, తాత్త్విక సౌందర్యం గాలిబ్ కవిత్వం అజరామరం చేశాయి.

ఆధార గ్రంథాలు :

- (1) గాలిబ్ గీతాలు - దాశరథి
- (2) ఏరికూర్చిన గీతాలు - రషీద్ ఖరేషీ (పంకలనం)
- (3) ఇక్బాల్ కవిత్వం - బెజవాడ గోపాలరెడ్డి అనువాదం

దానవుడా!

శ్రీ కాసల నాగభూషణం

మనశ్చక్ర వక్రగతులలో
రాత్రిందివాల వినోదాలలో,
విస్కీసీసాల విలాసాలలో
మానవత్వం పర్యం మరచిపోయిన
నాగరికతా వ్యామోహంలో
రూపాంతరం చెందినవాడా!
దానవుడా! దానవుడా!

సౌందర్యం నిరసించేవాడా!
కవితలో, శిల్పంలో-పురుగులో, పుష్పంలో-
మెరుపులో, మేఘంలో
అందం ఏముందని ఆక్షేపించేవాడా!
ఆర్జించేవాడా!
తెంచేవాడా! తుంచేవాడా!

దుశ్శీలుడా! దుష్టుడా!
కామించేవాడా!
నాయకుడా! లౌకికుడా! నటుడా! విటుడా!

అలోచనలు లేనివాడా!
అనునిత్యం ద్వేషించేవాడా!
మట్టూ, మరుగూ
సిగ్గు, సెరమూ
నీతీ, నియమం
త్యజించేవాడా!
దుష్ట స్వాంతుడా! మంచితనం ఎరుగనివాడా!
స్వార్థదృష్టి! మహాదేహుడా!
మహాతాంత్రికుడా!
దానవుడా! దానవుడా!

ఓట్లడుక్కునేవాడా! ఓనమాలు రానివాడా! నిరంకుశ
స్వభావుడా!

అమ్మో! దానవుడా!
ఒరేయ్ దానవుడా!
ధర్మభూస్థాపనకు యత్నం చేసేవాడా!

న్యాయం భరించలేనివాడా!
అవిమర్శజీవీ! అల్పాత్మా! దానవుడా!
సెక్స్, క్రైమ్, సస్పెన్స్
హారర్, థ్రిల్లర్లలో,
పట్టుబడే అనువాదాల్లో,
పట్టుబడని అనుసరణల్లో
సినిమాల్లో, పత్రికల్లో
కథకుడవో, నవలాకారుడవో
ఒరిజినల్వో, ఫుట్ స్టై రైటర్వో
ఓల్లని, చెల్లని, తలవని, నిలవని రచనో
బుద్ధిమంతుడివో, బుద్ధిహీనుడివో
బ్రదర్ నేర్పినవాడా! బాగుపడేవాడా! దానవుడా!

దానవుడా!

అననురక్త కుటుంబీ!
కలియుగ కబంధూ!
దానవుడా! దానవుడా!
అనేక దుర్భాషలు మాట్లాడేవాడా!
అనేక వేషాల్లో తిరిగేవాడా!
అనేక కాంతల చెరిచేవాడా!
కుహృదయా! అదయా!
దుర్మార్గగామీ!
మాటలు దాటేవాడా!
పార్టీలూ, ప్రహరీలూ దూకేవాడా!
అవకాశాలను వెదికేవాడా!
సక్షత్రాలను ఛేదించేవాడా!
ఏబ్రాహీం! కుమనస్వీ!

వంతెనలు కూల్చించినవాడా!
మద్యశాలలు, నగ్న నృత్య ప్రదర్శనశాలలు,
వేశ్యాగారాలు, దొంగనోట్ల ముద్రణాలయాలు,
స్టేన్ గన్లూ, ఆటంబాంబులూ, న్యూక్లియర్ వెపన్లూ
నిర్మించినవాడా!

దూరదృష్టి, దూరాలోచన శక్తులు
 లోపించినవాడా!
 దానవుడా! దానవుడా!
 హింసైకజీవీ! మాయావీ! శరుడా! అల్పచార్యా!
 పానకళా కోవిదుడా! నిర్వేదాంతీ!
 అజ్ఞానధనీ! అహంభావధునీ!
 భోగమయా! సంశయాళూ! పరసుఖా సహనశీలి!
 పిల్లికి కూడా పెట్టడానికి
 చేతులు రానివాడా!
 అశుద్ధమూర్తి!
 వెనమన్!
 ద్విపాదవహూ! అధర్మైకజీవీ!
 నరశరీర పరివృతుడా!
 ధర్మక్రౌంచ నిపాదుడా!
 దుష్టగణ సమష్టికుటుంబీ!
 నికృష్టజీవీ! మార్మికుడా! దానవుడా!

కంట్రాక్టర్! డాక్టర్! విక్లర్!
 ఇతరుల శ్రమతో బ్రదికేవాడా!
 పేదల కన్నీళ్ళు తాగి కాలం గడిపేవాడా!
 కడిపెడు కార్పణ్యం కలిగినవాడా!
 అత్యాశల కన్నూ! దానవుడా!
 విరగబడేవాడా! పీడించేవాడా!
 అధర్మాలను ఆహుతి చెయ్యడానికై నా
 జంకనివాడా!
 దుర్బుద్ధీ!
 కేడీ!
 బడాచోర్!
 పాపీ!
 దానవుడా! దానవుడా!

(శ్రీశ్రీకి క్షమాపణతో)

అగ్ని సముద్రం శ్రీ చెన్నోజు రామ్మోహన్ రావు

ఒళ్ళంతా తారు పూసుకున్న ఆకాశాలు
 సస్యాలను నిర్మాణాలను అనంతంగా మోస్తున్న నేలలు
 అలవాటుగా బానిసను వేధించే 'బాన్స్ డొర'లు
 నోరున్న సతి చెంత మూగ పతి వేదనలా
 ఈ పడుచు దేశం గులాబీ ముఖంపై
 ముళ్ళ పాదంతో గభాలన్న తంతున్న
 కాలదోషం పట్టిన ఒక చీకి చివికిన సిద్ధాంతమై

ఈ తిరోగమన కాలం నిశ్శబ్దంగా రోదిస్తోంది
 విరహంతో జడలు విరబోసుకున్న కాముకిలా
 ఆటంబాంబులా ప్రేలుతున్న పేదరికంలా
 పొరపాటున మృత్యులోయలోకి దొర్లిపోయే మానవ
 విజయంలా
 ఈ ముసిరిన జీవన కలతల అగ్ని సముద్రం—
 ఈ సమస్యల మబ్బులు క్రమ్మిన ఆకాశం—
 ఈ ప్రజల గుండెల్లో బ్రతుకుదెరువు అగ్ని జ్వాలాపాశం—

తుమ్మలవారి కవితా కళ

విద్యత్కవులు శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారి పద్య రచన విస్తృతమైనది. తొలినాటి కృతులైన శతకములు, హరి కథలు, నాటకములు కాక, ఆత్మార్పణము మొదలుగా గాంధీ గానము వరకు చిన్నా పెద్ద రచనలు ఇరవై మూడింటిలోను గల పద్యవివరములు పట్టికలో చూపబడినవి.

(పట్టికలోని) ఇరవై మూడు రచనలలో కేవలము నాలుగు రచనలు-ఆత్మార్పణము, ధర్మజ్యోతి, ఆత్మకథ, మహాత్మకథపై మాత్రమే చంపూ పద్యంలో గద్యపద్యకములుగా రచించబడినవి, మిగిలినవి నిర్వచన రచనలే. మొత్తము రచనలలో ద్విపదలు, మంజరీ ద్విపదలు, ముత్యాలసరాలు, గేయాలు కాక సాధారణ పద్యగద్యాలు 13201. వీటిలో 27 గీతమాలికలు, 9 ఉత్పలమాలికలు, రెండు చంపక మాలికలు మొత్తం 38 మాలికలు కలవు. విశేషవృత్తాలు మూడు- ఒక పంచచామరము, ఒక ఇంద్రవజ్ర, ఒక వసంతతిలకం - మాత్రమే ఉన్నాయి. వచనాల సంఖ్య 1130. అక్కరలు 251. ఇందులో 139 మధ్యాక్కరలు, తుమ్మలవారి స్వీయకల్పితమైన నవాక్కరలు 110, ఒక మహాక్కర, ఒక మధురాక్కర కలవు. సీసపద్యాలు తేటగీతులతో కూడినవి 241 కాగా అటవెలదులతో గలవి 70 మొత్తము 311. కందపద్యాలు 3982, తేటగీతులు 3006, అటవెలదులు 3042. సాధారణ వృత్తాలలో ఉత్పలమాలలు 743, చంపకమాలలు 363, మత్తేటలు 146, శార్దూలాలు 186.

ఇక, ద్విపదలు కేవలము రెండు — ఉదయగానము, ఆత్మార్పణము — కావ్యాలలోనే కలవు. ఇవి 56 పాదాలు. మంజరీ ద్విపదలు 230 కలవు. వీటి పాదసంఖ్య 10454. ముత్యాలసరాలు 167, చాలీసాలు 40, గేయాలు 7.

చందోరీతులలో అభినవ తిక్కనకు తిక్కనకు సామ్యము కన్పించదు.

అళు, మధుర, చిత్ర, విస్తరమును చతుర్విధ కవితలలో మాలికారచన, అళుకవితా ప్రక్రియ మనకు తెలిసిన మొదటి

ప్రసిద్ధమాలిక. అల్లసాని పెద్దన 'పూతమెఱుంగులున్....' ఇత్యాదిగా గలది. గొడ్లవర్తి వెంకన కవి రకార ప్రాసతో రామాయణ కథను రెండువేల ఉత్పలమాలికా పాదాలలో చెప్పినదే తెలుగులో అతిపెద్ద మాలికారచన. తెలుగు సాహిత్యంలో వృత్తాలలోకంటె సీసపద్యాలలోనే మాలికారచన విశేషముగా సాగినది. అయితే, తుమ్మలవారు చెప్పిన మాలికలలో ఒక్క సీసమాలిక కూడ లేదు. పఠిగవంటలోని ఒక సీసపద్యము మాత్రము 6 పాదాలతో కన్పిస్తుంది. తుమ్మలవారి మాలికా కవిత్వంలోని విశేషము వారు తేటగీతులలో మాలికలు చెప్పటము. వారి రచనలలో 27 గీతమాలికలు కలవు. గీతమాలికలను తెలుగు కవులంతగా ఆదరించినట్లు కన్పించదు. బహుశః తుమ్మలవారే గీతమాలికా రచనకు ఆద్యులేమో! మహాత్మకథలో వీరి పెద్ద గీతమాలిక 113 పాదాలతో కన్పిస్తుంది. పెద్దకాపులోని ఒక గీతమాలికలో 112 పాదాలు గలవు. ఇది ముక్త్యాల రాజాస్థానంలో అళువుగా చెప్పినది.

తుమ్మలవారు తమ బృహత్కవితా సృష్టిలో కేవలం మూడు ప్రత్యేక సంస్కృత వృత్తాలనే రచించటం గమనార్హము. ఇవికూడ ఒక్క ఆత్మకథలోనే ప్రయోగించబడినవి. ఇన్నివేల పద్యసృష్టిలో ఇంత తక్కువగా సంస్కృత విశేషవృత్తాలను ప్రయోగించిన కవి మరి లేరేమో! ఈ విషయములో అభినవ తిక్కన, తిక్కనకు పూర్తి వ్యతిరేకులు.

తుమ్మలవారు మొట్టమొదటగా ఆత్మకథలోనే ఒక మధ్యాక్కరను వ్రాశారు. ఇది లాక్షణికుల లక్షణానుసారంగా నాల్గవ గణాద్యక్షరం యతిస్థానంగా వ్రాయబడినది.

బెడిదం బగు తెవులురేగి పెనఁగొనఁ దనయన్న యిట్లు కదలేని యిడుములం గుడుచు కథ విని నా పిన్నతండ్రి యదలొంది పోర్పందరు పురి నప్పుడ తావీడనాడి వడివడి పయనంబు లదర వచ్చెను దత్తేవ సలువ. (పుట. 42)

ఆత్మకథ 1951లో వెలువడినది. ఆ తరువాత 1955లో వెలువరించిన ఉదయగానము, శబలలలో కూడ మధ్యాక్కరలు

తుమ్మలవారి ఛందోరీతులు

గ్రంథము	తొలి కూర్పు	తొలి	ఉ	చ	మ	కా	కం	గీ	ఆ	సీస.	సీస.	పదనము	ద్వీపదలు	పాదాలు	పాదాలు	పదాలు	గేయాలు	విశేషవృత్తాలు	మొత్తము
అత్మార్పణము	1932	16	8	5	5	5	85	32	6	13	-	25	1.8	-	-	-	-	-	196
ధర్మజ్యోతి	1945	9	10	-	2	95	29	24	10	2	1	-	-	-	-	-	-	మహాకర్కర-1	183
సెదరాపు	1948	13	10	6	14	60	48	21	11	1	-	-	-	1.18	గీత. 2.112+50	24	-	-	213
(కొన్ని మినహాయింపులతో)															ఉ. 1.116 చం. 1-30				
అత్మకథ	1951	33	21	7	12	1882	669	572	59	51	602	-	79.998	-	2	-	-	పంచదామరము-1	8793
నర్మోదయానము	1961	3	-	1	-	152	108	126	2	1	-	-	4.124	-	-	-	-	ఇంద్రవజ్ర-1 మద్య కర్కర-1 చందోరీత-1	401
తెనుగునీతి	1961	11	17	-	-	19	20	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	105
రాష్ట్రగానము	1938	65	14	24	29	4	6	1	41	1	-	-	-	-	-	-	1	-	186
వజ్రగంధ	1943	69	21	6	19	112	17	12	41	5	-	-	2.54	గీత. 3.115	1	-	-	-	309
(కొన్ని మినహాయింపులతో)															ఉ. 1.69				
అమరజ్యోతి	1948	16	4	8	9	8	5	1	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55
తపస్విధి	1949	21	8	14	17	15	3	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	82
ఉదయానము	1955	86	54	12	11	51	24	35	2	-	-	1.48	-	-	-	-	-	-	276
శబల	1955	65	26	18	21	49	28	15	8	-	-	-	1.72	ఉ. 3.94 తే. 2.56	-	-	-	-	236
నేను	1963	-	-	-	-	55	43	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	162
గీతాదర్శము	1963	-	-	-	-	87	361	261	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	709
మైరవండు	1964	63	24	8	10	65	47	61	12	1	-	-	5.32	ఉ. 1.60 గీ. 17.355	-	1	మద్యకర్కర-2	317	
సమదర్శి	1967	32	15	5	4	105	54	99	5	-	-	-	2.51	ఉ. 2.29	-	-	-	మద్యకర్కర-8	333
															చం. 1-32 గీ. 1.44				
మహాత్మకథ	1968	166	79	18	24	718	757	714	18	6	502	-	109.2528	గీ. 1.113	-	1	మద్యకర్కర-75	3188	
నా కథలు	1973	4	3	1	1	308	313	370	4	1	-	-	25.1122	-	-	-	-	మద్యకర్కర-45	1976
																		మధురాకర్కర-1	
ఎక్కడు	1976	3	1	1	-	17	99	162	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	343
హనుమాన్ చాలీసా	1978	-	-	-	-	10	18	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	చాలీసాలు-40	95
సందేశ సప్తతి	1981	14	10	-	1	130	247	333	1	-	-	-	-	-	-	-	-	మద్యకర్కర-3	739
కదంబకైత	1983	44	36	14	7	94	76	98	5	1	-	-	1.92	గీ. 1.35 ఉ. 1.30	3.35	4	మద్యకర్కర-1	418	
గాంధీనామ	1987	10	2	-	-	1	2	-	1	-	-	-	1.5383	-	105	-	-	నవాకర్కర-110	232
మొత్తము	-	743	363	146	186	3982	3006	3042	241	70	1130	2	230	38	167	7	294		13,647

లేవు. 1961లో ప్రచురించిన సర్వోదయగానములో 4 మధ్యాక్కరలు గలవు. ఇవి ఆత్మకథలోని మధ్యాక్కరవలె కాక, నన్నయ భట్టు మార్గాన్ని అనుసరించి 5వ గణాద్యక్షరం యతిగా వ్రాయబడినవి. ఇది గమనించదగిన మార్పు. 1961 తర్వాత వెలువడిన ఇతర రచనలలో గల మధ్యాక్కరలు నన్నయ మార్గాన రచించబడినవే.

ఇక్కడ ఒక విషయమును ప్రస్తావించటం అప్రస్తుతం కాదనుకుంటాను. మధ్యాక్కరకు లాక్షణికులు చెప్పిన లక్షణము రెండిండ్రగణాలు, ఒక సూర్యగణము గల దళము రెట్టింపు. నాల్గవ గణాద్యక్షరం యతి. కాని నన్నయ మధ్యాక్కరలు 5వ గణాద్యక్షరం యతిగా కలిగి ఉండటమే కాక, లాక్షణికుల గణనియమాన్ని కూడ కొన్నిచోట్ల ఉల్లంఘిస్తున్నాయి. 'భూపాలా! నీకు నిక్కొమలియందుఁ బుట్టిన సుతుఁడు' వంటి పాదాలు మరింత పరిశీలించవలసినవని దివ్యకర్ణ వంటివారు నెలవిచ్చారు.

మధ్యాక్కర పాదమున గల ఆరు గణాలను రెండు రెండు గణాల చొప్పున మూడు దళాలుగా విభజించి, మొదటి, మూడవ దళాలను కలిపిన అది ద్విపద అవుతుంది. ఈ ద్విపద పాద మధ్యమందు గల దళం ఒక సూర్యగణం, ఒక ఇంద్రగణం కలది. నన్నయగారి మధ్యాక్కరలలో కొన్నిచోట్ల ఈ మధ్య దళంలోని గణాలు ముందు వెనుకలై నాయి. మధ్యాక్కర నిర్మాణంలోని యీ తత్వాన్ని నేను ఇదివరకే విశదీకరించాను. (చూ. భారతి అక్టోబరు 1983). ఈ విధముగా మూడు దళములు గల మధ్యాక్కర పాదములోని మూడు దళాద్యక్షరాలకు యతి నన్నయగారి రచనలో యాదృచ్ఛికంగా ఉన్న విషయాన్ని కూడా నేను చూపించాను.

ఎందుండి వచ్చితి ఋషికుమార యే నెన్నడు నిట్టి

ఇందుండు మీవని కృష్ణమృగచర్య కృతకు శాసనము

(3-3-97)

వంటి నన్నయ మధ్యాక్కర పాదాలు ఈ విషయమై పరిశీలించదగినవి.

5వ గణాద్యక్షరం (మూడవ దళాద్యక్షరం) యతిగా రచించబడిన తుమ్మలవారి మధ్యాక్కరలలో కూడ పై విధంగానే మూడు దళాల ఆద్యక్షరాలకు యతిమైత్రి కలిగిన పాదాలు ఎన్నో కనిపిస్తాయి. ఇవి తుమ్మలవారు గమనించి కూర్చినవి కావు. సహజముగా దొర్లినవే.

వేదాంగవిదుడు భా వేమహాఋషి వినిచిన నుడులు
ఆదరింపవె! తుమ్మ లాస్వవాయ ను ధాంభోధి చంద్ర
పోకార్పఁ బెనగునీ బోంట్లకులగాక పూని యెవ్వని
(సర్వోదయగానము పుట 11)

కానున్న చోయని కర్ణకులడతి కంపించునపుడు
(పైరపంట పుట 34)

గుర్తుంచుకొనివారి గుణముల వలపు కొంతయంటినను
(సందేశ సప్తశతి పుట 5)

ఇటువంటి పాదములు సమదర్శిలో మూడు, నా కథలులో 11, మహాత్మకథలో 18 కలవు.

5వ గణాద్యక్షరముతోపాటు నాల్గవ గణాద్యక్షరమునకు కూడా యతిమైత్రి కలిగిన పాదములు తుమ్మలవారి మధ్యాక్కరలలో కనిపిస్తాయి.

కావచ్చుగాక నీకొక్క కానుక కాంక్షదీఱంగ
(సర్వోదయగానము పుట 11)

ఆనాడు నీవానకట్ట నట్టిట్టలాడించి తెంచి
(పైరపంట పుట 34)

ఎందఁక నర్కేందులుండు రెందఁక నెనఁగు సంద్రము
(సందేశ సప్తశతి. పుట 8)

ఇటువంటి పాదములు సమదర్శిలో రెండు, నా కథలులో 6, మహాత్మకథలో 26 కలవు. మధ్యాక్కర నిర్మాణ విశేషములను గూర్చి ఇంకా చర్చించవలసియున్నది.

తుమ్మలవారు 'నా కథలు'లోని 'సుందర వరదులు' ఖండికలో ఒక మధురాక్కరను, 'ధర్మజ్యోతి'లో ఒక మహాక్కరను రచించారు. 'గాంధీగానము'లో 5 ఇంద్రగణములు, ఒక సూర్యగణము గలిగి 5వ గణాద్యక్షరం యతిగా గల ఒక అక్కరను సృష్టించి దానిని నవాక్కరగా పేర్కొన్నారు. ఈ ఛందస్సులో 110 అక్కరలు రచించారు. వీటిలో కూడ మధ్యాక్కర పాదాలలోవలె 3వ గణాద్యక్షరానికి కూడా యాదృచ్ఛికంగా యతి మైత్రి గల పాదాలు కొన్ని గలవు. 'అనసూయ' అన్న మకుటముతో చక్కని తూగుతో శ్రుతి హితంగా నడిచాయి యీ నవాక్కరలు.

ఉప్పుఁ బప్పును మాను తొండె నీమందని యువిదకుం జెప్ప
నొప్పుక "యయ్యగారూ! పేరుగన్న వైద్యుండు మీ కుప్ప
పప్పు వర్జ్యం" బని పల్కిన విడుతురా! పలుమాటలేల
చెప్పట సులభ మెవ్వరికేని యనియె నచ్చెలి యనసూయ!

ద్విపదలు రెండు గ్రంథాలలో 56 పాదాలకే పరిమితం కాగా మంజరీ ద్విపదలు 11 గ్రంథాలలో 10,454 పాదాలుగా సాగినవి. కందపద్య రచనకు ప్రసిద్ధుడు తిక్కన. తిక్కన భారతమున గల కందపద్యముల శాతము 32.28. కాగా అభినవ తిక్కన రచనలలో వీటి శాతము 28.04. తుమ్మలవారి రచనలలో తేటగీతులు, ఆటవెలదులు సమపాళ్ళలో (క్రమంగా 21.16, 21.42 శాతము) కన్పిస్తాయి. తిక్కన మహాభారత రచనలో వీటి శాతము కేవలము 8.73, 5.53 మాత్రమే. మొత్తముమీద తుమ్మలవారి రచనలలో జాత్యుపజాతుల శాతము 79.30. ఇది గణనీయమైన సంఖ్య. జాత్యుపజాతుల నింతగా ఆదరించటానికి గల కారణమును తుమ్మలవారే ఇలా వివరించారు.

వృత్తములతిక్క వాడముచో నెల్లడప్పి
గుప్పవలె సంస్కృతము; దీనికొప్పునేను
జాతి మపజాతిని దెనుంగు చక్కనిముడు
గాన నవ్వారిగా వీని గారెంతు. (నేను పుట 27)

వృత్తరచనలో తిక్కవాడముచో సంస్కృతము గుప్పించ బడుట సాధారణ విషయమే. సంస్కృత పదభరితమైనపుడే వృత్తములు సొగసుగా పరుగుతీస్తాయి. మహాత్మ్య కథలోని 'అలనన్నయ్యకు లేరు....' (పుట 2), శబల లోని 'కల్లాటీనవ హీరహారము....' (పుట 29), పైరపంటలోని 'జయజయ....' (పుట 81), కదంబకై తలోని 'జయ! మేడూరి....' (పుట 19), 'కులమత వర్గభేద....' (పుట 15) ఇత్యాదిగా సాగే ఎన్నో వృత్తాలు దీనికి ఉదాహరణలుగా చూపవచ్చును. ఇక, జాత్యుప జాతులను కూడ సంస్కృత పదభూయిష్ఠంగా రచించిన సందర్భ ములు తుమ్మలవారి కవితలలో కొన్ని కన్పిస్తాయి. తమ పుట్టినూరు, అచ్చమైన పల్లెటూరు అయిన కాపూరును 'ప్రచలిత స్వాతంత్ర్య రణవీర కాహళి రుతిరాజ్యహుర్మహు ర్ముఖరి తంబు' అంటూ సాగే సీసపద్యంలో సంస్కృత సమావభరితంగా వర్ణించారు.

మస్మణ మకరందధారా
విస్మయర పుణ్యప్రబంధ విరచన పరితః
ప్రస్మణ ప్రథా మహిష్టులు
రసజీవులు సుకవులుందురా యీ సరణిన్
(పటిగపంట పుట 126)

వంటి కందపద్యాలు.

'అలిత కర్ణులగాన కలా సరస్వ
తీ నవిశ్రీ సమర్పనాదీనవృత్తి'

అంటూ సాగే గీతపద్యాలు కొన్ని కన్పిస్తాయి. ఇవి భాషపై శబ్దంపై వారికి గల అధికారాన్ని, ప్రయోగ సామర్థ్యాన్ని, సమగ్ర పాండిత్యాన్ని ప్రతిబింబిస్తాయి. ఒక ప్రాచీనాంధ్ర కవి ముచ్చటపడి ఒక సంస్కృత రచనలో ఆటవెలదికి కూడ స్థానాన్ని కల్పించాడు.

తుమ్మలవారు రచించిన ఉపజాతులలో ఆటవెలదులే అధికము. 'తగిన శయ్య, నయ్యారములు గుల్కు నాటవెలది కవుల నీటుకొలది' అని, 'అలలి యలలి నుదుల నలరు తెలుంగున కాటవెలది మిగుల నందగించు'నని, 'తెలుగునోటి కాటవెలదిబోటి' అని వారికి ఆటవెలదిపై అభిమానము. తుమ్మలవారి ఆటవెలదుల అందాలను శ్రీ సి. హెచ్. వెంకటరత్నంగారు స్రవంతి ఆగస్టు 87 సంచికలో విశ్లేషించి చూపించారు.

తుమ్మలవారు 7 గేయాలను రచించటం ఒక విశేషముగా చెప్పవచ్చును. వీటిలో ప్రళప్తమైనది రాష్ట్రగానములోని గేయము.

తెనుగుతల్లీ! నీకు జోహారు
దేశమాతా! నీకు జేజేలు

నినుఁ జూచి నినుఁ బాడి నినుఁగొల్చువేళ నా
కనులాణి ముత్యాల గనులుగా నగునహో!

అంటూ ప్రారంభమై

కుటిల శాత్రవకోటి గుండెలో నిదురించి
యిటుపేతు పటుగంగ యెల్లగా జగమేరె
నటరాజ కంధరా నైల్యమ్మ నడఁగించు
పటుకీర్తి పెంచె నీ పట్టి యెంతటివాడో

అని సాగుతున్నప్పుడు మేను పులకరిస్తుంది. ద్వీరదగతి రగడలో సాగిన యీ గేయంలో యతి, ప్రాసలు చక్కగా పాటించబడినవి.

'నిండెనురంగా తెనుబడి
రెండేదులు జీవితమున
నేడునైత మితనిలో
నెఱుజువ్వన మున్నదేమి'

అంటూ సాగే కదంబకై తలోని 'రంగా' (పుట 83) అన్న ఖండిక, అదే సంపుటంలోని సంక్రాంతి, (పుట 89) యుగాది మాట (పుట 90) గేయాలు, పైరపంటలోని గేయము హయ ప్రచార రగడ ఛందస్సులో రచించబడినవి. కదంబకై తలోనే ఒక గేయరూపకము కూర్చబడినది.

మహాత్మ్యకథలో 'వైష్ణవజనతో' అన్న గుఱికి ర్తన శరషుబ్బడి ఛందములో తెనిగించబడినది.

తుమ్మలవారికి గర్భకవిత్యంమీద అంతగా మక్కువ ఉన్నట్లు కనిపించదు. వారి తొలి కృతులలో ఒకటయిన 'నామ దేవ చరిత్రము'లో ఒక మత్తేభ కందగర్భిత సీసపద్యము కనిపిస్తుంది. ఇది తప్ప వారి రచనలలో గర్భకవిత్యం మరి కనిపించదు. కాని వారి పద్యాలలో కొన్నింటి దీని ఛాయలు గోచరిస్తాయి. గీతాదర్శములోని యీ క్రింది తేటగీతి (18.43) పాదాలను గమనించండి.

శూరతయును దేజమ్మును దీరతయును

దక్షతయు రణస్థిరతయు.....

దీనిని కొద్ది మార్పులతో కందంగా వ్రాయవచ్చును.

శూరతయును దేజమ్మును

దీరత దక్షతయు రణస్థిరతయు....

'నిండెను రంగా నెనుబడి రెండేడులు జీవితమున' అన్న రగడ పాదాలు కందపద్య పాదాలుగా కూడ సరిపోతాయి.

చిత్రకవిత జోలికి తుమ్మలవారు పోలేదు. యమకము, అనుప్రాసలు కొద్దిగా కనిపిస్తాయిగాని ఏకాక్షరి, ద్వ్యక్షరి, నిరోష్ఠ్యాలు, బంధకవితలు వీరి రచనలలో కనిపించవు. ఆలంకారికులు కవితాత్మలుగా చెప్పిన ధ్వని, రీతి, వక్రక్తులు తుమ్మలవారి కవితలలో ప్రముఖంగా కనిపించవు, ఇక, అలంకారాల అదంబరాలు కూడ తక్కువే. ఇవేవీ లేని కవితలో చక్కదనము ఏముంటుంది? అనిపిస్తే వారి పద్యమే సమాధానంగా కనిపిస్తుంది.

కవిత చక్కదనము గరిత చక్కదనము

కోటికోటి గతుల గుల్కగాన

నిలకు గాళిదాసుడే మహాకవి కాడు

రతియె సోయగంపు రాశికాదు.

అక్షర లక్షలు విలువచేసే పద్యమిది. తుమ్మలవారి కవితా కన్య సహజ సౌందర్యవతి. ఒప్పులకుప్ప. వారి కవితలలో అన్వయక్లిష్టత, అన్వయత మచ్చుకైనా కనిపించవు. యతిప్రాసలకు తడుముకొనే పనిలేదు వారికి. సాధారణ పాఠకుడు కూడ సులభంగా అర్థం చేసుకొనే శైలి వారిది. అది, గంగాప్రవాహంలా విర్రులంగా, నిరాదంబరంగా, గుంభనగా, భారాశమైన శయ్యతో సాగిపోతుంది. ఈ విధమైన శైలిలో కవిత వ్రాయటము కవికి కవితపై గల అత్యున్నత అభిరుచికి నిదర్శనము. ఇటువంటిదే నిజమైన కవిత. శబ్దాల గారడీతో, అలంకారాల తక్కువతో, వ్యంగ్య వైభవాన్ని, ప్రతీకలను ప్రదర్శించేదే కవిత్యమను అభిప్రాయము దురభిప్రాయమే. నిజమైన కవితను అలంకార

కావ్యము మట్టు పెట్టినదని పరిశీలకులనుమాట సత్యమైనది. అట్లని పొడిమాటలు కవిత్యము కాజాలదు. కవికి కావలసినది భావుకత, తుమ్మలవారిలో ఇది పుష్కలముగా నున్నది. కర్నకుని నైపుణ్యాన్ని, జీవితాన్ని గూర్చిన ఈ పద్యమును చూడండి.

మేడి నడిమి గిత్త త్రాడు చేకొని మహా

యోగి వోలె దృష్టి నువచి కాపు

కొండ వేయ గోటి కొనపాటి వంకలే

దాయె నతని బ్రతుకు నందువోలె. (పైరపంట పుట 72)

ఈ చిన్నపద్యం ఎంతటి ఆలోచనను రేకెత్తిస్తుందో, ఎంతటి అనుభూతితో హృదయాన్ని నింపుతుందో, ఎటువంటి చిత్రాన్ని మన కళ్ళముందుంచుతుందో మాటలలో చెప్పలేము.

ఈ గోడ యిసుక నున్నము

యోగించిన వస్తువనుచు నూహింపకుడి

ప్రేగులు మూగడి పేదల

మైగల రుధిరాస్తులిట్లు మనకుందోచున్

అంటూ వెలగలేరు ఆపదానములో 'గోడ'ను గూర్చి చెప్పిన కవిత, 'పజీగపంట'లో చుక్కలను వివిధంగా వర్ణించిన తీరు, సంక్రాంతి కవితలు, ఇంకా ఎన్నో ఘట్టాలు తుమ్మలవారి భావుకతకు చక్కని నిదర్శనాలుగా కనిపిస్తాయి.

తుమ్మలవారి కథాకథనం చిత్రమైనది. అనగా అనగా ఒక రాజు అన్నరీతిలో కథను ప్రారంభించి, చివరివరకు పాఠకులకు ఆ రాజువరో చెప్పరు. ఆ వ్యక్తి గుణగణాలను గ్రహిస్తూ, ఇంతటివారెవరబ్బా అను ఉత్కంఠతో పాఠకుడు తుదివరకు చదివినపుడుగాని అసలు వ్యక్తి గోచరించడు. 'ఆయన వయస్సు వింశతిహయనముల మించ'దని ప్రారంభించి చివర 'ఆహో! మత్పిత యతః' అని ముగించిన తన తండ్రి కథ, (నా కథలు - హరిభక్తి) శబల లోని వినోబాను గూర్చిన కవితాఖండిక, జ్ఞాన స్నానము, కల్ల నిజమైనది (నా కథలు) ఖండికలు ఇందుకు చక్కని ఉదాహరణలు.

తుమ్మలవారి ప్రాచీనాంధ్ర కావ్యాలను చక్కగా అధ్యయనము చేసినవారు. ఆయా కవుల కవితారీతులను ఆకళింపు చేసు కున్నవారు. నన్నయ, తిక్కన, శ్రీనాథుల కవితారీతులు వారిని బాగా ప్రభావితం చేశాయి. తమ కవితలో ఆయా కవుల పోకడలను చూపించారేకాని వారి పద్యపాదాలను యథాతథంగా ఎక్కువగా అనుసరించలేదు.

ఎల్లవారు నెఱుంగ నొల్లని ధర్మపు
జేల నీకుఁ దెలుప నేల వలనెఁ
జిలుతవాని కింత దలుసంటి పలుకులు
నన్నె? వృద్ధజనము లున్నచోట.

అన్న నన్నయ వద్యమునకు తామెంత మురిసిపోయారో
తుమ్మలవారి

బొట్టు బలిపి నేఁడు విట్టవీగుచునున్న
సాహకార్ల యాట సాగదిల్లె
రుద్రమూర్తియై దరిద్రుండు చిచ్చట
కన్ను విప్పి గజ్జె గట్టునెపుడొ.

అన్న వద్యానికి 'అంతకెక్కువ' మురిసిపోయినట్లు
వేటూరివారు ధర్మజ్యోతి తొలివలుకులో వ్రాశారు.

ధర్మపును శమనుండు భూతమ్ములై దు
సంతరాత్మయు నమృతాంకుఁ దర్యముండు
శ్రుతులు సంధ్యలు రే వవల్ సూచు నరుని
పోకడల నన్నపల్కు మఱాకుమన్న

అన్న ధర్మజ్యోతిలోని మరొక వద్యము (పుట 40)
నన్నయగారి యీ క్రింది వద్యానికి పునఃసృష్టి.

విమల యశోనిధీ! పురుషవృత్త మెఱుంగుచునుండుఁ జూపె వే
దములును బంచభూతములు ధర్మపుసంధ్యలు సంతరాత్మయున్
యముఁడును జుండ్రమూర్కులు నహంబును రాత్రియు నన్మహాపదా
ర్థము లివియుండఁగా నరుఁడు దక్కొన నేర్చునె తన్ను మ్రుచ్చిలన్.

భార-1.4-80

తిక్కన కవితను తుమ్మలవారు ప్రత్యేక శ్రద్ధతో
అధ్యయనము చేశారు. ఆ కవిక వారి రచనా వ్యాసంగము
నెంతగా ప్రభావితము చేసినదో వారికి గల 'అభినవ తిక్కన'
బిరుదు వలన గ్రహింపగలము. తుమ్మలవారి కవికలో "అర్థ
మును బట్టి పదములు, పదములలో లీనమైనవీతిని యతిప్రాసములు
సునాయాసముగ, సప్రయత్నముగ, స్వచ్ఛందముగ వచ్చి చేరు
చుండును. ఈ సిద్ధియందుఁ బ్రసిద్ధుఁడు తిక్కన. ఈ
మార్గమునఁ దిక్కన్నతో నజాతీయుడైనవాఁడు మన చొదరి"
అని అభిప్రాయపడి పండితులు, పెద్దలు వారికి 'అభినవ తిక్కన'
అను బిరుదునిచ్చి గౌరవించారు. విషయ మిట్లుండగా ఇటీవల
(నవంబరు 15వనెంబరు 1987 నందికలో) వారి ఆత్మార్పణమును

గూర్చి వ్రాస్తూ డా. వెలువోలు నాగరాజ్యలక్ష్మిగారు 'ఈయన
వచన రచన తిక్కనగారి వచన రచనను తలపింపజేస్తుంది.
అందువల్ల 'అభినవ తిక్కన' అనే బిరుదు లభించినదని వివ
రించుట ఎంతో విచారకరము దురదృష్టము. తుమ్మలవారి రచన
లలో వచనములు కేవలము 8.28 శాతము. ఇవి కూడ ప్రధాన
ముగా మూడు కావ్యములలోనే కన్పిస్తాయి. మరి, నాగరాజ్య
లక్ష్మిగారు పై మాటలనెలా వ్రాశారో అర్థము కాదు. వచన
రచనలో తిక్కనను తలపింపజేయునది పీఠేశలింగము పంతులు
గారు. వారికి గద్యతిక్కన అన్న బిరుదుమున్నది.

శ్రీనాథుని రచనలు తుమ్మలవారినెంతో ఆకట్టుకున్నాయి.
'శబల'లోని అనేక వద్యాలు-కర్ణాటినవ హీరహారము.... అరుణ
మయాళ బింబ ముదయాద్రికిఁ జేరకమున్నె..... ఇత్యాదులు
శ్రీనాథుని వద్యములను తలపింపజేస్తాయని విశ్వనాథవారు చక్కగా
వివరించారు. తుమ్మలవారి ఇతర రచనలలో శ్రీనాథుని వద్యము
లను తలపుకు తెచ్చు వద్యములు మరికొన్ని కలవు. మచ్చుకు
రెండు:

విట్టనిలుచుండి చూచె నిర్నిమిషదృష్టి - కాశీ. 1.119

విట్టనిలుచుండి బోయ నిర్నిమిషదృష్టి - ఆత్మార్పణము
52 వద్యము

పండుచున్నార మనె నొక్కవనజనేత్ర

తిరిగి రమ్మనె నొక్క లేడిఁగెఁబోడి

దేవకార్యంబు నేడనెఁ దెలువయోర్లు

ద్యాః కవాటంబుఁ దెలువదు పనిత యొకతె. కాశీ. 7.137

పంట యగుచున్నదనె నొక్క యింటి మగువ

మరల రమ్మనె నొక్క మందిరపులేమ

నేడు వీలు గాదనె నొక్క నెలపు నెలఁత

మెతుకు నిప్పచ్చమయ్యె నయ్యతికి నపుడు.

కడంబకైత

తుమ్మలవారి రచనలు సమకాలికులను ప్రభావితం చేశాయి.
'నాడు పలునాఁడు మేలిగొనాల గూఁడు' అన్న వారి పద్యపాదము
(రచన 1934. పటిగపంట) దాశరథిగారి 'నా తెలంగాణ కోటి
రత్నాల వీణ' అన్న ప్రసిద్ధ పద్యపాదానికి ప్రేరణగా చెప్ప
వచ్చును.

తుమ్మలవారి కవితలలో జాతీయాలు తరచుగా కన్పి
స్తాయి. వారికి బాగా ఇష్టమైనవి పండ్లు పులియజేయు, చెట్టున
కుట్టిగట్టు, గ్రుడ్డిలో మెల్ల, సీరునములు, బుద్ధి గడ్డి తిను,

పేన్నీళ్ళకు జన్నీళ్ళు మొదలైనవి. వారి రచనలలోని జాతీయముల నెత్తిచూపుట సముద్రమున కేతామెత్తటమే.

కవిగా తుమ్మలవారిలో గల ఒక విశిష్ట గుణము, ఒక గొప్పదనము వారి పద్యసంస్కరణాభిలాష. వ్రాసిన కవితకు మెఱుగులు దిద్దటము కవుల కలవాడే అయినప్పటికి తుమ్మలవారిలా స్వీయపద్యములను బహుధా సంస్కరించిన తెలుగుకవి మరొకరు లేరేమో. ప్రాచీనకాలంలో కావ్యాన్ని అంకితమిచ్చి బహిర్గతం చేసేలోపే యీ సంస్కరణ జరుగుతూ ఉండేది. కావ్యాలకు ప్రతులు వ్రాయబడి ప్రచారమైన పిదప కవికి ఆ పద్యాలను సంస్కరించే అవకాశమున్నప్పటికి వాటికి తగిన ప్రచారము కల్పించుట సులభసాధ్యము కాదు. కాని యీనాడు ప్రతి పునర్ముద్రణకు సవరింతులు చేర్చి ప్రచారమునకు తెచ్చుట కవకాశమున్నది. దీనిని తుమ్మలవారు పూర్తిగా వినియోగించు కున్నారు.

వ్రాసినది సవరించు నభ్యాసమెపుడు

లేదు నా కను కవినెట్లు రాదరింతు

గణము లిబిడిన యంతన కై తయగునె

యోచితీ శౌచముఖిస్తే లమరకున్న (నేను, పుట 4)

అన్నది వారి విశ్వాసము. దీని కనుగుణముగానే వారి కవితలలో ఎన్నో సవరింతులు కనిపిస్తాయి. దీనికి చక్కని ఉదాహరణ వారి భజగోవిందం అనువాదము. భజగోవిందమును అనువదించి 1924 సంవత్సరాది సంచికలో మొదట ప్రకటించారు తుమ్మలవారు. తరువాత దీనిని ప్రత్యేక గ్రంథంగా కూడా ప్రకటించారట. ఆ తరువాత పటిగపంటలో ఇది ప్రకటించబడినది. పై ప్రత్యేక గ్రంథము. 1943నాటి పటిగపంట తొలికూర్పు నాకు లభించలేదు. 1952నాటి పటిగపంట పునర్ముద్రణ ప్రతిలో ఈ అనువాద పద్యాలు సంస్కరణలతో కనిపిస్తాయి.

సంవత్సరాది సంచికలో ప్రకటించబడిన తొలి పద్యమిది :

అరే! యెంత వివేకహీనుడవు లోకాదారు గోవిందునిన్
గరుణా సాగరు సంస్కరింపు వకటా! కాలుండు నీ ప్రాణమున్
నరగన్ దీయుచు నున్న కాలమున లేకంబైన విన్నీ 'డుకృష్ణ'
కరణే' పాతము రక్షసేయి దిది విక్రంబోయి మూఢాత్ముడా!

పటిగపంటలో దీని రూపురేఖలే మారిపోయినవి. మత్తేభము అందమైన కందమైనది.

గోవిందప్రభు సంతక

సేవావ్రతమూను మితర చింతనమేలా

వై వస్వతుఁ డెత్తిన తటి

గావదురా శబ్దకాత్మ కౌశల మజ్జా!

పై మొదటి పద్యములో లేని బిగువు ఈ కందపద్యములో కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తున్నది. సంవత్సరాది సంచికలో 27 భజగోవింద శ్లోకానువాదాలతోపాటు 4 శేషశ్లోకానువాదాలు కూడ కనిపిస్తాయి. ఈ శేషశ్లోకానువాదాలు పటిగపంటలో కనిపించవు. పై ఇరవై ఏడు శ్లోకానువాదాలలో సంస్కరణకు లోనుకాని పద్యము ఒక్కటి కూడా కనిపించదు. పటిగపంటలోని మెఱుగు పరచబడిన పద్యాలు సంవత్సరాది సంచికలోని పద్యాలకంటె మనోజ్ఞంగా ఉన్నాయి.

1936లో ప్రకటించబడిన ఆత్మకథ తొలిభాగములోని తొలి పద్యము 1951నాటి ఆత్మకథ సంపూర్ణ గ్రంథములో సంస్కరింపబడినది.

1936నాటి పద్యము

ఎవ్వని కొల్వ బద్రములకెల్ల నిదానము; ప్రేమమూర్తియై
యెవ్వఁడు సర్వలోకముల నేలుచునుండు నెవండు శాశ్వతుం
డెవ్వఁడు వాఙ్మనఃక్రియల కేర్పడరాని మహాత్ముఁ డీశ్వరుం
డెవ్వఁడు నిత్యహర్షవిది యెవ్వఁడు వాని భజింతు నిచ్చలున్.

1951నాటి పద్యము

ఎవ్వని కొల్వ బద్రములకెల్ల నిదాన ముదార తామయుం
డెవ్వఁడు సర్వలోకముల నేలు మహాఃపరిపూర్ణమూర్తిమై
నెవ్వఁడు వాఙ్మనః క్రియల కేర్పడరాని మహాత్ముఁ డాద్యుండై
యెవ్వఁడెసంగు సత్యమన నెవ్వఁడు వాని భజింతు నిచ్చలున్.

ఆత్మకథ కృత్యాదిలో 1951 ప్రతిలోగల మేనల్లుడు నరసయ్య ప్రసక్తి 1936 ప్రతిలో కనిపించదు. 1936 ప్రతిలో గల

తప్పొప్పు లెఱుంగక యిది

తప్పనినన్ వినక చొప్పదంటు కపితముల్

నెప్పుచు విద్యత్యదములఁ

జప్పల్ల న్మునిఁగి తేలు చవటలుఁ గవులే

అన్న కుకులి నిందాత్మకమైన పద్యము 1951 ప్రతిలో కనిపించదు. ఈ మార్పుచేర్పులు కవి కవితాసాధనలో ప్రగతికి, మానసిక పరివర్తనకు నిదర్శనములు.

1938లో వ్రాసి, 1942లో గ్రంథరూపములో ప్రకటించిన ధర్మజ్యోతిలోని ఒక సీసపద్యమును సుమారు 46 సంవత్సరముల తరువాత ఆ గ్రంథము నాల్గవ కూర్పులో - 1984లో - తుమ్మలవారు సవరించటం ఎంతో ఉత్కంఠను కలిగిస్తుంది. ఒక సుప్రసిద్ధ కవి తాను వ్రాసిన ఒక పద్యాన్ని 46 సంవత్సరాల సుదీర్ఘకాలము గడిచిన తరువాత సంస్కరించటం సాహిత్య చరిత్రలోనే అపూర్వ విషయము. ధర్మజ్యోతి తొలికూర్పులోని ఆ పద్యమిది:

ఏ వంశమునఁ బుట్టె నిద్ధాండ్ర సామ్రాజ్య

ధౌరేయ భాహుప్రతాపరుద్రఁ

దే వంశమునఁ బుట్టెఁ గృష్ణరాయక్షమా

భృచ్చమూనేతృ రావెళ్ళమల్లఁ

దే వంశమునఁ బుట్టె హేరాళదాదృతా

వీరతా భ్రాజిష్టు వేంకటాద్రి

యే వంశమునఁ బుట్టె సేనాసమంచితా

రంభ కుంభత్సూర్య రామపుండు

ప్రకృతి పరమ రహస్య శోభా విభూతి

వేత్త శతశిల్పి నరసింహవీరుఁ డుద్భ

వించె నేవంశమున దాని వింద్ర మీరు

క్రాంత కొనియాటలేల తత్కులము పెంపు

1984 మే నెలలో ప్రచురించబడిన ధర్మజ్యోతి 4వ కూర్పులో గల పద్యమిది.

ఏ వంశమునఁ బుట్టె నిద్ధాండ్ర సామ్రాజ్య

ధౌరేయ భుజుఁడు ప్రతాపరుద్రఁ

దే వంశమునఁ బుట్టెఁ గృష్ణరాయక్షమా

భృచ్చమూనేతృ రావెళ్ళమల్లఁ

దే వంశమునఁ బుట్టె హేరాళదాదృతా

వీరతా విభ్రాట్టు వేంకటాద్రి

యే వంశమునఁ బుట్టెఁ గృతసంఘపితృజనా

గ్రణి సూర్యదేవర రామపుండు

సారదీ రాశి శతశిల్పి నారసింహ

నాయఁదే వంశమున బుట్టె నా యుదాత్త

వంశమున్ గని తనియనివారు లేరు

నేతు శీతాచలాంతర శ్వాతలమున.

తమ కవిత జనరంజకముగా, నిర్దుష్టంగా ఉండాలనే అభిలాష తుమ్మలవారిని యీ సంస్కరణలకు ప్రేరేపించినది. కవి బ్రతికున్నంతవరకు తన కవితకు మెఱుగులు పెట్టాలనే ఆశించుకొనడం అంటారు వారు. పూర్వ ముద్రణ గ్రంథములలోని తమ కవితలకు చేసిన దిద్దుబాట్లను వారు పునర్ముద్రణ పీఠికలలో కొంతవరకు ప్రస్తావిస్తున్నారు. రాష్ట్రగానములోని పద్యములలో కొన్ని దిద్దుబాట్లు, మార్పులు చేర్పులు జరిగినవని, ఆ పద్యము లలో గల శ స ప్రాస, పద్య, కద్దు వంటి వ్యవహార రూపాలను ఇవ్వుడు మన్నింపజాలనని స్పష్టపరిచారు. తుమ్మలవారి స్వీయ పద్య సంస్కరణలను గూర్చి విపులముగా పరిశీలించవలసిన అవశ్యకత కలదు.

తుమ్మలవారి కవిత వీరరస ప్రధానమైనది. వీరము దాన, ధర్మ, దయా, యుద్ధ భేదాలతో నాలుగు విధములుగా కనిపిస్తుంది. ఈ భేదాలను స్థూలంగా ఇలా వివరించవచ్చును.

“దాన, దయా, యుద్ధాలకు ప్రత్యేక పరిస్థితులు అవసర మవుతాయి. దానం చేయటానికి అర్హత కలిగిన పాత్ర ఉండాలి. దీనపురుషుడు దయావీరానికి ఆలంబన మవుతాడు. బద్ధవైరం ఏదై నా ఏర్పడినప్పుడే యుద్ధ ప్రసక్తి వస్తుంది. కాని ధర్మ వీరానికి అలాంటి అవసరమేదీ లేదు. స్వధర్మాన్ని పాటించటంలో ఉత్సాహం చూపించటం ధర్మవీర మవుతుంది. కష్టాలలో ఉన్న సాటి మనుషులను ఆదుకోవటం ధర్మం. ఆకలితో నకనక లాడుతున్న మనిషికి వట్టెడన్నం పెట్టటం ధర్మం. ఆపదలో ఉన్న అబలను కాపాడటం ధర్మం. సంసారాన్ని ఒడుదుడుకులు లేకుండా రాకుండా సాగించటం శ్రీ పురుషులు భయుల ధర్మం. విద్వలు సన్మార్గంలో నడిచేటట్లు చూడటం పెద్దల ధర్మం. పెద్దలను గౌరవించటం పిన్నల ధర్మం. ప్రతి వ్యక్తిలోనూ ఇవ్వుడు పెంపొందవలసింది ఇలాంటి ధర్మవీరం” (ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక 17-2-1988నాటి సంపాదకీయము).

తుమ్మలవారి కవిత ధర్మవీరాన్ని ప్రధానముగా ఆశ్రయించినది. ధర్మజ్యోతిలో ఈ ధర్మవీరము చక్కగా పోషించబడినది. ఆత్మకథ, మహాత్మకథ, గాంధీగానములు ధర్మవీరుడైన గాంధీ చరిత్రాత్మకములు. వీటిలో వీరరసముతోపాటు కరుణ, రాద్ర రసములు కూడా లెస్సగా పోషించబడినవి. ‘దీక్ష కంకణమున్ ధరించి జనయశ్రీ దాస్యవిచ్చేదనాపేక్షల్ పొంపిరివోప ముజ్జగము కంపింపంగ లేకొందు’ అని ప్రబోధించే రాష్ట్రగానములో ధర్మ వీరము యుద్ధవీరముతో కలిసి ప్రవహిస్తున్నది. అయితే ఈ యుద్ధ వీరము ఉద్యమాత్మకమైనదే కాని బాహాబాహి రజాత్మకమైనది కాదు.

ఎక్కట్లు, సందేశ సప్తశతి, సర్వోదయగానము, మరెన్నో ఖండకవికలలో స్వధర్మాచరణకై చేసే ప్రబోధము కన్పిస్తుంది. ఇది కూడ ధర్మపీఠాన్ని ఆశ్రయించినదే.

వీరరసం తరువాత తుమ్మలవారి రచనలలో కన్పించేది కరుణరసము. ఆత్మార్పణము, అమరజ్యోతి కావ్యాలు కరుణ రసాన్నితాయి. రసరాజమని పేరుగాంచిన శృంగారాన్ని తుమ్మలవా రాదరించలేదు. నామదేవచరిత్రము, మాహేంద్ర జననమువంటి తొలినాటి రచనలలోను, 'సంక్రాంతి'వంటి ఖండ కవికలలోను గల శృంగారము గణనీయమైనది కాదు. శృంగార రసాత్మకంగా మీరు కవికలను వ్రాచలేదేమి అని ప్రశ్నిస్తే 'అటు పోలేడు బుద్ధి' అని వారి జవాబు. హాస్యాదులు తుమ్మలవారి కవికలలో అంతగా కన్పించవు.

తుమ్మలవారిది సలక్షణమైన గ్రాంథికభాష. చిన్నతనం నుండి సంప్రదాయబద్ధంగా కవితాధ్యయనం చేసినవారు కావటము వలన, శ్రద్ధానక్తులతో గురుముఖతః విద్య సభ్యసించినవారు కావటము వలన, సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యాలు తప్ప ఇతర భాషా సాహిత్యాలతో ముఖ్యంగా ఆంగ్లభాషా సాహిత్యాలతో ప్రగాఢ పరిచయము లేకపోవటము వలన మీరు కేవలం సంప్ర దాయ కవిగా విలివిపోయారు. తమ జీవితకాలంలో ఎన్నో కవిత్వోద్యమాలు పుట్టి పెరిగినా, ఏవీ వీరి నాకర్షించలేదు. ఏ ఉద్యమము వీరిని ప్రభావితము చేయలేదు. తమదైన ఒక ప్రత్యేక మార్గములోనే వీరి కవితారథం పరుగులు తీసింది.

ఎవ్వతెంద తెంత దవ్వైన నేను భా
షా నివర్యయమ్ము నై పలేను
సాధుశీలమాభిజాత్యమ్ము చెలువమ్ము
ననసి మెలయు వనిత నాడు కవిత. (నేను పుట 21)

అని కంతోక్తిగా చెప్పగలిగారు.

తొలినాటి వీరి రచనలలో కొన్ని వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగము లున్నప్పటికీ, క్రమముగా వీరి కవితాభాష నిర్దుష్టమై ఒక అధికారికతను సంపాదించుకొన్నది. శబ్ద ప్రయోగాన్ని గూర్చిన చర్చలలో తుమ్మలవారి ప్రయోగము లభించితే, తుమ్మలవారు ప్రయోగించారు కనుక సాధువే అన్న స్థూలమైన నిర్ణయానికి వండితలోకిము వస్తున్నది. భాషావిషయకమైన సందేహము లున్నప్పుడు 'బ్రదికినన్నాళ్ళు విద్యార్థి పగిడినుంట, వలయునని విశ్వసించెడి'వాలు గనుక ఆ సందేహములను నివృత్తి చేయగల సమర్థుల నాశ్రయించి వాటికి తగిన సమా దానములను పొందెడివారు. 'చౌదరిగారు నిర్దుష్టమైన సుప్తభాష

వ్రాసెడి కొలఁదిమందిలో నొకఁడు' అని విశ్వనాథవారు పేర్కొనటం గమనార్హము. (శబల పీఠిక).

తొలినాటి రచనలలో కొంత సంస్కృత భాషాదికృత ఉన్నప్పటికీ క్రమంగా దానిని తగ్గిస్తూ తెలుగుకు పెద్దపీట వేశారు. 'గీర్వాణ మెంత నీర్గిన జిబ్బిలి తెలుంగు, నుడిపొంపు నకు దిగదుడుపు' అని భావించారు. ఈ తెలుగుముద్రకు వారికి తిక్కన, చిన్నయసూరి రచనలు మార్గదర్శకములు. 'తెనుగుభాస యందే యింత యేదిరాదరము కలవారు నేటి కవులలో లేరు' అని సమకాలికులచే ప్రశంస లందుకొన్నారు. 'తెనుగులెక్క'గా రూపొందారు. తెలుగు పదాలకు, నుడికారానికి పునరుజ్జీవము కల్పించటమే కాక ఎన్నో అన్యదేశ్యాలను తెలుగు పదాలుగా మార్చి ప్రయోగించారు. ఈ మార్పుకై మొదట సంస్కృతాన్ని ఆశ్రయించినా, క్రమంగా అచ్చతెనుగునే ఆశ్రయించారు. కొన్ని ఉదాహరణలు గమనిద్దాము. టిక్కెట్టు=ప్రయాణ పత్రము, బ్యాంకి=వాణిజ్యకోశము, అడితిదొక్కనము. తుపాకి=లఘునాళిక. ఫిరంగి = బృహన్నాళిక. కోర్టు = తీర్పునెలపు, పాడివట్టు. అటెండెన్సు రిజిష్టరు=రాకరముల పట్టిక. ఏమెంటు=తూచారు. పోటో=నీడబొమ్మ. హోటల్=చిలుతిండిసాల. కొన్ని ప్రసిద్ధ సంస్కృత పదాలకు, గ్రామనామాలకు వీరు సృష్టించిన పర్యాయపదాలు కొంత తికమకను కలిగిస్తాయి. ఉదా॥ న్యాయాధికారి=ధర్మదాత. సంక్రాంతి=మకరార్కము. చందోలు= ధనదుపురము, అర్ధపతివీడు. వేటపాలెము=మృగయాపురి-ఎన్నో సంస్కృత పదాలకు అచ్చతెనుగు రూపాలను చూపించారు. ఉదా॥ వ్యాకరణము=నుడితీర్పు. ఏ భాషా పదానికైనా అచ్చ తెనుగు రూపాన్ని చూపవచ్చునని నిరూపించారు. తెనుగు భాషకు వీరు చేసిన సేవ విలువ కట్టలేనిది. వేనోళ్ళ ప్రశంసించదగినది.

తెలుగుభాషపై తుమ్మలవారికి ప్రత్యేకాభిమున్నదిగాని పరభాషలపై ద్వేషభావము లేదు. నిత్యవ్యవహారములో గల ఎన్నో ఉర్దూ, హిందీ, ఆంగ్ల పదాలను వారు సందర్భోచితంగా విరివిగానే ప్రయోగించారు.

తాము ప్రయోగించిన మారుమూల పదాలకు, నిర్మించిన నూతన పదాలకు గ్రంథమున లఘుటీకలో వివరణనిచ్చి పాఠకు లకు భాషాభిమానాన్ని పెంపొందింపజేయటానికి ప్రయత్నిస్తారు

తుమ్మలవారు. ఇది ఎంతో అభినందించదగిన విషయము. అయితే, తుమ్మలవారు ప్రయోగించిన కొన్ని పదాలు విపరీతార్థాలను, స్ఫురింపజేస్తున్నాయని, దానికి ఉదాహరణగా వారి 'గోపైద్యము' అన్న ప్రయోగాన్ని చూపించి శ్రీ గొల్లపూడి ప్రకాశరావు 'తెనుఁగుతెంక తుమ్మల' అన్న గ్రంథం 121వ పుటలో ఇలా వ్రాశారు. 'గోపైద్యము అనగా గోవును చేయు వైద్యము అని యనిపించును. నేత్రవైద్యమని చెప్పినగాని తెలియదు. ప్రజలకి పదములు అర్థము కానివని కవిగారికి గూడ తెలియును. అందుకే పుస్తకము చివర ఆ పదముల కర్థము నీయవలసి వచ్చినది' అని. ఈ వ్రాత ఎంతో విచారించదగినది. కవితల్లము అర్థము కావటము, కాకపోవటము పాఠకుని శక్తి సామర్థ్యాలనుబట్టి ఉంటుందన్న విషయము నిర్వివాదము గదా! శబ్దకాతిన్యము గలిగిన కవిత సామాన్యునకు వ్యాఖ్యానము లేకుండ అర్థముకాదు.

వసుచరిత్రలో రామరాజభూషణుడు బ్రహ్మదేవుని 'గో లలనా వల్లభుడు' అని పేర్కొనినాడు. తగినంత నిఘంటు జ్ఞానము లేని పాఠకునకు ఈ గోశబ్దమున కర్థము తెలియదు. దానిని వ్యాఖ్యాత విప్పిచెప్పినపుడు లేదా నిఘంటువు ద్వారా ఆ శబ్దార్థమును గ్రహించినపుడు సాహిత్యాభిమానియైన పాఠకుడు ఆ బావాన్ని గ్రహించి ఆ ప్రయోగమున కానందిస్తాడు. ఇక్కడ తుమ్మలవారు తామే వ్యాఖ్యాత అయి తాము ప్రయోగించిన పదాలకు తామే అర్థమును విప్పిచెప్పినపుడు ఆనందించి కవితా మాధుర్యాన్ని ఆస్వాదించవలసినది పోయి విచారించుట దురదృష్టము. నిజానికి, తుమ్మలవారి కవితల్లములో అర్థముకానివి వారి పదప్రయోగములు కావు. ఆసక్తిగల పాఠకులు నిఘంటువుల ద్వారా ఆ శబ్దముల కర్థములను గ్రహించగలరు. కాని, వ్యాకరణ పాండిత్య మూడారముగా వారు చేసిన కొన్ని ప్రౌఢ ప్రయోగములు అంతంత మాత్రముగా అర్థముకావు.

తెల్లవాడు పోయె దేశంబునకు నింక
నవత వచ్చునని జనమ్ము పొంగ
నదియ పచ్చెఁగాని యరసున్నతో వచ్చి
కన్నకలల నిండునున్న చేసె

దేశ స్వాతంత్ర్య సమరంలో ఏకాంఛెం పాలు పంచు కొన్నవారై నా, లేదా ఆ చరిత్రను అర్థం చేసుకున్నవారై నా ఈనాడు ఈవిధంగా భావించటములో వింత లేదు. ఈ పద్యం

రెండవ పాదంలోని నవత సంస్కృత శబ్దము. దీనికి నూతనత్వము, క్రొత్తదనము అని అర్థము. దేశానికి స్వాతంత్ర్యము వస్తే క్రొత్తదనముతో జనము సుఖపడగలమని సంతోషించారు. మరి ఆ నవతే వచ్చినదట. కాని అది అరసున్నతో వచ్చినదట. ఈ అరసున్నగల నవతే తెలుగునదం. ఇది నవయుధాతువునకు కృదంతరూపము. నవయుట అనగా కృశించుట, దుఃఖించుట. అనగా ఆ స్వాతంత్ర్యానంతరం వచ్చిన క్రొత్తదనం దుఃఖాన్ని కలుగజేసేదిగా ఉన్నది అని భావం. దీనికి కారణం కన్నకలలను అది నిండునున్న చేయటమే. ఈ పద్యంలో వ్యాకరణంలో కనిపించే అరసున్న, నిండునున్న పదాలను ప్రయోగించటమే కాక, చెప్పదలచుకొన్న బావాన్ని వ్యాకరణాన్ని ఆశ్రయించి వ్యంగ్యంగా చెప్పటం జరిగింది. ఇది సాధారణ పాఠకునకు బోధపడటం కొంత కష్టమే!

ఉదయగానములోని ఈ పద్యాన్ని కూడా చూద్దాం.

తనకుఁ బనికిరాని తరువాంద్రునకు నేఁడు
కల్పవృక్షమేని కలుపుమొక్క
యెద్దెలై తెలుగు విడ్డలు దొడ్డలు
తన్నుకొంద్రు కచటతవలవోలె.

ఈ పద్యంలోని 'కచటతవలవోలె' అన్న ఉపమానాన్ని తన్నుకొంద్రు అన్న క్రియాపద ప్రయోగంతో అన్వయించుకొని పద్యాన్ని అర్థం చేసుకోవటములో సాధారణ పాఠకుడు కొంత తికమక పడతాడు.

కచటతవలు వర్గప్రథమాక్షరాలు. ఇవి ఆయా వర్గాలకు నాయకులనంటివి. అయినా పరస్పర సఖ్యత లోపించినవి. తాపకు సహజ సౌందర్యాన్ని ఇచ్చే యతిప్రాసలలో ఒకదాని కొకటి పొత్తుకలవక తమ తమ ప్రత్యేకతలను నిలుపుకొనటం కోసం తన్నుకొంటుంటాయి. వాటి వాటి వర్గాక్షరాలతోటే యతులలో పొత్తుగలిగి ఉంటాయి. అలాగే తెలుగువారు ముఖ్యంగా ఒక వర్గానికి నాయకులైనవారు మరొక వర్గంవారితో పొత్తు కలవక వారి వారి వర్గీయులతో మాత్రమే పొత్తు కలుపుతూ పరస్పరం తన్నుకొంటుంటారని, ఇతరులెంత గొప్ప వారై నా దరిచేరనీయరని కవిగారి భావము. ఈ కోవకు చెందిన

అక్షరాలు తెలుగుభాషలో మరికొన్ని ఉన్నా వీటినే కవిగారు ఎన్నుకోవటములోని ఔచిత్యము అవి వరుషాలుగా ప్రఖ్యాతి గలిగిఉండటం కూడా.

తుమ్మలవారు పాఠశాలను వీడిన తరువాత కూడా ఉపాధ్యాయప్రవృత్తిని వీడలేదు. తమ కవితద్వారా విద్యార్థుల భాషాపాటవాన్ని మెరుగుపెట్టటానికి కృషిచేశారు. సందేశ సప్తశతిలో కొన్ని పద్యాలను ఈ పాఠాలకు వినియోగించారు. ఒక ఉదాహరణ గమనిద్దాం.

కవిత లల్లినవారలే మనులు గాదు
కఱవులకు దాసులై నారు కమ్మతీండ్లు
వాడె యుత్తమ ధీశక్తివంతుడనిన
బంతి బంతికి నెరసొండు పాదుకొనియ్యె.

ఇందులోని మొదటి పాదములో క్రియాపద ప్రయోగము దోషము. 'వారలు....కారు' అనుట సాధువు. రెండవ పాదము

లోని కమ్మతీడు పదానికి బహువచన రూపము కమ్మతీలు. మూడవ పాదములోని సరియైన పదం శక్తివంతుడు. ఈ విధంగా వారు పాఠకులకు సాధురచనానైతిని కలిగించే కృషి చేయటం ప్రశంసించదగినది. 'సాధురచనమ్ము కత్తిపై సలుపు సాము' అని భావించి ఆ సాములో కృతకృత్యులైనారు తుమ్మలవారు. భాషలో ఈ పదం కూడా ఉన్నది అని తెలియ జెప్పటానికి వారు ఎన్నో పదాలను పనిగట్టుకొని ప్రయోగించి వాటికి పునర్జీవనము ప్రసాదించారు.

మొత్తముమీద తుమ్మలవారి కవిత్వాకళ విశిష్టమైనది. ప్రత్యేకమైనది. సర్వస్వతంత్రమైనది. 'సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడౌ సత్కవిండ్రుఁ దెన్నఁదో కల్పమున కొక్కఁడే లభించు' నంటూ ఒరుని గూర్చి వారన్నమాటలు వారికీ అన్వయిస్తాయనటములో సందేహము లేదు.

యాచకుడు శ్రీ అనంత వేంకటేశన్

నేను నీ తలపులలో తల్లినమైన రేయి
ఎవరో తలుపు తట్టిన చప్పుడు!
అమృతం తాగిన ముఖంతో వచ్చి తలుపు తెరిచాను
నీవే!

నా ముంగిట నిలబడి చేయి చాచి యాచిస్తున్నావు!
నిరుత్తరుడనయ్యాను
నీ పాదాల వ్రాలి పసిపాపలా రోదించాను
పలకలేదు నీవు
యాచన మానలేదు!

“నేనేమివ్యగలవాడను ప్రభూ?” అని దీనంగా అడిగాను
చిద్విలాస మోముతో అలాగే నిలుచున్నావు!

“నీకర్పింప పవిత్రమైనది నావద్ద ఎమున్నది స్వామీ?”
అని నిన్నే అడిగాను

“ఇప్పుడు నాకోసం కార్చిన ఓ కన్నీటిబొట్టు” అన్నావు
అనందంగా కన్నీటితో నీ దోసిలి నింపాలని పొగిలి
పొగిలి విడ్డసాగాను

చిరునవ్వుతో చూస్తున్నావు!
వాటిలో ఒక్క చుక్క కూడ గ్రహించలేదు నీవు!
తెల్లవారే వేళయింది
నెమ్మదిగా నీ రూపు అదృశ్యమైపోతోంది!
ఆ క్షణాన అర్థమయింది నాకు—
నా దైన్యాన్ని తీసుకుపోవాలని వచ్చావని
మందమతిని! ఆనందాశ్చవుల్ని అందించాను
నీవులేని నా వాకిట నీ పునరాగమనాన్ని యాచిస్తూ
నేను నిలబడిపోయాను

(తాగూర్ 'గీతాంజలి' చదివిన ప్రేరణలొ)

ఆశలోనే...

*మూడు నామాలతో
 ఏడుకొండల నన్నింటినీ వెలిగిస్తూ
 కఱకురాతి బండలవంటి మనసులను కరగిస్తూ
 మంటచెడుల హెచ్చు తగ్గుల
 విచిత్ర సమ్మిళితాన్ని
 అర్థంకాని మానవ కథనాన్ని
 అద్భుతంగా చిత్రించి
 బహు రమణీయంగా విరచించి
 చిద్విలాసంగా నవ్వుకొంటున్నాడు తిరుమల తిరుపతి
 అర్థంకాని రాయడు!
 సైకోట్రానిక్స్!?
 "సోల్" - ఎలక్ట్రానిక్స్!?
 ప్రశాంతం తరంగాలుగా విచ్చుకొంటూ
 సముద్రంలా ఒకచోట!
 నిశ్శబ్దం చిరుతపులిలా ఒళ్ళు విరచుకొంటూ!
 గండుచీమల బారులా హారన్లు కొట్టుకుంటూ
 కొండెక్కుతూ దిగుతూ అల్లరిచేస్తున్న నీలిరంగుబస్సులు!
 కీచుకీచుమంటూ టర్నింగులు పల్లటీలు కొడుతూ!!
 నిశ్శబ్దంగా ఒకడు నడుస్తూ వస్తున్నాడు
 తలనీలాలు సమర్పించుకొని!
 గోవింద శబ్దంతో మరొక్కడు మెట్లెక్కుతూ ఉన్నాడు
 ముడుపులు కట్టుకొని!
 గాలిగోపురంలోని గాలిని పీలుస్తూ ఒక భిక్షకత్తె
 నిలుపుదోపిడి ఇచ్చినట్లుంది!
 పారాణి పాదాల సిగ్గుల్ని క్రుమ్మరిస్తున్న చిన్నదాన్ని
 ఒరకంట చూస్తూ ఒకడు
 మ్రొక్కుబడి తీర్చుకోవాలని వచ్చినట్లుంది!
 అంతా సంబరం!
 అర్థంకాని అవగతంకాని సందోహం!
 అయినా నవ్వుతునే ఉంటాడా రమేశుడు....
 తిరునాళ్ళని చూస్తున్నట్టు!
 తిలకిస్తూనే ఉంటాడా వడ్డీకాసులవాడు....
 జుట్టుపోలిగాడి వెంపర్లాటను చూస్తున్నట్టు!
 జూన్

అనుపప్రతిలో అర్థంకాని అత్రం
 కొండకు దగ్గర దగ్గరగా!
 మార్చువరీ వేదాంతం చెబుతుంది!
 ఎన్నో మెదళ్లు కట్టుకొన్న అక్షరాల పిచ్చుకగూళ్లు
 పుస్తకాల గదిలో చప్పుడు చేయకుండా కొండక్రిందే!
 వేదం జ్ఞానభిక్ష పెడుతుంది!
 కావుకావు మంటున్న కాకి టీ.పి. అంటున్నామిద
 తీవిగా కూచొని
 పిల్లల అల్లరికి నొసలు చిటిస్తూ
 విసుక్కొంటోంది నాయిస్ పొల్యూషన్!
 ముద్దబంగారు కలశాలతో
 నిగనిగలాడుతున్న గోవిందరాజస్వామి గోపురం
 మేళాలు వినిపిస్తూ
 స్వాగతిస్తోంది సెక్యులార్ రెలిజియానిటీతో!
 నక్షత్రాల మిరమిట్ల అధునాతన రెస్టారెంటు
 నన్నని పాశ్చాత్య సంగీతాన్ని వినిపిస్తూ డబ్బును
 డిస్కో దివానా!
 తినిపిస్తూ!
 ఒకప్పటి తందానతాన!!
 రైలు కూత వేస్తోంది
 నేను కాలాన్ని వెళ్తున్నా వెళ్తున్నానంటూ!
 ట్రాక్టరు డ్రయ్ డ్రయ్ అంటోంది
 మీ కర్మకు మిమ్మల్ను వదిలేస్తున్నానంటూ!
 ఆకాశం ఆరంజిగా అయ్యిందని బుజ్జి గోల
 పెడుతున్నాడు
 ఆకుపచ్చని చీరలో రామచిలుకలా ఉన్న నా భార్య
 వెచ్చాలు వెచ్చాలు అంటోంది
 ఆడకూతురెవరో స్నానం చేస్తుంటే
 నా తమ్ముడు తొంగి తొంగి చూస్తున్నాడు!
 ఎవర్రా అదీ! అన్న అరుపులు!!
 మహావీరు టాకీసులో
 అరిగిపోయిన రికార్డు వింటూ ఎవడో పిచ్చివాడు
 పులి వేషం కాదు! కరాటే! గంతులేస్తున్నాడు!
 హరోహర అంటూ డప్పుల్లోకచోట

క్రొత్త సినిమా రిలీజయిన బంపరు మోజులొకచోట!
అహ! తిరుపతి అద్భుతంగా ఉంది!
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారి పరిపాలనా భవనం
అంతకంటే అద్భుతంగా ఉంది!
ఈ నగరానికి సాటి ఏది?
ఈ అల వైకుంఠపురానికి ధీటు ఏది?
అందుకే కాబోలు
నవ్వుతూ ఉంటాడా ఏడుకొండల వేంకటేశ్వరుడు!

ఆయనతోపాటే
నవ్వుడం నేర్చుకొన్నాడు డాబామీద కూచొన్న ఈ
ఎమైతేనేం మధ్యతరగతి యువకుడు!
ఎందుకైతేనేం
గుడిలో దీపం వెలిగింది
ఆకాశంలో చుక్క పొడిచింది
గుండెలో ఆశ మొలకలెత్తింది
అవునుమరి జీవితమంతా ఆశలోనే ఉంది!*

ప్రకృతి సహజం

*చలికారునాటి
కారుచీకటి అర్ధరాత్రి
వేడి కౌగిలి కోసం
వెతల నలుగుతున్న ధరిత్రి
ఆకాశాన్ని వాటేసుకొంటే
నలిగిన కుంకుమపువ్వులు నక్షత్రాలు!
దిట్టంగా
ఎంతో దట్టంగా
వలపు మంచు అలుముకొందో
కొడిగట్టని ఆశ రగులుకొందో
ఈత ముళ్ళలాంటి
ఈదురుగాలులతో
జివ్వుమనిపించే చలిగాడ్పులను
ఎముకల్ని కొరుక్కుతినే వడగంటి ఊర్పులను
వదలించుకోవాలని పిడికిలి బిగపట్టి
వేడి నిట్టూర్పులకోసం పట్టుపట్టి
ఆరాటపడుతోన్న
ఆ అమావాస్య రాత్రి ధరిత్రి

భవిష్యత్తును కప్పకొంటున్న
వేదగాయత్రి!
ఆ ఆవేదన ఆశారోదన
తలపండిన ఈ భూమి అనుభావన
అంతటి ఆకాశాన్ని
ఊరడిస్తుంది!
అనుభవం అన్వేషించి
గవేషణ అనుశీలించి
రాత్రి పగలు కాగ
భూమ్యాకాశాల పంట పండుతుంది!
అప్పుడు
ఆకాశం పచ్చిబాలెంతలా
పాలపుంతల వొలకబోస్తుంది!
అదే సమయంలో
భూమి తూర్పుదొరకు
ఎర్రనీళ్లు పడుతుంది!
శుభోదయం విరగబూస్తుంది
అభ్యుదయం అడుగు ముందుకేస్తుంది.*

డాక్టర్ గుమ్మనూరు రమేష్ బాబు

క వి త్వ ము - ల క్షణ ము

కవిత్వం అనేదానికి నిర్వచనం ఆలోచించడం ప్రస్తుతాంశం. కవిత్వం అంటే కవి స్వభావం. కవి చేసే రచన కావ్యం. కవిత్వం అనే పదమే కావ్యం అనే అర్థంలో వాడుతున్నాం.

కవిత్వానికే గానీ మరొకదానికే గానీ లక్షణం చెప్పటం అంటే, వెంటనే చెప్పలు మూసేసుకోవడం, ఆ ప్రస్తావాన్ని అవజ్ఞ చేయడం ఈ కాలంలో మామూలు ఐపోయినాయి. వియమం అనే దేవిని సహించని విశ్వంబలత్వం అందుకు కారణం. అంతేగాక, ఎవరో చేసిన లక్షణ నిర్ణయాన్ని శిరసావహించవలసిన విధి వాకేమిటి? అని ప్రతి రచయితా అనుకోడమే అందుకు కారణం. కాని, ప్రతి రచయితా తన రచనే యితరుల రచనలకంటే గొప్పదిని అనుకొంటాడు. దేవినిబట్టి ఆ గొప్పదనం? అంటే, చెప్పడానికి సమాధానం ఏమీలేదు ఆకనిపద్ద. ఆంగ్లేయ కవులలో 'షేక్స్పియర్'తోను, సంస్కృత కవులలో కాళిదాసుతోను సమానమైన కవులు లేరన్నప్పుడు, కవుల కవితాశక్తిలో తారతమ్యం ఉన్నదని ఒప్పుకొన్నట్లే గదా! ఆ తారతమ్యాన్ని నిర్ణయించడానికి గీటుతాయి యేదో ఒకటి ఉండాలి గదా! అది వలానా అని నిర్ణయించగూడదంటే యెట్లా?

ఇంకొకరు చేసిన లక్షణనిర్వచనానికి ఇంకొకరు కట్టుబడి యెందుకు ఉండాలి? అంటే, అది వేటుమాట. తన సొంత నిర్వచనమైనా ఉండక తప్పదని దానినిబట్టి తేలుతోంది. అట్లా 'తన' నిర్వచనం అంటూ ఒకటి చెప్పి, దానికి లక్ష్యంగా తాను రచన చేస్తే, అప్పటికి, హేతువాద ప్రపంచంలోకి ఒక అడుగు వేసినట్లే అవుతుంది.

కాని, అది ఒక్క అడుగు మాత్రమే అవుతుంది. హేతువాదపు సమగ్రతకు చిహ్నం కాదు. తనకంటే తెలివిగలవారు గాని, యిటువంటి ఆలోచనలో తనకంటే మిన్నగా పరిశీలన చేసినవారు గాని 'అనాది'నుండి యిప్పటివఱకు ఎవరూ లేరనే అహంకారంమీద ఆధారపడిన భావనా ధోరణి అది. అది హేతువాదపరులకు అంగీకారయోగ్యం కాకాలదని చెప్పవలసి ఉంటుంది.

కవిత్వపు ఖాగోగుల పరిశీలనలో ఆలోచనకు వచ్చేవి నాలుగు అంశాలు ఉన్నాయి. కవిత్వం అనిపించే ముఖ్యలక్షణం మొదటిది. ఇతివృత్తం, బోధ, చందస్సు అనేవి తక్కినవి.

ఆనందప్రదత్వం కవిత్వపు ముఖ్య లక్షణం అని, స్థూల దృష్టితో చేసిన నిర్వచనం ఒకటి ప్రచారంలో ఉన్నది. ఆ ఆనందం ఎటువంటిది అనేది తేల్చునంతవఱకు ఆ నిర్వచనం స్థూల దృష్టితో చేసినదే అనవలసి ఉంటుంది. మానసిక వ్యాపారాలలో కొన్ని జ్ఞానాత్మకాలుగాను, మఱికొన్ని భావానుభూత్యాత్మకాలుగాను ఉంటాయని మనస్తత్వ శాస్త్రజ్ఞులు చెబుతారు. మొదటితెగ వాటికి చెందిన ఆనందం గాక, రెండవ తెగవాటికి చెందిన ఆనందం 'కావ్యాత్మ' అవుతుంది. ఆ మొదటి తెగవాటిని బుద్ధి సంబంధులనీ, రెండవ తెగవాటిని హృదయ సంబంధులనీ అంటారు ఆలంకారికులు. ఈ భేదాన్ని గుర్తించకపోవడంవల్ల, కవితా లక్షణాన్ని గూర్చి అనేకులు ఏర్పడుచుకునే భావాలలో అనంతమైన గందరగోళం ఏర్పడుతోంది. మాట చమత్కారం చేతనో భావ చమత్కారంచేతనో శ్రోతలను తాత్కాలికంగా రంజింపజేసే యే వాక్యమైనా కవిత్వమే అనుకొనే భ్రమ యేర్పడినది తమ కిష్టమైన ఏ రాజకీయ సిద్ధాంతాన్నో, సాంఘిక నీతిసూత్రాన్నో గుఱించి కొద్ది వాక్యాలలో వ్రాసిన 'చిలు వ్యాసాల'ను, ఛందోబద్ధంగానో, గేయరూపంలోనో లయతో పనిలేని పొట్టి-పొడుగు-పంక్తుల వచనపు ఆకారంలోనో ప్రదర్శిస్తే, అది కవిత్వమే అనుకొనే పరిస్థితి కనబడుతోంది.

"అవి మేడలు

ఇవి గుడిసెలు"

అంటే, కవిత్వమై మార్పుంటోంది.

"లంబోదరుడు రా

కొంచెం చెక్కు"

అంటే, మహాకవిత్వం అనిపించుకుంటోంది. ఈ లెక్కను-

“ఉన్నవాడికే అన్నీ
లేనివాడికి సున్నా”

అనేది కూడా కవిత్వం అవుతుంది. ఇట్లాగే అయితే, ఒకనికి ఉద్యోగం లభించిందని తెలిపే వార్త కూడా, ఆనందప్రదమే గనుక, కవిత్వమే అవుతుంది అని ఒకరు అనేట్లయితే, కాదనడం ఎట్లా?

“ఆనందకరత్వం మాత్రమే కాదు; చమత్కారంవల్ల ఆనందం కలిగించడం అంటారా? చమత్కారం ఏదో కొంత ఉన్నంతమాత్రాన ఒకానొక వాక్యం కవిత్వమైపోతుందనడానికి వీలులేదు. “వక్త అంటే శ్రోతల ఓర్పుపై విశ్వాసం గలవాడు” అనే చమత్కారపు నిర్వచనాన్ని కవిత్వంగా ప్రచురించారు, ఒక పత్రికలో. “పోతన్న త్యాగయ్యలు తప్ప తక్కిన వారందఱూ రాజాశ్రయంవలన లాభం కోసం ఆశపడ్డవారే” అని ఒక ఉదారభావాన్ని మాటల చమత్కారంలో పొదిగినంత మాత్రాన, సభ అంతా, ఒకప్పుడు, హర్షంతో కదలిపోయింది. కాని అది కవిత్వం అవుతుందా? అటువంటి ఏదో ఒక చమత్కారంచేత తత్కాలమందు కలిగే ఆనందం కావ్యానందం కాదు. కావ్యాస్వాదన కాలమందు కలిగిన ఆనందం హృదయానికి హత్తుకొని, స్మరించినప్పుడెల్ల ఆనందంగా స్ఫుటమవుతూ ఉండాలి. అది హృదయాన్ని కదలించేదిగా ఉండాలిగాని, బుద్ధిని కదలించేదిగా ఉండరాదు. “లౌకిక ప్రయోజన సాధకం కావడం చేత ఆనందకరం అయ్యేది కాక, అలౌకికానంద సాధకం అయ్యేదే కవిత్వం” అని చెప్పవచ్చును. కనుకనే, కావ్యరసాన్ని బ్రహ్మానంద సబ్రహ్మచారి అనడం సంగతం అవుతుంది.

ఈ లౌకికాలోకికత్వ భేదాన్ని గమనించనందువల్ల, కొందఱికి కవిత్వం అనిపించే రచన మఱి కొందఱికి కవిత్వం అనిపించకపోతోంది. అందుకోసం కవిత్వం అనే అనిపించే రచనలు ఉండవా, అంటే, ఉంటాయనే చెప్పాలి. అట్లా అనిపించే సౌందర్యం ఏది అని ప్రాచీనులూ ఆధునికులూ ఐన మేధావులు పరిశీలించి, కొన్ని సిద్ధాంతాలు ఏర్పఱచారు.

ప్రసాదం, అర్థవ్యక్తి మొదలైన (కావ్య) గుణాలవల్లనే ఒకానొక రచనకు సౌందర్యం వస్తుందని కొందఱున్నారు. రీతుల వల్ల వస్తుందని కొందఱూ, పక్రొత్తివల్ల వస్తుందని కొందఱూ, ధ్వనివల్ల వస్తుందని కొందఱూ, ‘రసం’వల్ల వస్తుందని కొందఱూ అన్నారు. ఇంకా అనేకమైన విజ్ఞాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. ఈ మతాలలో ‘ధ్వనియే కావ్యజీవితము’ అన్నదే పరమ సిద్ధాంతం అని అనేక పండితుల అభిప్రాయం.

ధ్వని అంటే, ఈ కావ్యభాషలో, ఉత్తమమైన వ్యంగ్యార్థం అని చెప్పవచ్చును. వ్యంగ్యార్థం అంటే ఏమిటి? ఉత్తమమైన అనే విశేషణం ఎందుకు? అనే ప్రశ్నలకు సమాధానాలు చూద్దాం.

శబ్దాలు అర్థాలను తెలుపుతాయి గదా! అట్లా అర్థాలను తెలిపే శబ్దకక్తి మూడు విధాలుగా ఉంటుంది. అభిధావృత్తి లక్షణావృత్తి వ్యంజనావృత్తి అని వాటి పేర్లు. ఒకానొక శబ్దం వ్యుత్పత్తినిబట్టి గాని, రూఢినిబట్టి గాని నిశ్చితంగా తెలిపే అర్థం అభిధేయం. సహస్ర కిరణుడు, ధారిణి, మానవుడు, కుశలుడు, జలజము మొదలైన శబ్దాల అర్థాలు అటువంటివి. గంగయందు గొల్లవల్లె గలదు, గ్రామము సంతపించెను, కట్టలు లేచెను— అనే వాక్యాలలో గంగయందు అంటే గంగాతీరమున అనిన్ని, గ్రామము అంటే గ్రామమునందలి జనులు అనిన్ని, కట్టలు లేచెను అంటే కట్టలు ధరించినవారు వాటిని ఎత్తిరి అనిన్ని అర్థాలు వస్తాయి. ఇట్లా వచ్చే అర్థం లాక్షణికం. అభిధావృత్తి చేత వచ్చే అర్థం అసంగత మైనప్పుడు, ఆ అర్థానికి సముచితంగా సంబంధించే మఱొక అర్థాన్ని గ్రహిస్తాం. లేవడం అనేది చేతన ధర్మం. అది అచేతనమైన కట్టలయందు ఉండదు. కనుక అభిధేయార్థం అసంగతం ఐనది. కనుక కట్టలను ధరించినవారు అనే అర్థం తీసుకోవలసి వచ్చినది. ఇట్లాగే తక్కినవి కూడాను.

ఇక, అభిధేత గాని లక్షణచేత గాని ప్రస్తుతార్థం సంగతమే అవుతూ ఉండగా, విలక్షణమైన మఱొక అర్థం స్ఫురిస్తుంది, మఱికొన్నిచోట్ల. అది వ్యంగ్యార్థం అవుతుంది.

“అంబోదమడు రా

కొంచెం చెక్కు”

అన్న ‘మిసీ-కవిత’లో అటువంటిది ఉన్నది. “ధనికులు బాగా బలిసి ఉన్నారు. వారి ధనాన్ని ఊడలాగుము” అనే వ్యంగ్యార్థం ఉన్నది.

లాక్షణికార్థానికి వ్యంగ్యార్థానికి ఉన్న చమత్కార భేదాన్ని అనేకులు గుర్తించడం లేదు. గుర్తించక, వ్యంగ్యార్థం కోసం ప్రయత్నిస్తున్నాం అనుకొని, లాక్షణికార్థం కోసం తంటాలు పడుతున్నారు. ఆ యత్నం వ్యంగ్య లాక్షణికాలకు లేదా ఉన్నదని తెలిసి కాదు. లేదా తెలియకే, వ్యంగ్యార్థంలో ఉండే అందాన్ని గమనించి, అటువంటిది సాదించాలని ఆశించి,

అది చేతగాక, లాక్షణికాంశము కల్పించే పదాలనూ వాక్యాలనూ పుంఖానుపుంఖంగా చిమికివేస్తున్నారు.

కవి యశః ప్రార్థనలైన యీనాటి 'మిసీ-కవులు' - ఇంచు మించుగా అందఱూ - వ్రాసేవి తమకు నచ్చిన సిద్ధాంతాలను వాదాలను ధర్మాలను జోడించే మిసీ వ్యాసాలే గనుక, వాటిని వ్యాసాలుగా వ్రాస్తే కవిత్వం కాకుండా పోతుందని తమకే తెలుస్తూ ఉన్నందువల్ల, భంగ్యంతరంగా చెప్పితే కవిత్వం అవుతుందన్న ఆశతో చేసే మరొకపని ఏమిటంటే, రూపకాలంకారాలను పుష్కలంగా కురిపించడం.

ఐతే, రూపకంలో ఉపమానోపమేయ భావానికి తగిన సాదర్యం ఏ కొంచెమో ఉండాలనే గుర్తింపు మాత్రం ఉండడం లేదు. ఒకే సందర్భంలో రూపకాలంకారాలు అనేకం కూర్చి నట్లయితే, మూలాపకంగా, వాటికి స్పష్టమైన సంబంధము సమన్వయము ఉండాలి అనేది గూడా గుర్తించబడడం లేదు. ఆ సామ్యం గాని అన్వయం గాని చుట్టి చుట్టి సాధించి తెచ్చుకున్నది (ఫర్-ఫెచర్) అనదగినట్లయినా ఉంటే సంతోషించవచ్చు ననిపిస్తుంది. ఈ క్రిందిది ఒక మోస్తరు ఉదాహరణం:

“దనికవర్గం ఓ నక్క
ప్రభుత్వం ఓ కుక్క
ప్రజానీకం అనే కేసరి
విసిగి విసిగి వేసరి
గర్జించి దెగిరిపడి
ఇంకెన్నాళ్ళి దోపిడి?”

[సాసకంలో పుడక :- అర్థం సక్రమంగా వచ్చేట్లు వ్రాసే అలవాటు గలవానికి అర్థం సరిగా లేకుండా వ్రాయడం దాదాపుగా అసాధ్యం. ఇతర కవులవి ఉపయోగిస్తే, వారితో తగాదా! అందు చేత వాటికి 'పేరడీ'లవలె ఉండేట్లు రచించడానికి ఈ ప్రయత్నం.] తీరూ తెన్నూ లేని రూపకాలకు మిసీ-కవుల రచనలనుంచి యెన్ని ఉదాహరణలై నా చెప్పవచ్చును.

చెప్పదలచిన మాటను అట్లాగే చెప్పక యింకేదో విధంగా - అర్థం స్పష్టపడకుండా చేయాలనే ఉద్దేశించి - చెప్పడమే కవి కర్తవ్యం అనుకోదంవల్ల, ఆయా అర్థాలకు అన్నింటికీ పొందిక కుదురడం అసాధ్యం అవుతోంది. యోగ్యత, ఆకాంక్ష, ఆసక్తి అనేవి ఉన్న పదసముదాయం వాక్యం అని గదా, నిర్వచనం! వాటిలో ఏ ఒకటైనా లోపించకుండా ఉన్న రచనలు ఈ ఆధునిక కవిత్వంలో అరుదు. అందుచేత, వాటికి అర్థం ఏమిటి అంటే,

రచయితకే తెలియకుండా పోతోంది. ఈ క్రింది మిసీ-కవిత్వం చూడండి :-

1. సూర్యుడు నీళ్లు తారిపోతున్నాడు
నేలనుంచి కాంతులు పైకి ప్రసరిస్తున్నాయి
చెవికి చెవుడు లేదా
కుబేరుడు దీర్ఘనిశ్వాసం విడిచాడు.
2. మేఘం ఏడ్చింది
భూమి అమాంతం పైకెగిరింది
కొండ కత్తి దూసింది
రక్తం! రక్తం!”

వీటి భావం ఏమిటి అని కవిని అడిగితే, తిరుమలేశుడినే అడుగు మంటున్నాడు! 'అహా! మహాకవిత్వం!' అని మెచ్చుకొనేవారు మెచ్చుకొంటూనే ఉన్నారు. ఏద్యదం, రక్తం అనేవి ఉన్నాయి గదా! కవితా సామగ్రిగా, అవి చాలును, వారికి!

ప్రస్తుతానికి వద్దాం. 'ధ్వని జీవము' అంటున్నారు గనుక, దాని భేదాలను స్థూలంగా చూద్దాం. వ్యంగ్యార్థాన్ని ప్రతిదానిని ధ్వని అని ఒప్పుకోలేదు, లాక్షణికులు. వ్యంగ్యార్థం ఉన్న అలంకారాలను రెండింటిని ఉదాహరణంగా చూద్దాం. ప్రస్తుత విషయాన్ని చెప్పగా, అప్రస్తుతమైన మరొక అర్థం స్ఫురించడం ఒక రకం కాగా, అప్రస్తుత విషయం చెప్పగా ప్రస్తుతార్థం స్ఫురించడం మరొక రకం. వీటిని సమాసోక్తి అనీ అప్రస్తుత ప్రళంస అనీ అలంకారాలలో పేర్కొన్నారు.

రాత్రాగమ్యాన్ని కవి “చంద్రుడు నిశాముఖాన్ని చూచిస్తున్నాడు” అని వర్ణిస్తే, నాయకుడు నాయకురాలిని ముద్దు పెట్టుకోడం అనే భావం వ్యంగ్యం అవుతోంది. ఇది సమాసోక్తి.

“ఐరము, భరము మోసియును గడ్డియు గాదము మేయనేల, నీ వరిగి నృపాశ్వశాలను హయావళితోడుత లెన్న గుగ్గిళుల్ కరము భుజింపరావె, యదికారులు తోకలు గల్లు నన్నిటిన్ వీరలు హయము లందురు, నృపాలుడా నమ్ము, దీటస్తులే పదుల్.”

ఈ పద్యంలోని అప్రస్తుత ప్రసంగంవల్ల రాజాస్థానాలలో గుణి దోష వివేచనం సరిగా లేకపోవడం వ్యంగ్యం అవుతోంది.

ఈ అలంకారాలలో ఉండే వ్యంగ్యనికంటే అతీతమైన మరొక వ్యంగ్యాన్ని 'ధ్వని' అని అంటారు, లాక్షణికులు. ఉండ

వలసినంత రమ్యంగా లేని వ్యంగ్యాన్ని గుణీకృత వ్యంగ్యం అన్నారు. ఇన్ని చెప్పినా, ఒక అప్రస్తుత విషయంచేత మరొక అప్రస్తుత విషయాన్ని స్ఫురింపజేయడం అనేదానిని గుణీకృత వ్యంగ్యంలోనైనా చేర్చలేదు. ఈ కాలపు కవిత్వాల్లో వ్యంగ్యం అనేది యెక్కడైనా ఉంటే, అది యీ రకపుది. కనుక ధ్వని సిద్ధాంతం ప్రకారం అవి కవిత్వాలు కావు.

కావ్యత్వం పొందదగిన రచనలో, సాధారణంగా, ప్రస్తుతార్థంచేత ప్రస్తుతార్థం గమ్యం అవుతుంది. [లాక్షణికులు దీనిని ఇట్లాగే చెప్పియుండకపోవచ్చును.]

“ఓపాంధ! పొత్తమ్ము నూనినవాఁడ!

క్షణ మగు మిచట, వెజ్జవ యేమి నీవు?

మాయత్త కంటి కేముందు చూపిడునా

చెవును, జోన్ముడ లేని, నెవుడు నా భర్త

వరదేశముననుండి తిరిగి వచ్చెడునా!”

(పాంధ పంచకంలోని ఒకదానికి అనువాదం.)

ఇక్కడ గృహిణి పాంధునికి చెప్పిన అభిధేయార్థం స్పష్టమే. వ్యంగ్యార్థం కూడా ఒక విధంగా ప్రస్తుతమే.

వ్యంగ్యార్థం ఉన్నదెల్ల ఉత్తమ కవిత్వం కాదు - అనే యీ మాటను మరొక దృష్టితో గూడా పరిశీలించవలసి ఉన్నది. ఈ ఉదాహరణం చూడండి:

“బాబూ, ధర్మం!

* * *

నీ కడుపు చల్లగా!

* * *

కాని, యిదేమిటి?

పది పైసలా?

ఎవడేదవ్వు మన్నాడయ్యా, పదిపైసలు!

నీ ‘పర్సు’లో ఉన్నదంతా

నీ అబ్బి పొమ్మనుకున్నావా?

మా రక్తం పీల్చి కూర్చుకొన్నదే!

తెలుసుకో!”

ఇందులో వ్యంగ్యం ఉన్నది. కాని, యిది కవిత్వం అవుతుందా? కాదనే చెప్పాలి.

పూర్వాపర సందర్భ యుక్తం ఐన కథాంశం ఏదైనా ఉంటేనే తప్ప, ఉత్తమ కావ్యత్వం పట్టదు. ‘శృంగారాది రసాత్ కావ్యానికి జీవం’ అని అంగీకరించనివారు ఈ విద్వాంశాన్ని అంగీకరించకపోవచ్చును. అంతమాత్రాన రససిద్ధాంతం వరాస్తం ఐపోదు.

కథా సందర్భపు ప్రాముఖ్యాన్ని గుణించి కొంచెం వివరించవలసి ఉన్నది. కవి హృదయానికి, అతని కవిత్వాన్ని ఆస్వాదించడానికి ఉద్యుక్తుడైన సహృదయుని హృదయానికి సాన్నిహిత్యం కలిగించే సర్వోత్కృష్ట పాదుగ్రి కథ; ‘మిటింగ్ గ్రౌండ్’ అంటామే! అటువంటిది కథ అనేది. ఇది గాయక కంఠస్వరానికి (వాయిలీన) వాద్యకారుని వాద్యపు నాదానికి ఏకీభావం సాధించే ‘త్రుతి’ వంటిది. కనుకనే, కథాగత పాత్రులు సుఖదుఃఖాదులను రుజువులు ‘రసరూపంగా’ అనుభవించగలుగుతున్నారు. ఆ కథ - కల్పితమే ఐనా సరే, కల్పితం అని విస్పష్టంగా తెలిసినదే ఐనా సరే, చాలా చిన్నదే ఐనా సరే - పనికివస్తుంది; అది ఆవశ్యకం. అది లేనట్లయితే, ఉద్బంధ ధ్వని మహనీయమైన వాక్యం పైతం సంపూర్ణ మనోహరత్వాన్ని పొందజాలదు.

కథారహితమై, అందువల్ల రసహీనమైన రచన యేదీ కావ్యం కాదని యీ చర్చసుబట్టి తేలుతోంది. ఏ కొద్దిగానో ధ్వనిమంతమైనా కాకపోతే, కావ్యత్వం అసలు సిద్ధించదని చెప్పినట్లు కూడా ఐనది, ఈ చర్చచేత.

అటువంటిప్పుడు, ప్రచార ప్రధానమైన రచనల మాట యేమిటి? అంటే, అవి కావ్యాభాసాలు కావచ్చును గాని, కావ్యాలు కావు. ఇట్లా అనడం బోధ అనేది కవిత్వంలో అసలు ఉండగూడదనడం కాదు. బోధ అనేది లేకుండా, రచన అనేది సంభవం కాదు. “కళ కళకొఱకే; బోధకొఱకు కాదు” అనే వాదం ఒకటి ఉన్నప్పటికీ, అది, ఆచరణంలో సహృదయ పరిగ్రాహ్యస్థితిలో లభ్యం కాదని చెప్పవచ్చును. కనుక బోధ అనేది ఉండక తప్పదు. కాని, అది కాంతా సమ్మితంగా ఉండాలి. రాజసమ్మితంగా గాని, మిత్రసమ్మితంగా గాని ఉండాలి. రాజకీయ అర్థికాది శాస్త్రాల సిద్ధాంతాలను గూర్చి రచించిన శాస్త్ర గ్రంథాలలో ఉండే బోధ రాజసమ్మితం అనవగినది. మిత్రసమ్మితం అనదగినది పత్రికలలోని వ్యాసాలవలెను రాజకీయోపన్యాసాలవలెనూ ఉంటుంది. అవి అన్నీ కవిత్వమే అనేవారితో చర్చ పెంచుకోడం అనావశ్యకం.

అట్లా అయితే, సీతబోధమాత్రాత్మకాలైన సుమతి శతకాదులను ఏమనాలి! అంటే, వాటిలో గూడ ఒకవిధపు వ్యంగ్యం ఉంటుందనే అనవలసి ఉంటుంది. 'అక్కటకు రాని చుట్టము' అన్న పద్యంలోని భావం అక్కటకు రాని చుట్టాలవంటివారు ఏ దేశంలో ఉన్నా, ఏ కాలంలో ఉన్నా వారినందరూ సురింప జేస్తుంది. కాని ఆ వ్యంజనచే రసధ్వని రానందున కావ్యా నందాన్ని కలిగించదు.

ఇట్లా బోధను గూర్చి ఆలోచించేటప్పుడు దాని స్వరూప స్వభావాల పరిశీలన కూడా ప్రసక్తికి వస్తుంది. భగవద్గీతాది గ్రంథాలలో కాశ్వత మానవధర్మాలు కొన్ని పేర్కొనబడ్డాయి; 'అహింసా సత్య మన్రోధః' ఇత్యాదులన్నమాట. రాజకీయ (=ప్రభుత్వ) శాసనాల రూపంలో తాత్కాలికధర్మాలు పేర్కొన బడుతూ ఉంటాయి. ఆ రెండింటిలోను ఇముడని సాంఘిక ధర్మాలు కూడా కొన్ని ఉంటాయి. అటువంటి అంగీకృత ధర్మాల వైపునకు మనస్సును అభిముఖం చేసే బోధయే కావ్యప్రయోజనం కాదగిఉంటుందని అనుకోవచ్చును. అంతేగాని, సంఘంలో ఉండే దురాచారాల కన్నీటికి ఏవో కారణాలు - వాస్తవాలో అవాస్తవాలో వివరించి, వాటి ఉనికిని సమర్థించేదిగా ఉండరాదు. 'విశ్వ శ్రేయః కావ్యమ్' అన్నారు గదా! సంఘానికి శ్రేయస్సును కూర్చేదే కవిత్వం అనిపించుకొనే గౌరవానికి తగియుంటుంది గాని, దురాచారాలను సమర్థించడంద్వారా ప్రోత్సహించేది కాదు.

అది అటుండగా. "పురాతనమైనదంతా నశించుగాక" అని ఒక కవి వ్రాయవచ్చునని ఒప్పుకొంటే, 'ఓల్డ్ ఈజ్ గోల్డ్' అని బోధించడానికి ఇంకొక కవికి హక్కు ఉంటుంది గదా! "గా కోకిల, ఐరసా పావక కణ్, నష్ట భ్రష్ట హో జీర్ణ పురాతన" అని శ్రీ సుమిత్రానందనపంత్ వ్రాయవచ్చునంటే, శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ రామాయణ కల్పవృక్షం, వేయవడగలూ రచించ వచ్చునని ఒప్పుకోవాలి.

'విశ్వశ్రేయః' అన్న పదానికి ఎవరు ఎట్లా అర్థం చెప్పినా, ప్రపంచపు జనాళిలోని ఏ ఒక్కవర్గపు శ్రేయస్సు మాత్రమో ఐతే, అది విశ్వశ్రేయస్సు కాదు. అదంతా ఎట్లా ఉన్నా, 'జాతీయత'కు (=స్వదేశ భక్తికి) విరుద్ధమైన అంతర్జాతీయ శ్రేయస్సు మాత్రం విశ్వశ్రేయస్సు కాదు. బోధ

అనేది ఉండక తప్పదనుకొన్నప్పుడు ఈ భావం కూడా ఉండక తప్పదు.

'బోధ' అనే విషయంలో ఇటువంటి వాదవివాదాలు ఉన్నప్పటికీ, రచనలోని కవితా సౌందర్యాన్ని గమనించ గలగడం సహృదయతా లక్షణం అని యీ సందర్భంలో గమనించవలసి ఉంటుంది. శ్రీ సుమిత్రానందనపంత్, శ్రీశ్రీ వంటి వారు తమ రచనలలో చేసిన బోధ తమకు సమ్మతం కాక పోయినా, వాటిలోని కవితా సౌందర్యాన్ని అనుభవించి ఆనందించే శక్తి సహృదయులకు ఉండాలి. అట్లాగే 'విశ్వనాథ' ప్రభృతుల రచనలనుగూడా అస్పృశించగలగాలి.

ఈ విషయాన్నే మరొకవిధంగా మలచి చెప్పాలంటే, కవులు తమ బోధను మెచ్చుకొనేవారికే గాక, మెచ్చుకోజాలని వారికి గూడా అప్లౌడకరంగా ఉండేట్లు రచనలు చేయగలగాలి అనవచ్చును. తమ బోధను మెచ్చుకొననివారినెల్ల శత్రువులుగానో అసహృదయులుగానో యెంచడం ఉత్తమకవి లక్షణం కాజాలదు.

"ద్విపద కావ్యంబు ముదికాంత దిద్దకంక

ఇయ్యనేఱని రాజు నాల్గేకరాళి"

అని ఒక కవి అన్నాడు. అంతమాత్రాన అతనిని ద్విపద కవులందఱూ శత్రువుగా పరిగణించనక్కఱలేదు.

ఇక ఛందస్సును గురించి కొంచెం చూతాం. ఛందస్సు అనేది అనావశ్యక బంధనం అని నేడు చాలామంది అనుకుంటున్నారు. దాని స్వరూప స్వభావ ప్రయోజనాలను గూర్చి బాగా తెలుసుకోనందువల్ల అటువంటి అభిప్రాయం కలుగుతోంది. గణఛందస్సులో రచన చేయడం కష్టం కావచ్చును. అది సాధ్యం కాకపోతే, మాత్రాఛందస్సులో రచించవచ్చును. అదీ కష్టం అనిపిస్తే, దానిని ఎక్కడ కక్కడ స్వతంత్రంగా మార్చు కొంటూ ఏదో ఒకరకపు గేయంగా తయారుచేయవచ్చును. అదైనా చేతగాదంటే రచనా సామర్థ్యంలో నిస్సంశయంగా కొంత లోపం ఉన్నదని నిశ్చయించవలసి ఉంటుంది. భీష్మ ద్రోణాదులను జయించలేననే పిఠికితనాన్ని కప్పిపుచ్చి అట్టునుడు దర్మకాత్త సిద్ధాంతాలు తయారుచేసినట్లు చేయడంలో మనతగాని అందంగాని యేమీలేదు.

ఛందస్సువల్ల రచనకు 'లయ' అనే గొప్ప 'శబ్దగుణం' అబ్బుతుంది. అది సంగీతానికి ఆధారం. గానానికి అసలు ఆధారం 'శ్రుతి'యే ఐనప్పటికీ, లయ కూడా దానికి ఆధారమే. సంగీతము కవిత్వము కళాత్వ సాధర్యం గలవి. అందువల్ల వాటికి పరస్పర భూషణ భూష్యభావం ఉంటుంది; పోష్య పోషక భావం అన్నా అనవచ్చును. కనుక ఛందస్సువల్ల కవితాకళకు మెరుగు వచ్చి తీరుతుంది. కొద్ది సౌందర్యమే ఉన్నా, అది హెచ్చుగా భావిస్తుంది. ద్వని రసాదికం ఏమీ లేకుండా, సామాన్య కథాకథనం మాత్రమే ఉన్నచోటగూడా దానికి ఒక తీవ్రయో ఒక కులుకో మరొక అందమో వస్తుంది.

"దారుణి రాజ్యసంపద మదంబున" అన్న (భారతోద్యోగ పర్వ) పద్యంలోని రసగుణాదులకు ఛందస్సువల్ల పుష్టి కలిగినది. 'శిశుగమద సౌరభ....' అన్న (మనుచరిత్ర) పద్యంలో (ఛందస్సువల్ల) కులుకు వచ్చినది. 'అల్లన మొక్కి' అన్న (ఉత్తర రామాయణ) పద్యంలోను, "ఎన్నోయేండ్లు గతించి...." అన్న (జాషువా కవి) పద్యంలోను కరుణరసం ఇనుమడించినది. 'ఏరా తమ్ముడ నన్నుఁజూడ' అన్న (నిగమశర్మ ఆక్క) వాక్కుకూ, 'రాముం బుణ్యగుణాభిరాము' అన్న (ఉద్యోగపర్వ) పద్యపు భావానికి, అట్లాగే, గాంధీర్యం వచ్చినది. 'పుణ్యుడు రామచంద్రుడట వోయి' అన్న (భాగవత) పద్యానికి కర్ణ పేయత్వం సమకూరినది. ఇట్లా ఎన్ని ఉదాహరణలైనా చెప్పవచ్చును.

ఇట్లా పరిశీలించిన మీదట, 'ఛందోబద్ధంగా రచించడం కష్టసాధ్యం' అనే భావాన్ని 'అది అనావశ్యకం' అనే భావంలో పొడగ నక్కటలేదని సహృదయులు గమనించగలరు. ఛందోబద్ధంగా ఉన్నంతమాత్రాన ఒకానొక రచన కవిత్వం ఐపోదు అనేవారితో నిరభ్యంతరంగా ఏకీభవించవచ్చును. కాని ఛందస్సు నిరుపయోగం అనేవారితో మాత్రం ఏకీభవించగూడదు.

కావ్యాలను ఉత్తమ మధ్యమాధమాలగా విభజిస్తూ, కేవల శబ్ద సౌందర్యంమీద - అంటే శబ్దాలంకారాలమీద - ఆధారపడిన దానిని అధమకావ్యం అన్నారు, అభిజ్ఞులు. ఈ మాటను ఏనాటి

నుంచో యానాటివఱకు అందఱూ ఆమోదిస్తూనే ఉన్నారు. కాని, అందఱూ శబ్దసౌందర్యంకోసం తంటాలు పడుతూనే ఉన్నారు. అర్థ సౌందర్యం ఉండి, దానితోపాటు శబ్దసౌందర్యం కూడా ఉంటే తప్పేమీ కాదు. బాగానే ఉంటుంది. కాని, అంత్యానుప్రాసంవంటి శబ్దాదంబరం తప్ప ఇంకే అందమూ లేని రచనలను నేడు మహాకవిత్వంగా ఆదరించి పత్రికలలో ప్రచురిస్తున్నారు.

1. "ఆకాశమంత నోరు
డీవితమంతా బోరు (ఇంగ్లీషు పదం బోర్)
లే చెక్కడా పేరు
ఇంకోదారికి పోరు"
2. "వస్తున్నావా, రక్తాక్షి
స్వాగత మిదిగో కిలాక్షి
ఫాలాక్షి, శ్వేతాక్షి."

అని వ్రాస్తే, ఇదేమి కవిత్వం అనేవారు లేరు నేడు. 'బోరు' ఏమిటి అంటారా? అంత్యానుప్రాసం కోసం వచ్చిన మాటకు అంతగా అర్థం ఉండనక్కఱలేదు. అన్ని పంక్తులకూ పరస్పర సంబంధంతోడి అన్వయం గూడా అంత ముఖ్యంకాదు! కనుకనే ఇందులో 'ఫాలాక్షి యేమిటి' 'శ్వేతాక్షి యేమిటి' అని అడుగుబోకండి!

కవిత్వపు లక్షణాన్ని గూర్చి అందరికీ ఐకమత్యం ఎప్పుడూ లేదు. కాని ఒకవిధపు ఐకమత్యం మాత్రం అభిజ్ఞులలో ఉన్నది. అది నిజమైన సౌందర్యధాతుకత్వం. ఈ వ్యాసంలో చెప్పబడిన భావాలనే అందఱూ యాతధంగా ఆమోదిస్తారని యెట్లాగూ ఆశించలేము. కాని, స్థూలంగానైనా ఆమోదించవలసి ఉంటుందనుకోవచ్చును. కవితా సౌందర్యపు తరతమ భేదాలను వివక్షణితతో వివేచించి చూడజాలకపోతే, ప్రతి రచయితానొక మహాకవివననీ, అట్లని అంగీకరించనివారందఱూ అసహృదయులలో దురుద్దేశ్యపూరితులలో అని తలంచే 'ప్రమాదం' ఉంటోంది గనుక, దానిని తొలగించడానికైనా ఈ చర్చ ఉపయోగపడుతుందని ఆశిద్దాం.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ వారి విశిష్టమైన ఆముదము

శుద్ధి
చేసినది,
వాసన
లేనిది.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ 42-45, లక్ష్మీ చర్చ్ రోడ్డు, మద్రాసు 600 004

Amrutanjan Limited

“...నే నెవరిని”

శ్రీ మేకా సుధాకరరావు

ఆ పెద్దలొనికి ఎవరు ఎక్కుతున్నారో, ఎవరు దిగి పోతున్నారో అతనికి అవసరంలేదు. కిటికీ దగ్గర ఒంటరి సీటులో కూర్చుని, అలా శూన్యంలోకి చూస్తున్నాడు రఘు. తన జీవితపు స్మృతి తరంగాలలో ఉక్కిరి బిక్కిరవుతున్న అతని కనులు అశ్రుధారలై నాయి! ఆలోచనలతో అంతకంతకు భార తరమై పోతున్న అతన్ని మోయడం కష్టంగా వున్నదన్నట్టు, క్రిక్కిరిసి వ్రేళ్లాడుతున్న జనంతో రైలు నడవలేక నడుస్తూంది. సుందరమైన సరస్సులవంటి అతని కళ్ళలోని నిరాశా, విస్పృహ గమనించిన కనులు ఎవరివైనా చెమ్మగిలక మానవు! రైలు ఆగినా నడచినా అతని ఆలోచనలూ అశ్రుధారలూ సాగుతూనే ఉన్నాయి. రాత్రి తొమ్మిదిన్నరకు తాను అసకాపల్లిలో ఎక్కిన రైలు అప్పుడే అన్నవరం వచ్చిన విషయం అతనికి తెలియదు.

తాను 'కొముది'ని కోరి పెళ్లి చేసుకోవడం - ఆ సందర్భంగా తనను ఎంతో ప్రేమతో పెంచిన తనకు పూజ్యులైన తలిదండ్రులను పైతం కాదనవలసి రావడం - అయితే, తమ పుత్రుని సౌఖ్య సంతోషాలే ప్రధానమని భావించి వారు కొముదితో తన వివాహానికి సమ్మతించి వైభవంగా జరిపించడం, అదిగాగల తన జీవితవాహిని, చలనచిత్రంలోవలె తన మనోనేత్రం ముందు వరుగు పెడుతుంది:

“కొముది! ఎంత చక్కని పేరు!” అనుకున్నాడు తొలి సారిగా ఆమె పేరు విన్నప్పుడు. ఆమెలోని వినియం, వివేకం, చురుకుదనం చక్కని అలవాట్లూ అతన్ని ఆకర్షించాయి. తనకు అటువంటి సుందరి జీవిత సహచరిగా లభిస్తే జీవితంలో ఇక ఆశించతగ్గదేదీ ఉండదని ఊహించాడు. ఆమెకోసం కలలు కన్నాడు-వలసరించాడు. అదృష్టం కలసివచ్చి ఆమెయే తన అర్ధాంగయింది.

అయితే, ఆమె ఇప్పుడు లేదు! అయినట్లుమించి ఆమెతో వుండే అదృష్టం తనకు లేకుండా పోయింది. ఆ అయిదేళ్లూ తన జీవితానికి అయిదు యుగాల ఆనందం! మరపురాని, మరవలేని మధురానుభవం. ఆమె తన జీవితం అంధకారంచేసి, నాలుగేళ్ల విడిచిపోయినా, తన మనసు మాత్రం ఆమె తలపును మరచి ఉండలేదు.

అప్పటికే దీర్ఘ అనారోగ్యంతో వున్న తనతండ్రి, తన పెళ్ళయిన సంవత్సరంలోనే పోయేడు. మరో రెండు సంవత్సరాలకు తల్లి మరణించింది. ఇక తనకు కొముదితప్ప కావలసిన వారెవ్వరూ లేరు. అత్తమామలకు ఉన్నంతవరకూ ఎంతగానో సేవలు చేసింది కొముది. “మాకు కూతురు లేకపోయిన కొరత తీర్చేవు కోడలా” అంటూ ఆనందం వెలిబుచ్చుకుంది ఆ అత్త. అన్యోన్యంగా, అనుకూలంగా ఆనందంగా సాగిపోయింది దాంపత్యం. భోజనం దగ్గర తల్లిని మరవించేది కొముది. రాత్రి పూట తను ఎప్పుడైనా కాస్త ఎక్కువసేపు చదువుతూంటే చాలు-ఆ పుస్తకం లాక్కుని ‘అబ్బి-ఎంత ప్రైమయిందో! మళ్ళీ ప్రొద్దుటే లేవాలా? మధ్యాహ్నం విశ్రాంతి లేదు’ అంటూ వారించేది. ఈనాడు తానేమైపోతే ఎవరికి కావాలి? నిజానికి ఆమె పోయినప్పట్నుంచీ సుఖనిద్రకు మొహం వాచిపోయాడు తాను.

బ్రహ్మముహూర్తానే లేచి స్నానాదులు ముగించుకుని, ప్రార్థనలో కూర్చునేది కొముది. పూజగదిలోనుండి బయటకు రావడంతోనే కాఫీ ఫలహారాలు తయారుచేయడం - ఈ లోపులో తనను లేపి, స్నానాదులకు అమర్చి, తన పూజకు పూలవీ సిద్ధం చేసేది. అన్నీ చక్కచక్క చేసేసేది. తను బయటకు వచ్చేసరికి కాఫీ టిఫిన్లు ఎదురు చూస్తుండేవి. తను కాలేజీ ప్రైమయ్యేవరకూ పాఠాలు సిద్ధం చేసుకోవడం, ఆమె తనకు వంట సిద్ధం చేయడం- అలా చక్కని జీవిత విధానానికి అలవాటుపడడానికి తనకెంతగానో సహకరించింది కొముది-సహచరించింది.

ఆమె పోయిన తరువాత తన జీవితవిధానమే మారి పోయింది. ఆ ఆరోగ్యకరమైన అలవాట్లే తప్పిపోయినాయి. కొముది పోగానే తన జీవితం ఎంత శూన్యమైపోయింది! కలలా కరిగిపోయినా, ఆమెతో తన జీవితంలోని కొన్ని సంఘటనలు ఎన్ని జన్మలకూ మరిచిపోలేదు:

తాను పైఫాయ్డ్ జ్వరం పడ్డప్పుడు, తన కొముది రోగంతో పోరాడి తనను తేలదీసుకుంది. ఆ ఇరవై రోజులూ తన చెంతనే వుంటూ, కావలసిన మందులూ, ఆహారం సకాలంలో యిస్తూ సవర్యలు చేసింది. ఎప్పుడు తినేదో ఏం

చేసేదో, తను మెలకువగా వున్నప్పుడు ఎప్పుడు చూసినా, ప్రక్కనే విసురుతున్నో, తల వదుతున్నో వుండేది. ఆమె సేవలకు ఆచ్యుతాచారిని పంపిస్తూ, తన తనగా, తన తనగా వుండేది. ఆమె సేవలకు ఆచ్యుతాచారిని పంపిస్తూ, తన తనగా, తన తనగా వుండేది. ఆమె సేవలకు ఆచ్యుతాచారిని పంపిస్తూ, తన తనగా, తన తనగా వుండేది.

ఆ సందర్భంగా మందులకూ వాటికీ దమ్ము కావలసివచ్చి, తనకు చెప్పితే తన మనస్సుకు శ్రమ కలుగుతుందేమోనని, ఆ విషయం తనవరకూ రానీయకుండా, మెడలోని నెక్లసు తాకట్టు పెట్టి దమ్ము తెప్పించి, ఖరీదైన మందులూ బలమైన ఆహారం చేకూర్చింది. తాను మామూలు జీవితంలో వడ్డాక చెప్పింది, ఆ తాకట్టు విషయం. "అలా ఎందుకు చేశావు! నీ మెడ బోసిగా ఉంచుకున్నావా - నేను చూడనేలేదు" అని, తానంటే, మెడ బోసిగా వుంటేనేం? నా మనసు నిండుగా వుంది - మనమే విడి పించుకుంటాం" అంటూ, అతి తేలికగా సముదాయించేసింది తనను. ఆ కౌముది ఈనాడు తనకు లేదు!

వెన్నెల సన్నజాజులు కురుస్తున్న చల్లని తెల్లని రాత్రి. వాకిట్లో సురభిళాలు వెదజల్లుతున్న మల్లిపందిరి దగ్గరగా తెల్లని మెత్తని శయ్యపై తాను. పక్కన కూర్చుని తమలపాకులు రాస్తున్న తన కౌముది. పినిమానుంచి తిరిగివచ్చి అప్పుడే భోజనం చేశాడు. కౌముదిని తీసుకెళ్ళకుండా తాను స్నేహితులతో పినిమాకు వెళ్ళినందుకు, రాగానే ఆమెకు కారణం వివరించాడు. కాని అది ఆమెను తృప్తిపరచినట్లు లేదు. తనూ ఆమెకు బాధ కలిగించేసే భావించాడు. చెప్పకుండా ఉండివుంటే అది వెదు. కాని ఆ రోజు పినిమాకు వెడదాం నిద్రంగా వుండమని చెప్పి వెళ్ళేదామెతో. ఆమె ఎంతో ఉత్సాహంతో ఎదురుచూచింది. తమలపాకులందిస్తున్న ఆమెతో అన్నాడు, "నీకు ఆకాభంగం చేసినందుకు బాధపడుతున్నాను కౌముది" అని.

"బాధపడడం దేనికి - తెలిసుండి చేసిన పనే కదా——" అన్నదామె, ఉడుకుమోతుతనాన్ని వెల్లడి గాకుండా వచ్చిన ముఖంతో——

"అదే, ఏటి కౌముది - వాళ్లెంత పట్టుబట్టారో చెప్పేసుగా. లేకపోతే...." తానికా ఏదో చెప్పబోయాడు.

"ఎవరైతేనేం - నీకు నాకన్న ముఖ్యమైనవాళ్లు - వాళ్ళను సంతోషపెట్టేవుగా - నా మాటకేం...." చెప్పబోతున్నట్లుగా మనసులో బాధను ఇక అణచుకోలేనివిధాన అన్నది.

విజయ - తాను ఇలా ఆమె ఆశను భంగపరచడం ఇది మొదటిసారి కాదు. ఇదివరలో ఒకసారి ఇలానే జరిగింది. తన కౌముది మనసుకింత బాధ కలిగించానన్న ఆలోచన సోకినంతనే అతని కళ్ళు చెమ్మగిలినాయి! అధరాలు వణకజొచ్చాయి. ఆకులు అందిస్తున్న ఆమె చేతిపై వెచ్చని కన్నీటిబొట్టు రాలి, ఆమె హృదయం 'చుర్రు'మంది! తృళిపడింది తన కౌముది! చల్లని మృదువైన వేళ్ళతో తన రెండు కళ్ళూ తడిమింది! "రమ్మా! నన్ను క్షమించు రమ్మా! బాధపడుతున్నావా - నీకింత బాధ కలుగు తుందనుకోలేదు..." అంటూ, కొంగుతో తన ముఖం తుడిచి, తన హృదయంపై వాలిపోయింది. అంతవరకూ తనలో అణగివున్న దుఃఖం దిగమింగలేకపోయాడు తాను - చంటిపిల్లవానిలా వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు! కన్నీరు దారగా కురిసింది! ఆమె దెబ్బతిన్న లేడిలా బెదిరిపోయింది. శరీరమంతా కంపించిపోయింది. "రమ్మా, ఇంతెప్పుడూ నిన్ను ఏమీ అనను - నన్ను క్షమించు. నీ హృదయపు సొన్నిత్యాన్ని బాధపడితే నేను భరించలేను - నా గుండె పగిలిపోతుంది" అంటూ ముఖం తన హృదయంలో దాచుకుని దుఃఖించింది. అంతా కొద్ది నిమిషాలు. తుఫానులో నావలా రెవరెవలాడిపోయినాయి వారి హృదయాలు. ఆ సంఘటన తరువాత ఎప్పుడూ, మాటవరనకై నా ఏ విషయంలోనూ తనను నొప్పించలేదు. ఆ మధురానుభవం తన సత్కృతివధంలో పీచినపుడు అతనిలోని బాధ అధికమై కన్నీరు కట్టలు తెంచుకుని పొరలింది. ఆ కౌముది తనకు లేకుండా పోయింది గదా అని కృంగిపోయాడు. 'నేనెవరికోసం జీవించాలి?' అన్నంత విరక్తి బాంధేడు!

రైలు సామర్ల కోటలో ఆగటంకాని, మళ్ళీ బయలుదేరటం కాని అతనికి తెలియదు. అలా కన్నీటిలోనే, కలతలోనే ఉండి పోయాడు.

రమ్మ ఆలోచనాస్రవంతి కౌముదితో తన జీవితపు అఖిరి సంవత్సరంలో ప్రవేశించింది :

కాలేజీనుంచి ఇంటికి వస్తూ తోవలో వచ్చరటివళ్లు ద్రాక్ష పళ్ళు కొని తీసుకువచ్చాడు తాను. ద్రాక్షపళ్ళు చూసి అనందపడి పోయింది కౌముది. గబగబా విప్పి ముఖం పుల్లగా చిట్టించు కుంటూ, ఆప్యాయంగా తింటూ, "ఎక్కడై నా మామిడికాయలు దొరికితే తీసుకోండి - రేపు పప్పులో వేసుకుందాం" అంది. "ఇప్పుడు మామిడికాయలా!" అక్కర్యంగా చూస్తూ అడిగేడు తను. కౌముది ఆ ద్రాక్షపళ్ళు తింటున్నతీరూ, ప్రొద్దుట చింతకాయ పచ్చడి చేయడం, ఇప్పుడు మామిడికాయలు అడగటం తలుచుకునే సరికి తనలో ఒక ఊహ మెరుపులా మెరిసింది. "ఏమిటి కథ"

అంటూ, కొంచెం ఒకసారి ఆమెను ఆపాదమస్తకం పరికించి చూచాడు. ఏదో చెప్పలేని ఏగ్గు వెదజల్లుతూ, ఒళ్లు కప్పేసుకుని చటుక్కున తిరిగి, “స్నానానికి నీళ్ళు తోరపేస్తాను” అని, తన సమక్షం తప్పించుకుపోయింది.

ఆ మర్నాడే కొముదిని లేడిడాక్టరుకు చూపించాడు. తన కొముది రెండు మూడు నెలల తల్లి! వెంటనే వాళ్ళమ్మకు ఉత్తరం రాయడం ఆదిత రావడం జరిగింది. మూడోనెల వచ్చింది కనుక కూతుర్ని తీసుకువెదతానంది, ఆమె. అమ్మో - కొముదిని ఏడిచి ఉండడమే!” భయపడ్డాడు తాను.

“అదెలా తుదురుతుందమ్మా-ఆయనకు భోజనమదీ ఎలాగ? ఒకరోజు రెండురోజులా?” రఘుని ఉండలేని కారణం మధ్య పెట్టి తెలివిగా తప్పించుకుంది కొముది.

“అవునండ తగ్గారూ-ఇక్కడ లేడిడాక్టరు దగ్గర మందులు వాడుతున్నాం” అంటూ, తానూ తప్పించుకున్నాడు. మొత్తానికి ఏదో మానంలో తీసుకువెళ్ళడానికి నిర్ణయించి ఆమెను పంపేశారు.

ఆ రోజుకారోజు తన కొముదిలో మార్పు చూసుకుంటూ మురిసిపోతున్నాడు తాను. ఆమె గర్భంలోని శిశువుతోపాటు, ఇన్ని నెలలూ తన హృదయంలో ఆశలు పెరుగుతున్నాయి!

తన కొడుకు ఎంతో అందంగా ఉంటాడు - ఎవరికీ లేని అందమైన పేరు పెట్టాలి-చిన్న వయసులోనే పెద్ద విద్యావంతుణ్ణి చేయాలి-మంచి సాహితీవరుడూ సజ్జనుడూ కావాలి - సంఘంలో ఘనమైన కీర్తి, స్థానం పొందాలి - వాడి బెన్నత్యంతో తనకూ తన వంశానికి శాశ్వతమైన కీర్తి రావాలి.... ఇలా ఏవేవో ఆశలూ ఆశయాలూ పెరిగిపోతున్నాయి తనలో!

ఒకనాడు చటుక్కున “మనకు ఆడపిల్ల పుడితే ఏం పేరు పెడదాం” అని ఆనందంగా అడిగింది కొముది. “ఎక్కడా లేని చక్కని పేరు పెడదాం” అన్నాడు. అన్నాడేకాని, ఆడపిల్ల విషయం ఇంతవరకూ ఊహించనేలేదు తాను. కొముది ప్రశ్ని మూలంగా ఇప్పుడీ ప్రశ్న తలెత్తింది—

తన కూతురు అచ్చు తల్లి పోలికనుంటుంది - చిన్నప్పటినుంచీ సంగీతం నృత్యం నేర్పించి అందరూ మెచ్చుకునేలా పెంచాలి - మహిళాలోకానికే మణిపూసలా తీర్చిదిద్దాలి-దేశంలో ప్రముఖమైన స్థానం ఆలంకరిస్తుంది తన కూతురు!.... ఆ ఆలోచనలకు ఆశలకూ అంతులేదు.

ఏదోనెల వచ్చేక కొముదిని తీసుకెళ్ళడానికి వాళ్ళమ్మ వచ్చింది. కొముదీ తానూ పరస్పరం విడిచి ఉండలేరు. ఇద్దరూ కలిసికట్టుగా, “ఆ గ్రామంలో వైద్యసదుపాయం ఉండదనీ, మొదట్నుంచీ చూస్తున్న లేడిడాక్టరు ఇక్కడవుంది-గనుక పురుగు ఆమె దగ్గర పోసుకోవడం శ్రేయకరమనీ” ఆమెకు నచ్చజెప్పి పంపేశారు.

ఆ రోజు చంద్రగ్రహణం. ఇరుగు పొరుగువాళ్లు చెప్పిన మీదట కొముది కదలకుండా మంచంమీద వదుకుని ఉంది. బయటనుంచి వస్తూనే, ఆమె కనపడని కారణాన ‘కొముదీ’ అంటూ పిలుస్తూ గదిలో ప్రవేశించాడు తను. “ఏం అలా వదు కున్నావు - ఒంట్లో బాగాలేదా?” అంటూ ఆశ్రుతగా అడిగేడు. “అబ్బే ఏమీలేదు - ఇప్పుడు గ్రహణం కదూ - గర్భిణీ స్త్రీలు కదలకూడదు - మరో గంట పోయేక, మూమూలే” అంది. “చంపేశావు - అంతేకదా” అంటూ తాను బయటకు వెళ్ళబోతున్నాడు. “రఘూ, రఘూ!” అంటూ అందోళన వదుతున్నట్లు కేక పెట్టింది. చటుక్కున వెనుకకు చూశాడు. చేతులు చాచిన ఆమెపై పు రెండడుగులు వేశాడు. తనని బాహుబంధంలో చిక్కించుకుని, “ఆ రాహువు బహు చెడ్డవాడు - నీ వదన బింబాన్ని చూచి చంద్రుడని మ్రింగినా.... ఏమో బాబు - నీవు బయటకు కదలవద్దు-” అంటూ తనతోపాటు మంచానికి కట్టి సింది. ఆ ప్రేమా, ఆ శృంగార చతురతే తలుచుకుంటే తన హృదయం తరుక్కుపోతుందీనాడు!

కొముదికి ప్రసవవేదన ప్రారంభమయింది. ఆ బాధ తను చూచి భరించలేడు. వాళ్ళమ్మకూడా వచ్చి దగ్గరే వుంది. లేడి డాక్టరు చాలాసేపటినుంచి అక్కడే ఉండిపోయింది. కాస్తూ కష్టంగా గోచరించి మరో డాక్టర్ని కూడా నహాయం తీసుకు వచ్చింది. ప్రసవం చాలా శ్రమయింది. శిశువు ప్రాణంతో బైట పడింది. అయితే తన కొముదికి స్పృహలేదు! ముద్దుబిడ్డను చూచుకోనేలేదు! తాను చూచాడు. కాని తన మనసు మనసులో లేదు - తన కొముదిమీదనే నిలిచిపోయింది. ఇద్దరు డాక్టర్లూ చేయవలసినదంతా చేశారు. కొముది బ్రతుకుతుందనే ఆశించారు. అయితే రెండురోజుల అనంతరం వారి ఆశ నిరాశై పోయింది. తను పిచ్చివాడై పోయాడు. కొముదిపై బడి బోరున ఏడ్చాడు.... అంతా తాను ఊహించనివిధాన జరిగిపోయింది!

తన జీవితం తుత్తువియ్యలై పోయింది. ఆరని శోకంతో కంటికిమంటికీ ఏకదారగా కన్నీరు కురుస్తూ, నిద్రాహారాలు లేక సొక్కి సొలిపోయాడు. కొముది అక్క శకుంతల వచ్చి ఉంది.

ఆ చంటిగుడ్డును అవిడే చూస్తుంది. తరువాత ఆమె భర్త కూడా వచ్చేడు. కర్మకాండ అంతా పూర్తయింది. తనొక్కణ్ణి విడిచి ఎవరింటికి వారు వెళ్ళిపోయే రోజు—

తన అత్తగారు, వదినెగారు, మిగతా బంధువులూ కలసి తనకేపేవో నచ్చజెప్పేరు. తన చిట్టితల్లి శకుంతల దగ్గర పెరుగు తుంది. తానెప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు చూడవచ్చు — ‘సరే’ అని వంపివేయడానికి అంగీకరించాడు. అంతరూ వెళ్ళిపోయాడు. తానొంటరియైపోయాడు. తన ఆలోచనలన్నీ కౌముదే ఆక్రమించుకుంది.

రెండేళ్ళయింది తన పాపను చూచి. ఈపాటికి ముచ్చటగా పరుగెడుతూ పడుతూ లేస్తూ ఉంటుంది. అప్పు వాళ్ళమ్మ పోలికే నని రాపింది, శకుంతల. పుట్టినరోజుకని మంచి గొన్నపీ తీసుకుని వెళ్ళాడు. చిట్టని చూడగానే తన మనస్సు ఉప్పొంగి పోయింది! అప్పు వాళ్ళమ్మ పోలికే - కౌముదిని తన చిట్టితల్లిలో చూచుకుంటూ బ్రతకగలననుకున్నాడు. అయితే, తనను చూడ

గానే భయపడిపోయినట్టు పొరిపోయింది! ‘శకుంతల తీసుకువచ్చి “ఎవరే చిట్టి” అంటూ తనను చూపితే, “చిన్న-నాన్న” అంటూ నట్టుతూ పలికింది, తన ప్రాణం చివుక్కుమంది!

రాత్రి బంటికి తిరిగి ఇంటికి బయలుదేరాడు, రఘు. మళ్ళీ తన చిట్టితల్లి “టా-టా-చిన్న నాన్నా” అంది. తన హృదయం చితకపోడిచినట్టయింది! “నేను చిన్న నాన్ననా! నా కన్నతల్లికి నేను చిన్న నాన్ననా! నాన్న అనిపించుకునే అదృష్టమే లేదా నాకు! నా కౌముదితోపాటు నా కన్నకూతురు కూడా నాకు లేకుండా పోయినట్టినా!” అనుకుంటూ, స్వేషనుకువచ్చి రైలులో కూలబడ్డాడు—

సాగిపోతున్న రైలుతో తన ఊహలు సాగుతున్నాయి. “నేనెవరిని? నా చిట్టితల్లికి నేనెవరిని!” ఆలోచనలలో, గత జీవితపు జ్ఞాపకాల ఊహలలో, కన్నీటిలో, అలా ఉండిపోయాడు!

రైలు కూతకూసి మళ్ళీ కదిలిపోయేవరకూ తాను దిగ వలసిన రాజమండ్రి వచ్చేవనట్టే తెలియదు!!

కాంక్ష శ్రీ తిరునగరి

అందాల అడవుల్లో చెట్లనీడల్లో కూచొని
పద్యాలు రాసుకోవాలని ఉంది
సంధ్యవేళల్లో నదీతీరాల్లో నించొని
గీతాలు పాడుకోవాలని ఉంది
చల్లగాలులు శరీరాన్ని స్పృశింపగా
సంసార బాధల్ని మరచిపోవాలని ఉంది
తీయని ప్రకృతి లాలనలో
గాయాల్ని మరచిపోవాలని ఉంది
ఈర్ష్యాద్వేషాలలోకి జగత్తుకి దూరంగా
ఏకాంతంగా అక్షరజగత్తులో నిహరించాలని ఉంది

కమ్మని భావాలు హృదయంలో ఉదయించగా
రసలోకాల్లో తేలిపోవాలని ఉంది
అందాల అడవుల్లో చెట్లనీడల్లో కూచొని
అక్షర కవిత్వం రాసుకోవాలని ఉంది
సంధ్యవేళల్లో నదీతీరాల్లో నించొని
అమృతగీతం పాడుకోవాలని ఉంది
నాకు
రసలోకాల్లో
తేలిపోవాలని ఉంది.

అచ్యుతరాయశతకము:

పరిశోధనలో లభ్యమైన కొన్ని నీతిపద్యములు

ఆంధ్ర భాషలోని వివిధ సాహిత్య ప్రక్రియలలో శతక వాఙ్మయ మొకభాగము. ఆంధ్ర భాషలోనున్నన్ని శతకములు భారతీయ భాషలలో దేనియందును లేదని చెప్పవచ్చును. ఈ శతకములు పెక్కు విధములుగ నున్నవి. అవి భక్తి శతకములు, నేదాంత శతకములు, నీతి శతకములు, శృంగార శతకములు, దూషణ వతకములు, హాస్యశతకములు మొదలైనవి. ఈ తెగకు చెందిన గ్రంథములలో రాజనీతి శతకములొకటి. ఆంధ్రభాషలోని శతకముల సంఖ్య యిన్ని యని కచ్చితముగా జెప్పటకు కాదు. కాని, ఈ శతక వాఙ్మయమును గురించి, బ్రహ్మాండమగు పరిశోధనలను గావించి “శతక కవుల చరిత్ర” మను గ్రంథమును తొట్టతొలుత ప్రచురించినవారు మాన్యులు, ఆంధ్రభాషాభిమానులు కీ.శ్రీ. పండిత వంగూరి సుబ్బారావుగారు వారు దాదాపు ఆరు వందల శతకములను పరిశీలించినారని తెలియుచున్నది. కాని, యింకనూ ఎన్నో శతకములు వెలుగులోనికి రాక, మారుమూల గ్రామములందు శిథిలాతి శిథిలములగుచున్నవి. ఇవియేగాక లెక్కలేనన్ని ఆంధ్ర సాహిత్య తాళపత్ర గ్రంథప్రతులు క్రిముల కాపారమగుచు నశించుచున్నవి. తమిళ, కర్నాటక రాష్ట్రములలో పినిని సేకరించు కార్యక్రమమును ప్రభుత్వ స్థాయిలో నిడివరకు ప్రారంభము జరుగుచున్నట్లు లేదు. కాని, యచ్చటచ్చట భాషాభిమానులు కొందరు, మాతృభాషయందలి గాఢమైన అభిమానముచే పురికొల్పబడి ఈ తాళపత్ర గ్రంథ సేకరణ గావించుచున్నారు కాని, యిదియొక బ్రహ్మాండమైన కార్యము. దనై క సాధ్యమైనది. దీనికి ఆంధ్ర ప్రభుత్వమువారు ఆలస్యము చేయక దోడ్పడవలసియున్నది.

నేను హోసూరు, కోలూరు మొదలగు ప్రాంతములందు సంచరించి, కొన్ని సంవత్సరములుగ ప్రాచీన తాళపత్ర గ్రంథములను సేకరించుచున్నాను. నా యీ ఉడుతభక్తిని,

కృపిపి “విద్యారత్న, పరిశోధనా పరమేశ్వరాది విరుదాంతితులగు శ్రీ విడుదవోలు వేంకటరావుగారు గుర్తించి, ప్రోత్సహించి యున్నారు. వారు తమ “దక్షిణదేశీయ వాఙ్మయము”ను గ్రంథమున నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

“ప్రస్తుతము గ్రంథము ద్వితీయ ముద్రణము, విషయ సేకరణమందేమి, విమర్శనాపథకము నందేమి, సాధ్యమగునంత వరకు నమగ్రముగ నుండురీతిని రచితమైనది. అయిన నింకను తాళపత్ర గ్రంథ పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. నేడట్టి పరిశోధనము చేయుచున్నవారిలో నగ్రగణ్యుడు నేలము జిల్లా హోసూరు వాస్తవ్యులు శ్రీ కె. యస్. కోదండరామయ్యగారు. దక్షిణ ప్రాంతముల కవులీవర కవరిచితుల నెందరినో గురించి తెలిపిరి....వారి లేఖలనుబట్టి చూడగా నింకను దక్షిణప్రాంతమున, మైసూరు సీమలోను తెలుగు గ్రంథముల గూర్చి ఆన్వేషణ చేయవలసిన యావశ్యకమున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టి యపూర్వ విషయముల దెలిపిన శ్రీ కోదండరామయ్యగారికి పీఠిక మూలమున నాకృతజ్ఞతను దెలుపుకొనుచున్నాను. వారింకను తమ పరిశ్రమము నితోధికముగ కొనసాగింతురని యాశించుచున్నాను.”

[చూ. ద. దే. ఆంధ్ర వాఙ్మయము. పీఠిక. పు. 7]

నేను సేకరించిన తాళపత్ర గ్రంథములలో గొన్ని యపూర్వ గ్రంథములు, కొన్ని గ్రంథ భాగములు, శతకములు, శతక భాగములు, దండకములు, చాటుపద్యములు మొదలగునవి యున్నవి. పినినన్నిటిని జేర్చి, మా “సాంస్కృతిక సమితి” యధ్యక్షమున నొక పరిశోధనా విభాగము నేర్పరచి, ఆయా తాళపత్ర గ్రంథములను పరిశీలించుచున్నాము. ఈ పరిశీలనలో, కృష్ణదేవరాయలనాటి ఆచుహాచక్రవర్తి భువనవిజయ సాహిత్య గోష్ఠికి సంబంధించిన, మంచి పద్యములను రెంటిని “రాయలనాటి కొన్ని చాటు పద్యముల”ను శీర్షికక్రింద గత సంవత్సరమున

ప్రచురించినాము. మిక్కిలి కఠినముగా నుండు నీ పద్యములకు, పూజలు శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యగారు చక్కని వ్యాఖ్య వ్రాసియున్నారు.

ఆ తర్వాత, మా పరిశోధనలో అచ్యుతరాయలకు సంబంధించిన కొన్ని అపూర్వములైన పద్యములు లభించినవి. ఈ పద్యము లింతవరకు నెవరికిని లభించినట్లు గనబడదు. కానీ, వానిని బ్రకటింపదలచినాము.

ప్రస్తుతమీ పద్యములలో ఏడు పద్యములు మాత్రము లభించియున్నవి. శతక పద్యములకు గడు ముఖ్యమగు మకుటమీ పద్యములకు గలవు. ఇవి సీసపద్యములు, “రాయదేవేంద్ర అచ్యుత రాయచంద్ర” యను చక్కని మకుటముతో నొప్పురు చున్నవి. ఆంధ్రభాషలో రాజులకు నీతులను దెలియజేయు పద్యములు గొన్ని చాటుపద్యములవలె లభించియున్నవి. కాని, ప్రత్యేకముగ శతకములున్నట్లు దెలియదు. విజయనగరమును క్రీ.శ. 1486 నుండి 1492 వరకు పాలించిన నరసింహ రాయలకు రాజనీతులను దెలియజేయుచు వ్రాయబడిన కొన్ని పద్యములు “గుండభూపాల నరసింహ మండలేంద్ర” అను మకుటము గలవి లభించియున్నవి. వీనిని కీ.శే. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు, తమ ‘చాటుపద్య మణిమంజరి’ (ప్రథమ భాగము)లో ప్రకటించినారు. పై మకుటమునుబట్టి జూచిన పై పద్యములొక శతకములోని భాగములని స్పష్టముగా దెలియు చున్నవి. ఇటీవల, పై శతకమునకు సంబంధించిన మరి రెండు పద్యములు నాకు లభించినవి. పిల్లలమఱి పినవీరనకవి యీ పద్యములను రచించి యుండవచ్చునని, పండితలోకము దలంచియున్నది.

దీనికి బిదవ, కృష్ణదేవరాయలు ఆముక్తమాల్యదలో జెప్పి యుండు రాజనీతి పద్యములున్నవి. ఇవి వేర్వేరు ఛందస్సులలో వ్రాయబడియున్నందున దానిని శతకమని చెప్పటకు గాదు.

దీనికావల రాజనీతి శతకములోనివి యని చెప్పటకు దగినవి ప్రస్తుతము లభించియుండు అచ్యుతరాయలను సంబోధించుచు చెప్పియుండు పద్యములు. నేడు కొన్ని పద్యములే దొరకియున్నను, మున్ముందీ ప్రాంతములందు దీనికి సంబంధించిన తతిమ్యా పద్యములు కూడ లభించవచ్చునను నమ్మకమున్నది. ఈ పద్యములను వ్రాసిన కవి యెవ్వరో నేడు లభించియుండు పద్య ములనుండి తెలియదు. కాని, అచ్యుతరాయల కాలమున నతని ఆస్థాన పండితుడుగా నుండిన చింతలపూడి ఎల్లన కవీంద్రుడు

రచించియుండునని తలంచవచ్చును. ఈ కవి కృష్ణదేవరాయల అంత్యకాలమున, అతని యాస్థానమునకేగి, తాను రచించి యుండిన ‘రాధామాధవము’ అను గ్రంథమును జూపి ఆ రాయల ప్రశంసలను, సత్కారమును గడించుటయేకాక, అతనినుండి, ‘రాధా మాధవ కవి’ యను బిరుదును గూడ గడించెనని తెలియు చున్నది. రాయల కాలమునకు తర్వాత, అచ్యుతదేవరాయలు పరిపాలించుచుండినపు డాతని ముఖ్యమంత్రియైన నంజయ తిమ్మయగారి అభిమానముకా కవి బ్రాత్రుడాయెననియు, ఆ సమయమున నతడు “కారకబ్రహ్మ రాజీయము”, “విష్ణుమాయ నాటకము” అను గ్రంథములను రచించినట్లును తెలియుచున్నది. రాధామాధవ కావ్యమును రచించుటకుముందీ కవివర్యుడు కొన్ని శతకములను గూడ వ్రాసియుండెనట. ఈ విషయమును గురించి, “విమర్శకాదర్శక” బిరుదాంకితులు కీ.శే. నడకుదుటి వీరరాజు పంతులుగారిట్లు వ్రాసియున్నారు. “.....రాధామాధవ కావ్యము నందు గోదరించు “వల్లసీవల్లభ”, “అంబికాధవా” అను మకుటములను గలిగిన పద్యములనుబట్టి చూడగా, నిక్కవి చంద్రుడు చిన్ననాడు హరి హర స్తవ రూపములగు శతకములను గూడ రచించెనా యను భావము గలుగుచున్నది. ఈ ఆధార మును బట్టి, ఎల్లనార్యుడే యీ అచ్యుతరాయ శతకమును రచి యించి యుండవచ్చునని తోచుచున్నది. “రాయదేవేంద్ర” అని ఈ కవి అచ్యుతరాయలను సంబోధించి యుండుటనుబట్టి, యీ శతకము క్రీ.శ. 1531-32వ సంవత్సరమున రచియింపబడి యుండునని చెప్పవచ్చును. అచ్యుతరాయలు క్రీ.శ. 1530 నుండి 1542 వరకు విజయనగర సామ్రాజ్యమును పాలించెను. ఇతడు పై తము కవి పండిత పోషకుడని తెలియుచున్నది. ఈ విషయ మును గురించి శ్రీ ఆరుద్రగారిట్లు వ్రాసియున్నారు. “అచ్యుత దేవరాయలు కూడ సాహిత్యపోషకుడే. ప్రతియేడూ ఒక గ్రంథం వ్రాయించి తిరుపతి వేంకటేశ్వరునికి సత్కావ్య పుష్పాంజలిగా సమర్పిస్తూ ఉంటాడు. తన ఉద్యోగులు కూడా తనలాగే కావ్యాలు వ్రాయించి దేవునికి అంకితం చేయిస్తే అచ్యుతరాయలు మెచ్చు కొంటాడు....” (చూ. స. ఆం. సా. భాగం 7-పుట 237, 238)

అచ్యుత శతకకర్త, పోకనామాత్య విరచితమైన భాగవతము, కవిసార్వభౌముడైన శ్రీనాథుని గ్రంథములలోనివి కొన్ని కొన్ని పద్యములను అనుకరించెనని, రాధామాధవ కావ్యమునుండియేగాక, నేడు లభించియుండు అచ్యుతరాయ శతకమునుండియు దెలియుచున్నది. ఇంతేకాక, రాయల కృతి యగు ఆముక్తమాల్యదను కూడ నీకవి చదివియుండెననియు,

ప్రస్తుతము లభించియుండు పద్యములలో నొక పద్యమునుండి తెలియుచున్నది. “తానొచ్చియుండియూ” నను సీసపద్యము తుద గల గీతపద్యములో కవి “వేడుకయ మున్నె యిచ్చుట వితరణంబు” అని చెప్పియున్నాడు. ఆముక్తమాల్యదలోని రాజనీతులలో కృష్ణరాయలు దానము చేయవలసిన విధమును గురించి యిట్లు చెప్పియున్నారు.

గీ॥ పాత్ర భీతులెన్న పరికించి, యతడడు
గకయు నొకడు సెప్పకయు మునుపుగ
నెఱిగ నొసగి వెఱుగు పలుచువొప్ప”.
(చూ. ఆము. ఆ. 4. ప. 274)

అచ్యుతరాయ శతకములో లభ్యమైన పద్యములు :

(1) సీ॥ కార్య నిర్వహణంబు - గలవానిదిగ ద్రోచి,
పందను పిలిచి చె - బట్టరాదు
పంద చేబట్టిన - ప్రభువు చిత్తంబెల్ల
గలగించు, దై ర్యంబు- మొలపనీడు
ప్రభువు మెత్త
బలముడిగిపోవుట - బంటుతనము
బలమును, శోర్యంబు - పాటించకుండంగ
పగవారలకు నెక్కు - పౌరుషంబు

గీ॥ కాన, పందల దిగద్రోచి - మానవునుల
పలుకు విని రాజు ధీరర - నించెనేని
బలము, శూరత పాటించు - పరుల గెల్పు
రాయ దేవేంద్ర అచ్యుత - రాయచంద్ర.

పిల్లలమట్టి పినవీరన కాబోలు, రాజనీతులను శతక రూపముగ వ్రాసి యాతని కొనంగెనని తెలియుచున్నది. ఆవల కృష్ణదేవ రాయలు తానే ఆముక్తమాల్యదలో ననుసరించిన రాజనీతులను వ్రాసియున్నాడు. ఆ తర్వాత కూడ యీ పద్ధతి సాగి, అచ్యుత రాయల కాలమందు కూడ రాజనీతులు వ్రాయబడి ఆతని కొనగ బడెనని నేడు వ్రాసుకొన్న పద్యములనుండి తెలియుచున్నది. నేను హోసూరు - కోలూరు ప్రాంతాలలో తాళపత్రములను సేక రించుచుండగా, అచ్యుతరాయల కాలమున వ్రాయబడిన శతకము లోని కొన్ని పద్యములున్న తాళపత్రములు లభించినవి. ఈ

ఆకులో 9 పద్యములు మాత్రమున్నవి. ఆ తాళపత్రములోని పద్యములను సుమారు 80 యేండ్లముందు ఎవ్వతో భాషాభిమాని యొకచోట కాగితాల పుస్తకముతో వ్రాసియుంచుకొనియుండెను. ఈ పద్యములలో వాటి తుదను “రాయదేవేంద్ర అచ్యుతరాయ చంద్ర” అను మకుటమున్నది. అచ్యుతరాయ శతకములోనిది యైన నిది ఆతనికే అంకితమివ్వబడెను.

(2) ఆ పుల పట్టున - నవనమ్మికలు బుట్టు
పలుకు వంచకుల చేబట్టరాదు,
అత్యంత హితులెడనట్టుల పట్టున
మది నొవ్వపలుకుట మతము గాదు
వేళవచ్చినదాక విశ్వాసములు జూపు,
కపటాత్ము నెవ్వేళగాదు నమ్మ
ప్రబలి మీదను నహం-బ్రహ్మాత్వ మనుచును
తలచువారల బెంచ దగదు మిగుల

గీ॥ కార్యదక్షుని గాజేయ - గాదుఖలుని
భోగ భాగ్యంబులిచ్చిన - పొసగుగాని
పుత్రులకునైన వినియంబు - ప్రోదివలయు
రాయదేవేంద్ర - అచ్యుతరాయచంద్ర.

సంజరాజు ఆ ఎల్లయకవిని రాజనీతులను వ్రాసియుమ్మని కోరి యుండును కాన, ఈ శతకము క్రీ.శ. 1534-35 సంవత్సరముల ప్రాంతమున రచయింపబడుచుండునని తలంపవచ్చును. నేడు నాకు 9 పద్యములు మాత్రము లభించియున్నవి. ఇంకను తక్కిన పద్యములు వివిధ ప్రాంతములలో పరిశోధించిన పక్షమున లభించగలవని చెప్పవచ్చును. హోసూరు తాలూకా ఆంధ్ర సాంస్కృతిక సమితి ప్రాచీన సంస్కృతాంధ్ర తాళపత్రములను సేకరించి, వనియందు పరిశోధనా కార్యమును కొనసాగించు చున్నది. ఇది చాలా కష్టమైన పని. ధనైకసాధ్యమైనది. కాన ఈ సమితి చేబట్టియుండు ఈ కార్యము నిరాటంకముగ కొనసాగు టకు ఆంధ్ర మహాశయుల ఆదరాభిమానములు, చాలా అవసర మగుచున్నవి. అవి లభించగలవని ఆశిస్తున్నాను.

సీ॥ ప్రజలెల్ల తమపాలి - భాగ్యదేవత యన
రాజ్యంబు పాలించు - రాజు, రాజు
ఫలసిద్ధి యగుదాక - పల్లెత్తుకుండగ,
మంత్రంబు రక్షించు - మంత్రు, మంత్రు
దేవ విప్రార్చన - దీనుడై భుజిమొన
రుచ్చు పురోహితుండు, పురోహితుండు
పనికల్గి వేళల - ప్రాణంబు నిత్యంబు
పతి కర్మణముజేయు - భటుడు, భటుడు

తే॥గీ॥ అతడప్పుడు ధరపాలు - ధతడు మంత్రి

అతడు సువ్యే పురోహితుం - ధతడు బంటు

ఇట్టి వారికి శుభము చేపట్టు బరుదె

రాయ దేవేంద్ర అచ్యుత - రాయచంద్ర!

ఇట్లునుట సహజమే.

కా ల ము :

కృష్ణరాయలు 1530లో మరణించిన వెంటనే అచ్యుత రాయలు రాజ్యమునకు వచ్చినను కృష్ణరాయల అల్లుడగు ఆళియ రాజునకు ఆతనికి సరిపడనందున, సింహాసనమునకై వరస రము కలహించుచుండిరని తెలియుచున్నది. కాని, తుదకు వారిరువురును సర్దుకొనినందున అచ్చట ఈ అలజడులు 2-3 సంవత్సరములలో సమసిపోయి అచ్యుతరాయలు నెమ్మదిగ పాలించసాగెను. ఇట్లు అచ్యుతరాయలు నెమ్మది గలిగిన

ననిన, ఆతడా రాయల సమీపస్తుడుగను, పోషితుడుగను నుండవలయును. క్రొత్తగా వచ్చిన కవి ఆ కార్యమును చేయ జాలడు. మనకు తెలిసినంతవరకు, నంజమంత్రి పరమాభిమానము నకు బాత్రుడై నవాడును, తద్వారా అచ్యుతరాయలకు చిరఘరిచితు డై నవాడును అగు రాధామాధవ బిరుదాంకితుడగు ఎల్లయకవి యొకడే. ఈతడతని కవితాచాతుర్యముచేత, రాయల భవన విజయ విద్యత్సభా భవనములో, అష్టదిగ్గజ కవుల సమక్షమున రాయలను మెప్పించి బిరుదు గడించినవాడై నందున, అచ్యుత రాయలు కూడ నాతనిపట్ల ఆదరాభిమానములు, గౌరవమును గలిగియుండెనని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి పరిస్థితినిబట్టి ఎల్లయ కవియే పై శతకమును రచించి ఆతని కొనగి సన్మానింపబడి యుంటాడని చెప్పవచ్చును.

సాధారణముగా నొకరాజు సింహాసనమునకు వచ్చినప్పు డొక కవి ఆ రాజు తన రాజ్యమును చక్కగా, ప్రజారంజకముగ పరిపాలించుట కవసరమైన రాజనీతులను పూర్వకాలమున తెలియజేయుచుండిరని ఆ కారణమునుబట్టియే కాబోలు అచ్యుత రాయల మంత్రియైన నంజవిభుడు అచ్యుతరాయలు సింహాసనము నకు వచ్చిన పిదప తన ఆశ్రితకవియైన ఎల్లయకు జెప్పి రాజ నీతులను పద్యరూపమున వ్రాయించి యిచ్చియుండునని చెప్ప

వచ్చును. ఈ విషయమును గురించి వివరము లింతవరకూ సరిగా తెలియలేదు. ఆతని యాస్థానకవి గాకున్నను, ఆతని మంత్రియైన నంజవిభుని ఆశ్రయించి ఆతని కోరిక ననుసరించి వ్రాసిన “తారకబ్రహ్మ రాజీయము” అను గ్రంథమునుండి అచ్యుతరాయల సాహిత్య పోషణమును గురించి కొంత తెలియు చున్నది. దీనినుండి అచ్యుతరాయలు ప్రతి సంవత్సరము శ్రీ వేంకటేశ్వరునకు సత్కావ్య ప్రబంధ పుష్పాంజలి సమ ర్పించుచుండెనని తెలియుచున్నది. ఇంతేకాక, నంజరాజు తన కొక పుణ్యప్రబంధమును రచించి యిమ్మని యల్లయకవిని కోరుటకు ముందు తన అభిప్రాయమును అచ్యుతరాయలకు చెప్పి, ఆతని అనుమతిని గొనెనను విషయమునుండి ఆ చక్రవర్తికి సాహిత్యాభిమానమే కాక విశాల భావములుండినవని కూడ తెలియుచున్నది కాని ఆతడు వ్రాయించి, మరియు అంకితము గొన్న గ్రంథమొక్కటి గూడ నేడు మనకు లభించలేదు.

ఆంధ్రభాషయందు రాజనీతులను తెలియజేయు శతక రచన విజయనగర సామ్రాజ్యము నేలిన (1486-1492) సాళువ నరసింహరాయల కాలమందే ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. అతని యాస్థాన ప్రముఖ కవియైన పిల్లలమఱ్ఱి పినపీరన కాబోలు, రాజనీతులను శతక రూపమున వ్రాసి యాతని కొనంగె నని తెలియుచున్నది. ఆవల శృష్టదేవరాయలు తానే ఆముక్త మాల్యదలో తాననుసరించిన రాజనీతులను వ్రాసియున్నాడు. ఆ తర్వాత కూడ యీ పద్ధతి సాగి, అచ్యుతరాయల కాలమందు కూడ రాజనీతులను వ్రాయబడి ఆతని కొనగబడెనని నేను వ్రాసు కొన్న పద్యములనుండి తెలియుచున్నది. నేను హోసూరు మరియు కోలారు ప్రాంతాలలో తాళపత్రములను సేకరించుచుండగా, అచ్యుతరాయల కాలమున వ్రాయబడిన శతకములోని కొన్ని పద్యములు గల తాళపత్రములు లభించినవి. ఇందులో 9 పద్య ములు మాత్రమున్నవి. ఈ తాళపత్రములోని పద్యములను సుమారు 80 ఏండ్లముందు ఎవ్వరో భాషాభిమాని యొకడు మోటు కాగితాల పుస్తకములో వ్రాసియుంచుకొని యుండెను. ఈ పద్యము లన్నింటి తుదకు “రాయదేవేంద్ర అచ్యుతరాయచంద్ర” అను మకుటముతో రచియింపబడినది. ఇది అచ్యుతరాయ శతక మందలిది. అచ్యుతరాయలకిది అంకితమివ్వబడెను. అచ్యుత

రాయలకు మంత్రిగా నుండిన నంజరాజు, ఆ ఎల్లయకవిని రాజు
సీతులను వ్రాసియమ్మని కోరియుండును కాన ఈ శతకము క్రి.శ.
1534-35 సంవత్సరముల ప్రాంతమాన రచించబడియుండునని
తలంపవచ్చును.

నేడు నాకు 9 పద్యములు మాత్రము లభించియున్నవి.
ఇంకను తక్కిన పద్యములు వివిధ ప్రాంతములలో పరిశోధించిన
పక్షమున లభించగలవని చెప్పవచ్చును.

(4) సీ॥ హరికథామృతసార - మనిశంబు గ్రోలని,
చెవులు రాట్నంబుల - చెవులు గాదె
హరినామ కీర్తనం - బందంద మెదలని
పలుకది కలుబంద - పలుకుగాదె
హరియు విశ్వాత్మకుం - డని బుద్ధి తెలియని
తెలివది శవశక్తి - తెలివిగాదె
హరియు జగత్కర్త - యనుచు బోధింపని
చదువెన్ననది - చిల్కచదువు గాదె

గీ॥ గానహరి భక్తి గల్గిన - కలిమి కలిమి
లేకయుండిన సకలంబు - లేదు గాన
జనుల తెల్లను నిదిగాదె - జన్మఫలము
రాయదేవేంద్ర అచ్యుత - రాయచంద్ర

(5) సత్యంబు హరికథా - సంకీర్తనంబును,
జిహ్వకమృతసం - సేవనంబు,
కాశీపురంబును - గంగాతరంగిణిన్
కనుగొంట కన్నులు - గల ఫలంబు,
సద్గురు మంత్రంబు - శాస్త్ర రహస్యంబు,
వినుకర్ణములకును - వింతతోడవు,
అద్దల కిచ్చుట - యుల మర్థించుట
కరయుగంబున కలం - కార మహిమ

గీ॥ పరుష భావల వర్ణించి - పరుల సతుల
దిక్కు చూడక కొందెంబు - తివిరి వినక
పరుల ధనములు గైకోక - భవ్యమతిని
రాయదేవేంద్ర అచ్యుత - రాయచంద్ర.

(6) సీ॥ బలతంత్ర సంపద - గలవాని కిరవుగా
విడిచిన చోటెల్ల - వీడుగాదె,
తన భుజశక్తి నమ్మిన యట్టివానికి
తురగంబు, బిడ్డంబు - తోడుగాదె,
అహవసంరంభి - యగువాని కుత్సాహ
శూరత్వములు రెండు - జోడుగాదె
పరబల గ్రహతైక - బలతంత్ర వృత్తికి
తైర్యక్షీర్తులు నల్లె - త్రాడుగాదె

గీ॥ ఆత్మపై న్యంబు దివిచిన - యట్టివేళ
వెరవ కరులను మర్థించు - వీరవరుని
కీళ్ళరుండును రఘురాము - డీడుగారె
రాయదేవేంద్ర అచ్యుత - రాయచంద్ర॥

(7) సీ॥ తానొచ్చియుండియు - దీనత జూపక
గంభీరుడై యుంట - గౌరవంబు
బలశౌర్యములు గల - పగవారి మీదట
శంకింపగ డగుట - సాహసంబు
సరివారి తెప్పుడు - సంపద గలదని
లజ్జింప కరగుట - లాఘవంబు
పగవాడు చిక్కిచే - వడిన దండింపక
పాలింప నేర్చుట - పౌరుషంబు

గీ॥ ప్రజల దూషింపకుండుట - ప్రాభవంబు
వేదకయ మున్నెయిచ్చుట - వితరణంబు
.....
రాయదేవేంద్ర అచ్యుత - రాయచంద్ర!

(ఈ వ్యాసాన్ని సేకరించి పంపినవారు శ్రీ కారుపల్లి విశ్వనాథంగారు)

కలగూరగంప

తెలుగులో మరో 'ఊర్వశి'

మార్చి '89 'భారతి' కలగూరగంపలో భారతీయ సాహిత్యంలో 'ఊర్వశి' తత్వమును గురించి డా॥ కట్లూరి శ్యామలగారు వ్రాశారు. తెలుగులో ఊర్వశిని గురించి దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారి కవితలను, చలంగారి 'పురూరవ' నాటకమును గురించి క్లుప్తంగా విశ్లేషించారు. శ్రీ చాగంటి గోపాలకృష్ణ మూర్తిగారు మరో 'ఊర్వశి' సృష్టించటానికి అంకురార్పణ చేశారన్నారు. వీరుకాక 'ఊర్వశి' కావ్యకర్తలుగ శ్రీ పొట్లపల్లి సీతారామరావుగారు పేర్కొనదగినవారు.

వారు తమ కావ్యాదిలో 'ఒక్కమాట....' అంటూ "ఊర్వశి. ఒక కాంతిమూర్తి. తన్మూర్తిభావనలో పరబ్రహ్మ స్వరూపిణిగా గోచరించినది. నాలో నొక యుక్తంత 'రే'త్తింది నది." పరమాత్మలో సంతర్లయించుటకు జీవుడు పొందెడి యుక్తంత యిందలి ప్రధాన వ్యంగ్యము. పురూరపునిగా నారో పించుకొనిన కవి స్వీయ వేదనానుభవము - ఇందు వాచ్యార్థము. కావ్యములోని ప్రత్యక్షము నొక యపూర్వ సౌందర్యవతిని-ఆమె కొరకు పురూరపుడు కవిగా పొందెడు రసానుభూతిని-విని గమకము చేయుట యీ కావ్యములోని మరొక విశిష్టత" అని వ్రాశారు.

ఆత్మాశ్రయ కవితాధోరణిలో వ్రాసిన యీ కావ్యము రసప్లావితమైనది.

'ఊర్వశి' తమకు ప్రత్యక్షమైన తీరును శ్రీ సీతారామ రావుగారు యిలా చిత్రించారు.

"గాలి యీలలు వెన్నెలగలసి యాడు
వేళ, గజ్జియిరవళి వినించి పాద
చాలనావేళ నృత్యసంచారి, సన్న
తాంగి యూర్వశి నాకు బ్రత్యక్షమయ్యె"

"ఏలాలతాజాల దోలా విహారాల
బాలామణుల యేలపాటవోరె
గాలిలో సుమరాజ పాళిలో విహరించు
దేటి బోలుల గొంతు తేటవోరె

మావిపై తన గొంతు కోవియై ప్రలపించు
కొదమ కోయిలలేత కూతవోరె
విలవిలై నెలయేటి యలలపై దూగాడు
గాలి గాయనుని రాగాలు వోరె

ఎదో మధురమైన యనుభూతి, ఎదో మహోజ్వల
లానుభవంబు, రసభావ మభిమరించి
నా యెడద లోతులందు స్పందనము జెంది
నిలుపు నిలుపున బులకించి నిలిచిపోతి"

'ఊర్వశి' తనను కవిని జేసినదంటూ:

సన్ను గవిని జేసినావు నా హృదయాన
నుడికి పైకిరావి గుఱుం మార్చి
గొంతు పెగులు చిన్నికోయిల కూతగా
కావ్యమార్గ మెలయ గదిపినావు' అన్నారు

ఈ కావ్యరచనలో విశ్వనాథ, దేవులపల్లివార్ల ప్రభావం అనివార్యమైనదిగా ఉన్నదని శ్రీ రావుగారి చెప్పకొన్నారు. తెలుగులో 'ఊర్వశి' ఛాయకగా వెలువడిన కావ్యాలలో గణనీయమైనదీ కృతి.

—జానమద్ది హనుమచ్ఛాస్త్రి

ప్రతీకవాదం

ఏప్రిల్, 1989 'భారతి'లో శ్రీ పెన్నా శివరామకృష్ణగారి 'ప్రతీక : పరిశీలన' అనే వ్యాసం చదివాను. అది చాలా విశిష్టము, ప్రయోజనాత్మకము అయిన రచన. భావప్రేరకము. అందులో ప్రతి విషయము ఇంకా నిశితంగా అధ్యయనంచేసి, విమర్శించవలసిందే. ఇంత చక్కని వ్యాసం రాసినందుకు వారి నభినందిస్తున్నాను. ప్రస్తుతం వారి వ్యాసం చదివాక నాకు తోచిన రెండు మూడు విషయాలపై సా అభిప్రాయాలను క్లుప్తంగా వివరిస్తాను.

జటిలమైన శాస్త్ర పద్ధంతాలను చర్చించే సందర్భంలో భావావివ్యక్తి విషయంలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకోవాలి. భాష, వాక్య నిర్మాణం సాధ్యమైనంత సుగమం, సుబోధకం కావాలి.

శ్రీరామకృష్ణగారు ఈ వ్యాసాన్ని ఎంతో శ్రద్ధతో రచించారు. అయినా పునఃపరిశీలన చేసినట్లు కనిపించదు. ఒకటి రెండుచోట్ల వాక్యాలు దురవబోధకంగా ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు ఈ క్రింది వాక్యాలు పరికించండి:

“భావానికి సంకేతమైన భాషద్వారా సమస్త సృష్టిని మానవుడు అభీప్రాయపరచుచేసిన వస్తునిర్మాణంచేత నింపివేశాడు. సమస్త విశ్వానికి ప్రతీక మనిషి అయితే మానవుని భావాలకు ప్రతీకలే నిర్మిత వస్తుజాతం. ఈ విధంగా ప్రాథమికావస్థనుండి మానవ సంస్కృతి వికాసానికి ప్రతీకాత్మక ప్రవృత్తి దోహదం చేసినట్లు తెలుస్తుంది.” ఇక్కడ ‘సంకేతము’ ‘ప్రతీక’ ఒకే అర్థంలో వాడినట్లు కనిపిస్తోంది. వస్తువు, భావం, ప్రతీక-వీటి మధ్య సంబంధం ఇక్కడ ఉద్దేశించబడినా, స్పష్టంగా వ్యక్తం కాలేదు.

ఇంకో ఉదాహరణ: “అచేవిధంగా వారు ప్రస్తుతీకరించిన కర్మకాండలు తేవలం భౌతిక ప్రక్రియలు కావు.” ఇక్కడ ‘ప్రస్తుతీకరించగం’ సద్యఃస్ఫూర్తి నివ్వడంలేదు.

మరొకటి : “అనుభూతికి ఆకరమైన ‘అంశం’ ఆ అనుభూతి గాఢత వలన అచేతన స్థాయికి చేర్చి దాని భౌతికమైన ఆకృతిని కోల్పోతుంది.” ‘చేర్చి’ ముద్రజాస్థాలిత్యమనుకుంటూ. ఈ వాక్యం బహుశా ఫ్రోయిడ్ సిద్ధాంతాన్ని మనసులో పెట్టుకొని రాసిఉంటారు. పార్లయంగ్ ప్రతిపాదించిన ‘సామూహిక చైతన్యం’ క్రెకెట్ అనకాన్షన్ ను కూడా తడవి ఉండే తరువాత ‘ప్రతీకవాదం’ పోరాణిక, ప్రాగ్రూప విమర్శ (మిక్ అండ్ అర్కిటైప్)కు ఎలా దోహదం చేసిందో స్పష్టమై ఉండేది.

పునఃపరిశీలన లేకపోవడంవల్ల నేనేమో, ఒక వైరుధ్యం కూడా ఈ వ్యాసంలో చోటుచేసుకుంది. సింబలిస్టు ఉద్యమ నేపథ్యాన్ని వివరిస్తూ ఆంగ్ల కాలానిక కవులు, వాగ్గూర్ మొ॥ జర్మన్ రచయితలు ఈ ఉద్యమానికి స్ఫూర్తినిచ్చి ఉండవచ్చని రెజామిన్ అభిప్రాయాన్ని ఉట్టంకించారు. కొన్ని పేరగ్రావుల తరువాత వారే మళ్ళీ ఇలా రాశారు. “ప్రపంచ సాహిత్యాలన్నిటి మీద ప్రతీకవాద ప్రభావముంది. బర్క్లీ, కీట్స్, కార్టెల్, షెల్లీ, రస్కిన్, రోజెట్టి, మోరిస్, స్విన్ బర్న్, వాల్టర్ పేటర్ మొదలైన బ్రిటిష్ రచయితలమీద, షెల్లింగ్, ఫిక్స్, హెగెల్, హోల్డెన్, హాఫ్ మన్, పాపెన్ హావ్వర్, వాగ్నర్ మొదలైన జర్మన్ రచయితలమీద ప్రతీకవాద ప్రభావముంది.” పందొమ్మిదవ శతాబ్ది చివరి రెండు దశాబ్దాల్లో ప్రవర్తించిన

‘ప్రతీకవాదం’ తత్పూర్వము మార్గదర్శకులు అయిన కవులను, రచయితలను ఎలా ప్రభావితం చేయగలదు? ఇక ఏటోకు సింబలిస్టు ఉద్యమంతో బాగా పరిచయం ఉన్నా, వారినుండి నేర్చుకున్నది తక్కువే. డిలాన్ థామస్ పై రాబో ప్రభావం ఉందని చాలామంది అభిప్రాయపడ్డా, థామస్ మాత్రం రాబో కవితను తాను చదవలేదన్నాడు. అయితే అతడు సింబలిస్టు పద్ధతిలోనే భాషను ఉపయోగించడం. భావచిత్రాలు (ఇమేజి) నిర్మించడం మాత్రం స్పష్టం.

ఈ వ్యాసంలో సింబలిస్టులు ప్రతిపాదించిన ‘సింబల్’ను తాత్త్వికదృష్టితో అవిష్కరించారు. ముఖ్యంగా వైదిక్ ప్రతీక లతో సామ్యం సూచించారు. “అది సింబలిస్టు అనే ఒక ద్రష్ట మాసిన దృశ్యాలు. ఆ ద్రష్టకు సిద్ధించిన దార్శనిక అనుభూతులు” అన్న గుంటూరివారి అభిప్రాయాన్ని ఉట్టంకించారు. బాగుంది. కాని సింబలిస్టు కవులకు కలిగిన దార్శనికానుభూతి, మంత్రద్రష్టలైన మహర్షుల దార్శనికానుభూతి ఒక కోవలోనివేనా అని సంచేహం మన మంత్రద్రష్టలు బుద్ధిని నియంత్రించి, మనోలయం చేసుకుని, సత్యాన్ని దర్శించారు. సింబలిస్టులు తద్విన్నమైన మార్గంలో సత్యదర్శనం చేశారు. మద్యపానం, మాదకద్రవ్యాల వాడకం, లైంగిక వ్యాపారం మొదలైన పద్ధతులద్వారా మనస్సును బుద్ధిభారముంచి తప్పించారు. కాని మనోలయం లేదు. సుప్త చైతన్యంనుంచి ‘సింబల్స్’ వెలువడ్డాయి. ఈ సృజనాత్మక వ్యాపారంలో ‘సింబలిస్టు’లకు లభించిన జ్ఞానం వారికి నైరాశ్యాన్నే మిగిల్చింది. వారిని జీవిత పరాజ్ఞాకులను చేసింది. వైదిక ఋషుల విషయంలో మానసికస్థితి వేరు. వారు దర్శించింది వశ్యంతీ వాక్కు. వారు విన్నవీ, కన్నవీ అతి మానసికానికి సంబంధించినవి. అందుచేత దార్శనికత్వ, అనుభవంలో సింబలిస్టులకు, వైదిక ఋషులకు మధ్య సామ్యం కనిపించినా, వైషమ్యమే ఎక్కువ. ఋషులలో నైరాశ్యం లేదు. నిండుగా జీవించారు.

‘సింబలిజం’కు సృజనశక్తి నాపాదించి, ధ్వనికన్న చాలా విశిష్టమైనదని వైదిక వ్యాపారమని వ్యాఖ్యానించారు గుంటూరివారు. ఈ వ్యాఖ్య కొంతవరకైనా ‘సింబలిస్టు’ల ‘సింబలిజా’నికి వర్తిస్తుంది కాని, ‘సింబలిజం’ అంతకీ వర్తించదు. ‘సింబల్’ (ప్రతీక) సర్వ సాహిత్య సామాన్య లక్షణం. పందొమ్మిదవ శతాబ్ది చివరిభాగంలో ప్రవర్తించిన ‘సింబలిస్టుల’ ‘సింబల్’ ప్రత్యేకమైనది. అనన్యమైనది. అయినా

దీనికి కూడా సృజనాత్మకత నాపాదించడం సర్వసమ్మతం కాదు. ఇది ఒక 'సూపర్ స్టిషన్' [అంధ విశ్వాసం] అంటారు ప్రఖ్యాత విమర్శకుడు అలెన్ బాచే - "ఎ సూపర్ స్టిషన్ దట్ కమ్స్ డౌన్ ఇన్ ఫ్రెంచ్ ప్రమ్ బుటెమో, రాబో, మలార్కే టు ది సక్రియలిస్ట్స్, అండ్ ఇన్ ఇంగ్లిష్ టు హార్డ్ క్రేన్, విలియం వేలస్ అండ్ డిలాన్ థామస్." [లిటరరీ క్రిటిసిజం : ఎ షార్ట్ హిస్టరీ - విలియం వింసెట్ అండ్ క్లెన్ బ్రాక్స్, పేజీ 584.]

—డాక్టర్ గంటి శ్రీరామమూర్తి

అనేక అపవాదాల నిత్యవిధి

చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణం సంధి పరిచ్ఛేదంలోని మొట్టమొదటి సూత్రం ఉత్వసంధికి సంబంధించినది. అది "ఉత్తన కచ్చు వరంబగునపుడు సంధియగు". ఈ సూత్రాన్ని పాఠశాలల్లో, కళాశాలల్లో అధ్యాపకులు సర్వసాధారణంగా 'ఉత్తన కచ్చు వరంబగునపుడు సంధి నిత్యము' అనేవిధంగా వల్లెవేయించడం కద్దు. 'సంధియగు' అని అనడం ద్వారా చిన్నయసూరి నిత్యం అని ఉద్దేశ్యించాడుగానీ వాచ్యం చేయలేదు. నిత్యవిధి ఉన్న మరికొన్ని సందర్భాల్లో కూడ 'సంధియగు' అనే అన్నాడు. ("మధ్యమపురుష క్రియల యందిత్తనకు సంధియగు" మొదలై నవి)

అకారాదిక్రమాన్ని పదిలిపెట్టి, ప్రారంభంలోనే ఉత్వ సంధిని చిన్నయసూరి చెప్పడంలోని ఉద్దేశ్యం మొదలు పెడుతూనే వై కల్పిక, బహుళ విధుల బదులు నిత్యవిధిని చెప్పాలనే బొచిత్వదృష్టి మాత్రమే. కాబట్టి ఉత్వసంధి నిత్యవిధి అనడంలో సందేహం లేదు. కానీ, ఈ నిత్యవిధి విషయంలో ఉన్నన్ని అపవాదాలు మరే యితర సంధిలోనూ కనిపించవు.

ఉత్వసంధికి పేర్కొన్న ఉదాహరణలలో

రాముడు+అతడు → రాముడతడు

అతడు+ఎక్కడ → అతడెక్కడ

-ఇత్యాదులతోబాటు, మనము+ఉంటిమి → మనముంటిమి అనేది కూడా ఉన్నది. ఇందులో ఉత్తరపదం క్రియాపదం. అంటే కేవలం ఉత్తన కచ్చు వరమపడమే ముఖ్యంగానీ, ఆ సరాచ్చు నామబంధానికి చెందినదా, క్రియాపదానికి సంబంధించినదా అనే నియమమేమీ లేదని స్పష్టం. సూత్రం చెప్పిన తరువాత సంధి అంటే ఏమిటో నిర్వచించాడుగానీ, అసలైన సూత్రానికి ఏ

వార్తికమూ, అపవాదమూ లేకుండా పటిష్టంగా సూత్రం చెప్పాడు సూరి. ఇంతటి పటిష్టమైన సూత్రానికి ఎన్ని అపవాదాలున్నాయో పరిశీలిద్దాం.

కుటు - ఉసురు

చిటు - ఎలుక

నిడు - ఊరుపు

-ఇత్యాదిగా కుటు, చిటు, కడు, నడు, నిడు శబ్దాలలో ట, డ, లకు అచ్చు పరమైనపుడు ద్వీరుక్తబకారం నిత్యంగా ఆదేశమై కుట్టుసురు, చిట్టెలుక, నిట్టారుపు వంటి రూపాలేర్పడుతున్నాయి. ఇక్కడ కూడా ఉత్తన కచ్చు వరమయింది. కానీ ఉత్వసంధి జరగలేదు. ఈ ఐదు శబ్దాలకు మరో సూత్రం ఆవశ్యకమయింది.

కఱకు - అమ్మ

నిగ్గు - అద్దము

-ఇత్యాది కర్మధారయ సమాసాలలో టుగాగమం నిత్యంగా ప్రవర్తిస్తున్నది. ఇక్కడ ఉత్వసంధి జరిగితే 'కఱకమ్ము', 'నిగ్గదము' వంటి అనిష్టరూపాలు ఏర్పడతాయి. వాస్తవానికి ఇక్కడ కూడా ఉత్తన కచ్చు వరమపుతునే ఉన్నది. అందువల్ల "కర్మ ధారయంబునందుత్తన కచ్చు వరంబగునపుడు టుగాగమంబగు (సంధి-) అని సూత్రీకరించవలసి వచ్చింది.

ఇదేవిధంగా పేరు, చిగురు, పొదరు మొదలైన ఉదంతాలైన పేర్వాదులకు అచ్చు పరమైనపుడు కూడా ఉత్వసంధి నిత్యంగా ప్రవర్తించడంలేదు. టుగాగమం వైభాషికంగా విధించ బడింది గాబట్టి, టుగాగమం రానపుడు ఉత్వసంధి ప్రవర్తించి పేరురము, చిగురుటాకు వంటి రూపాలేర్పడుతున్నాయి. టుగాగమం వచ్చి పేరురురము, చిగురుటాకు వంటి రూపాలు 'సరాసరి' ఉత్వసంధిని వారిస్తున్నాయి. సరాసరి అనడంలో ఉద్దేశ్యమేమిటంటే, టుగాగమం అంటే 'టు' వచ్చి పేరు+టు+ఉరము అని ఏర్పడి, ఆగమ టుతో ఉత్వసంధి జరుగుతున్నది గదా అనే పళ్ళి రాకుండానన్నమాట!

1. టుగాగమ, రుగాగమ సందర్భాలలో టు, రు లకు అచ్చు పరమైన ఉత్వసంధి జరిగిందనే వాదన అంగీకార్యం కాదు. అక్కడ ఆగమంగా వచ్చేవి ట్, ర్ లు మాత్రమే. ఉచ్చారణ సౌకర్యం కోసం వాటిని ఉత్వవిశిష్టంగా పలకడం జరుగు తోంది. ద్రుతమైన 'సు' విషయం కూడా అటువంటిదే. కానీ కొందరు వ్యాఖ్యాతలు, చిన్నయసూరి పూచెను, నెగడెను ఇత్యాది రూపాలు పేర్కొన్నాడు గాబట్టి ఉత్వ విశిష్టమైన సకారమే ద్రుతమని అభిప్రాయపడుతున్నారు. కానీ, అది

చేయు - అతడు

చేసెడు - అతడు

మొదలైన పరిసరాల్లో సుగాగమం నిత్యంగా జరిగి చేయు నతడు, చేసెడునతడు అనే రూపాలు విద్విస్తున్నాయి. ఇక్కడ కూడా ఉత్వసంధి నివారించబడింది. ఉత్వసంధి ప్రవర్తిస్తే చేయతడు, చేసెడతడు వంటి అనిష్ట రూపాలు ఏర్పడుతాయి. ఇక్కడ సుగాగమాన్ని విద్విస్తున్న సూత్రం “ఉదంతంబగు తద్దర్పార్థ విశేషణమున కచ్చు పరమగునపుడు సుగాగమంబగు (సంధి-)

ఇదేవిధంగా మరో సందర్భంలో కూడా సుగాగమం నిత్యంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉత్వసంధిని నివారిస్తున్నది. ఆ సందర్భం ఏమిటంటే “షష్ఠీ సమాసమునం దుకార బుకారముల కచ్చు పర మగునపుడు సుగాగమంబగు” (సంధి-) ఇందుకు ఉత్తున కచ్చు పరమైన ఉదాహరణ రాజు - ఆజ్ఞ → రాజాజ్ఞా. ఇక్కడ ఉత్వసంధి జరిగితే ‘రాజాజ్ఞ’ అవుతుంది. అప్పుడు అది రాజు+ఆజ్ఞ అనేవిధంగా సవర్ణదీర్ఘసంధి జరిగి ఏర్పడిన పిదప సమాసం అవుతుందిగానీ రాజాజ్ఞా వంటి సాధ్యసమాసం కాకాలదు.

ఇంతవరకు పేర్కొన్న బుగాగమ, యగాగమ, సుగాగమ సందర్భాలలో సూత్రంలోగానీ, ఉదాహరణలన్నిటిలోగానీ (విభాతృ - ఆజ్ఞలోతప్ప) ఉత్తునకు అచ్చు పరమైన గతి ఉన్నది. ఇంతేగాకుండా, ఇతర సందర్భాలలో కూడా ఉదంత శబ్దాలకు అచ్చు పరమైన సందర్భాలున్నాయి. ‘ఎదురు’ శబ్దం కదాదులలో చేరినది. “అప్రేక్షితంబు పరంబగునపుడు కదాదుల తొలి యచ్చుమీది వర్ణంబులకెల్ల నదంతంబగు ద్వీర్ఘ క్త ఉకారం బగు (సంధి - 40)”

ఎదురు + ఎదురు → ఎట్టయెదురు అవుతున్నది.

సమంజసం కాదు. ఇదంత నామానికి ‘సు’ పరమైనపుడు స్వరాకర్షణవల్ల ‘ని’గా మారుతోంది. (హరి+సు→హరిని) అప్పుడు ఉత్వవిశిష్టమైన అనదంపల్ల అవ్యాప్తి కలిగి ‘ని’ ద్రుతం కాకుండా పోతుంది. ‘ఏకదేశ వికృతమునన్యవతో’ అనే పరిభాష ద్వారా సమర్థించుకోవచ్చు గానీ, ఉత్వవిశిష్ట సకారమే ద్రుతమని సూరి భావించినపుడు ‘సకారంబు ద్రుతంబు’ (సంజ్ఞా-11) అని చెప్పవలసిన అవసరమేముంది? ‘కారము’ చేర్చి చెప్పిన ఇతర హల్లుల విషయంలో వాటిని కేవలం ఉత్వవిశిష్టమైన హల్లులుగా సూరి ఉద్దేశించలేదు గదా! ఒక ద్రుతం విషయంలో అలా ఎందుకు భావించాల్సి

వ్యవహారంలో ఎదురెదురు అని వివిపిస్తుంటుంది గానీ, సూరికి అది సమృతమై యుండకపోవచ్చు. అందుకే ‘ఎట్టయెదురు’ అని మాత్రం పేర్కొనడం జరిగింది.

ఇలాగే “పేదాదుల కాలు శబ్దంబు పరంబగునపుడు కర్మ ధారయంబు నందు దుగాగమంబగు (సంధి-30)” సందర్భంలో కూడా పేదాది గణంలో ‘గొడ్డు’ అనే ఉదంత శబ్దం ఉన్నది. గొడ్డు - ఆలు → గొడ్డూలు అవుతున్నదిగానీ, ఉత్వసంధి జరిగి ‘గొడ్డూలు’ కావడంలేదు.

మరికొన్ని సందర్భాలలో ఉత్వసంధి జరిగినా, సూటిగా జరుగక, మువర్ణ లోపం వచ్చి, తరువాత ఉత్వసంధి ప్రవర్తిస్తున్నది. ఉదాహరణకు, “వ్యతిరేక సుధ్యమ ము వర్ణకంబునకు ఎల్లయెడల లోపంబు విభాషనగు (సంధి-48).

ఇక్కడ సమృకుము - ఇట → సమృకిట, సమృకుమిట అనే రూపాలేర్పడుతున్నాయి. మొదటిది ము వర్ణక లోపం జరిగిన తరువాత ఉత్వసంధి వచ్చిన రూపం. అలాగే “అప్రేక్షితంబు పరంబగునపుడు మధ్యమ ముడుజ్ఞులకు లోపంబు విభాషనగు (సంధి-49)” అనే సూత్రంక్రింద—

‘ఉండుము - ఉండుము → ఉండుండుము, ఉండుముండుము’

అనే లక్ష్యాలు పేర్కొనబడ్డాయి. వీటిలో ఉండుండుము అనేది మువర్ణలోపం జరిగిన అనంతరం ఉత్వసంధి జరిగిన రూపమే. పై రెండు సందర్భాల్లోనూ, ఏదో మార్పు జరిగిన తర్వాతనే ఉత్వసంధి వచ్చిందిగానీ, సూటిగా రాలేదు.

ఇంకా చెప్పుకోవాలంటే అందడుకు ప్రభృతుల విషయంలో కూడ లోకవ్యవహారంలో అందడుకు, (అడుకు+అడుకు) ఇట్టింకులు (ఇంకు+ఇంకు), ఇల్లిగ్గులు (ఇగ్గు+ఇగ్గు) అనేవిధంగా ఉత్వసంధి జరగని రూపాలే ఉన్నాయి.

ఈ విధంగా నిత్యవిధిని మొదట పేర్కొని, తిరిగి ఇది భిన్నంగా ప్రవర్తించిన అనేక సూత్రాలను సూరి పేర్కొనవలసి వచ్చింది. వ్యవహారంలో స్థిరపడిన రూపాలకు వర్ణనాత్మక పద్ధతిలో సూత్రంద్వారా గతి కల్పించక తప్పదు. కానీ, ఉత్వ సంధి విషయంలో ఇన్ని అవవాదాలున్నప్పుడు సూరి మొదటి సూత్రంలోనే సూచనప్రాయంగా, వార్తికప్రాయంగా ‘కర్మధార యాది వక్ష్యమాణ విధులు నిరవకాశంబు గావున దీనిని బాధించె దీని’ అనే విధంగానో, మరో పద్ధతిలోనో ఓ చిన్న మాట అనుంటే సరిబుగా ఉండేది. కేవలం సూత్రసంక్షిప్తతను అపేక్షించి చిన్నయసూరి దీన్ని విస్మరించాడా?

—వై. రామకృష్ణారావు

తేఖలు

నాలికేరం

అయ్యో,
పూనాలోని దక్కను కాలేజీవారు 1952లో ప్రచురించిన
శివదత్త మిత్రకృత “శివకోశ” మందు నాలికేరం గురించి
ప్రస్తావిస్తూ—

“ఈ ప్రార్థ్యతే మదన విహ్వలయా యువత్యా!

క్వ పుండ్రకమపేతి కథం వితాయుః!

క్యానాదరో భవతి కేన విరాజతీ అబ్జం!

వాహ్యస్థి కిం ఫలము దాహర నాలికేర” మితి

—విదగ్ధ ముఖమందనం

“నా అలికే అర” ఇతి చేద్దః!

ప్రతిరోమేతు “రంకే అలినా” ఇతిచేద్దః!

అని ఉన్నది. వీనికి అన్వయం తెలియరాకున్నది. పండితులు
తెలియవరచుదురని ఆశిస్తున్నాను.

—వైద్య పమ్మి సత్యనారాయణశాస్త్రి

206, ఇ.టి.టి.ఎస్. కాంప్లెక్స్

రైల్వేకాలనీ, విజయవాడ-520 011

పుస్తక దాతలకు విన్నపం

ఆంధ్ర భాషా సాహిత్యాల వికాసానికి అవసరంగా సేవ
చేసిన పి. పి. బ్రౌన్ కదపలో నివసించి సాహిత్య యజ్ఞం
నిర్వహించిన స్థలంలో, బ్రౌన్ సమృద్ధిచిహ్నంగా గ్రంథాలయ
భవనం, తెలుగు పరిశోధనా కేంద్ర నిర్మాణం త్వరలో పూర్తి
కానున్నది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం యిప్పటికి 4½ లక్షల రూపాయల
ఆర్థిక సహాయం అందించింది. మరో లక్ష విరాళం అందగలదని
ఆశిస్తున్నాము. వదాన్యులనుండి దాదాపు 3 లక్షలు సేకరింప
గలిగాము.

ఈ గ్రంథాలయానికి వల్లూరు శ్రీ రాజాశ్రేష్ఠిగారు నాలుగు
వేల విలువైన గ్రంథాలను ఉచితంగా యిచ్చినారు. మహాకవి
డాక్టర్ పుట్టపర్తిగారు అమూల్య గ్రంథాలను యిచ్చినారు. ఈ
గ్రంథాలయం సాహిత్య పరిశోధకులకు, సామాన్య పాఠకులకు
ఉపయుక్తం కాగలదు. కవి, పండితులు, ప్రచురణకర్తలు తమ
పుస్తకముల ప్రతులను విధానంగా అందించి సహకరింప ప్రార్థన.

జానమద్ది హనుమచ్ఛాస్త్రి

కార్యదర్శి

పి. పి. బ్రౌన్ మెమోరియల్ బ్రస్టు

కడప - 4

ద్వాదశాదిత్యాది పద

సముచ్చయాలకు అర్థ విమిటి?

అయ్యో!

మన పురాణ సాహిత్యంలో అధిశ్ఠులు వర్ణిద్దదని,
అగ్నులు మూడని, మరుత్తులు ఏడుగురని చెప్పబడటం అందరికీ
తెలుసు. తత్వాన్ని బట్టి చూస్తే సూర్యుడొక్కడే, గాలి ఒక్కచే,
అగ్ని ఒక్కచే. తత్వవేత్తలైన మన మహర్షులకు ఇది
స్పష్టంగా తెలుసుననటంలో విప్రతిపత్తి ఏమాత్రము లేదు. మరి
ఈ ద్వాదశాది సంఖ్యలేమిటి? వాటి సంకేతికార్థమేమిటి? అన్న
ప్రశ్నలు ఆధునికులకు (ముఖ్యంగా మార్కటలకు) కలగడం
సహజం. పరిమితమైన సాధారణ వ్యుత్పన్నతతో అలోచించగా
నాకు స్ఫురించిన విషయాలను తజ్జులకు నివేదించడం ఈ లేఖ
ముఖ్యోద్దేశం.

“అనేక కోటి బ్రహ్మాండనాయ్ ఏకతమే....”

ఇత్యాదిగా గల నిత్య సంకల్పంలో బ్రహ్మాండ శబ్దానికి
ఆధునిక శాస్త్ర పరిభాషలో ‘గెలాక్సీ’ అని అర్థం చెప్పుకోవచ్చు.
ఈ బ్రహ్మాండంలో వన్నెండుగురు సూర్యులు అంటే వన్నెండు
సౌరకుటుంబాలు అని అర్థం చెప్పుకోవచ్చు. సప్తమరుత్తులు
అంటే ఈ వన్నెండు సౌరకుటుంబాల్లోనూ ఏడుదోట్ల వాయు
మండలం ఉందని అర్థం చెప్పుకోవచ్చు. అలాగే మూడగ్నులు
అనడంలో మూడు సౌరకుటుంబాల్లో నిప్పు చేయడం తెలిసిన
నాగరక జీవ జంతువులున్నట్లు సంభావించుకోవచ్చు. “సప్తద్వీపా
వసుంధరా” అనటాన్నిబట్టి చూస్తే పై వన్నెండు సౌర
కుటుంబాల్లోని వాయుమండలం ఉన్న ఏడు సౌరకుటుంబాల్లోనూ
ఇలాంటి భూభాగమే ఉన్నదని కూడా ఊహించవచ్చు. ఆ లెక్కన
చూస్తే మన సౌరకుటుంబాన్ని “జంబూ ద్వీపం”గా మనం
భావించవచ్చు.

ఇదంతా పట్టి ఊహే అని కొట్టిపారేయడానికి అవకాశం
లేకపోలేదు. ప్రయోగ ఫలితాలతో నిరూపితం కాని విషయాలుగా
భావించవచ్చు. ఇక్కడ నేను ఇంకొక విషయం మనవి చేస్తాను.
ఆధునికశాస్త్రంలో “భూమ్యాకర్షణ సిద్ధాంతం” కాని అర్కమెడిస్
“ప్లవన సూత్రాలు” గాని, “పారడే విద్యుదయస్కాంత”
సిద్ధాంతాలు గాని, జెనెటిక్సుకు సంబంధించిన ‘మెండల్’
సిద్ధాంతాలు గాని ముందు ఊహారేఖలుగానే తరుక్కుమని స్ఫురిం
చిన తరువాతనే ప్రయోగ ఫలితాలుగా అవిష్కృతమయ్యాయి
అంటేవి శాస్త్రీయ సత్యమైన ముందు ఊహగానే సాక్షాత్క
రిస్తుంది. తదేక ద్వాదశంతో దీక్షతో ఒక సత్యాన్ని దర్శింపటానికి

“తపస్సు” అనే ఒక ప్రత్యేకమయిన విలక్షణమయిన ఊహ వద్దలిని ప్రాచీన మహర్షులు రూపొందించారని అనుకొంటే అలనాటి తత్త్వదృష్టల తపశ్చర్యను నేటి ‘రిసెర్చి’ ప్రక్రియతో పోల్చుకోవచ్చు.

మన ప్రాచీన ఋషుల పరిశోధన ఫలితాల్నిబట్టి ఈ గెలాక్సీలో మన సౌరకుటుంబంకాక మరో 11 సౌరకుటుంబాలున్నాయని, ఇలాంటి భూమండలాలు మరో ఆరున్నాయని (వాయుమండలంతో సహా) నాగరకజాతులు మరో రెండుచోట్ల ఉన్నాయని భావించడానికి అవకాశం ఉంది.

ఆధునిక శాస్త్రవేత్తలు గూడా నక్షత్రమండలంలో మరి కొన్నిచోట్ల నాగరకజాతులు ఉండటానికి అవకాశం ఉన్నదని ఇప్పటివరకే భావించడం జరుగుతోంది. శాస్త్రజ్ఞుల ఈ భావన మన ప్రాచీన మహర్షుల భావనకు ఉపప్రబంధంగా ఉండటం గమనార్హం.

నా యీ ఊహలు ఎంతవరకు సమంజసమో అభిజ్ఞరైన వండితులు విరూపింతురు గాక.

—గడియారం హిరణ్మయి
పార్వ్యం.

అది అపచారమెలా అవుతుంది!

‘శ్రీకృష్ణుడు కర్ణుని తననైపు తిప్పుకొనుటకు చేసిన ప్రయత్నం’ మహాభారతము నందలి ఉద్యోగ పర్వములోని మహాత్కృష్ణ మట్టలలో ఒకటి. ఇందలి వాక్యాలలో “షష్ఠే చత్వాం తథా కాలే ద్రౌపద్యువ గమిష్యతి” అనే వాక్యం అనౌచిత్యమని శ్రీ కాళూరి హనుమంతరావుగారు వ్రాశారు. కాని ఇది శ్రీకృష్ణుని రాజకీయ చతురతను, కర్ణుని యుద్ధాత్మ వర్తనమును చాటిచెప్పే వాక్యం. “మే 89 భారతి”లో పై విషయాన్ని శ్రీ కా. హ. ప్రస్తావిస్తూ గీతా ప్రెస్‌వారి మహాభారత ప్రతిలో ఆ పంక్తి లేదంటూనే, సుజ్ఞానకర్తవారి ప్రామాణిక ప్రతిలో వున్నట్లు తెలియజేశారు. ఒక విషయాన్ని (ప్రక్షిప్తమూ కాదా?) నిర్ధారించేటప్పుడు ఎక్కువ ప్రతులలో సమానంగా వున్నదాన్నే పరిశోధకులు ప్రామాణికంగా స్వీకరిస్తారు.

ఇక వాక్యంలోని అనౌచిత్యాన్ని గూర్చి శ్రీ కా. హ. చేసిన వాదన పరిశీలిద్దాం. వారు “హిరణ్మయాంశ్చ” “శ్లోకాల్లో

అటూ ఇటూ అభిషేకం గురించి వివరిస్తూ మధ్యలో ద్రౌపది వ్యవకాలంలో నీవద్దకు వస్తుందనడం సందర్భరహితం” అన్నారు. కాని లోకంలో దేన్ని గురించైనా చెప్పేటప్పుడు ఆ వ్యక్తికి లాభించేదాన్ని మధ్యలో జోడించి ఆశ చూపించడం కద్దు. అదే చమత్కారాన్ని భారతకర్త ఇక్కడ ప్రదర్శించాడు. ఇది సహజ సుందరం.

తిక్కన సోమయాజి తన భారతానువాదంలో

కం. “పాంచాల రాజపుత్రియు

నంచితముగ నిన్నుఁ బొందు నార్యుర వరుసన్

సంచిత పుణ్యుడ పీవాక

యించుకయును వేలు సేయకే తెమ్మెలమిన్.”

ఉద్యోగ. 4.31

వ॥ “ఇట్లైనఁ గుంతికి నమస్త బంధుమిత్రులకుఁ బ్రియంబగు” అని తెలియజేశాడు.

కవిబ్రహ్మ ఈ అసందర్భమైన వాక్యాన్ని ఎందుకు స్వీకరించాడో కా.హ.గారే ఆలోచించి చెప్పాలి.

“కృష్ణుడు సంది చేయానికి వెళ్ళాడా? లేక ద్రౌపదికి ఇంకొక మొగుణ్ణి కుదర్చడానికి వెళ్ళాడా? ఒకవేళ కర్ణుడు ఒప్పుకొంటే ఏ మొహం పెట్టుకొని పాండవ సభలో సంది కుదర్చలేక పోయాను, ఇది కుదిర్చాను అని చెబుతాడు?” అన్నారు కా. హ. గారు—

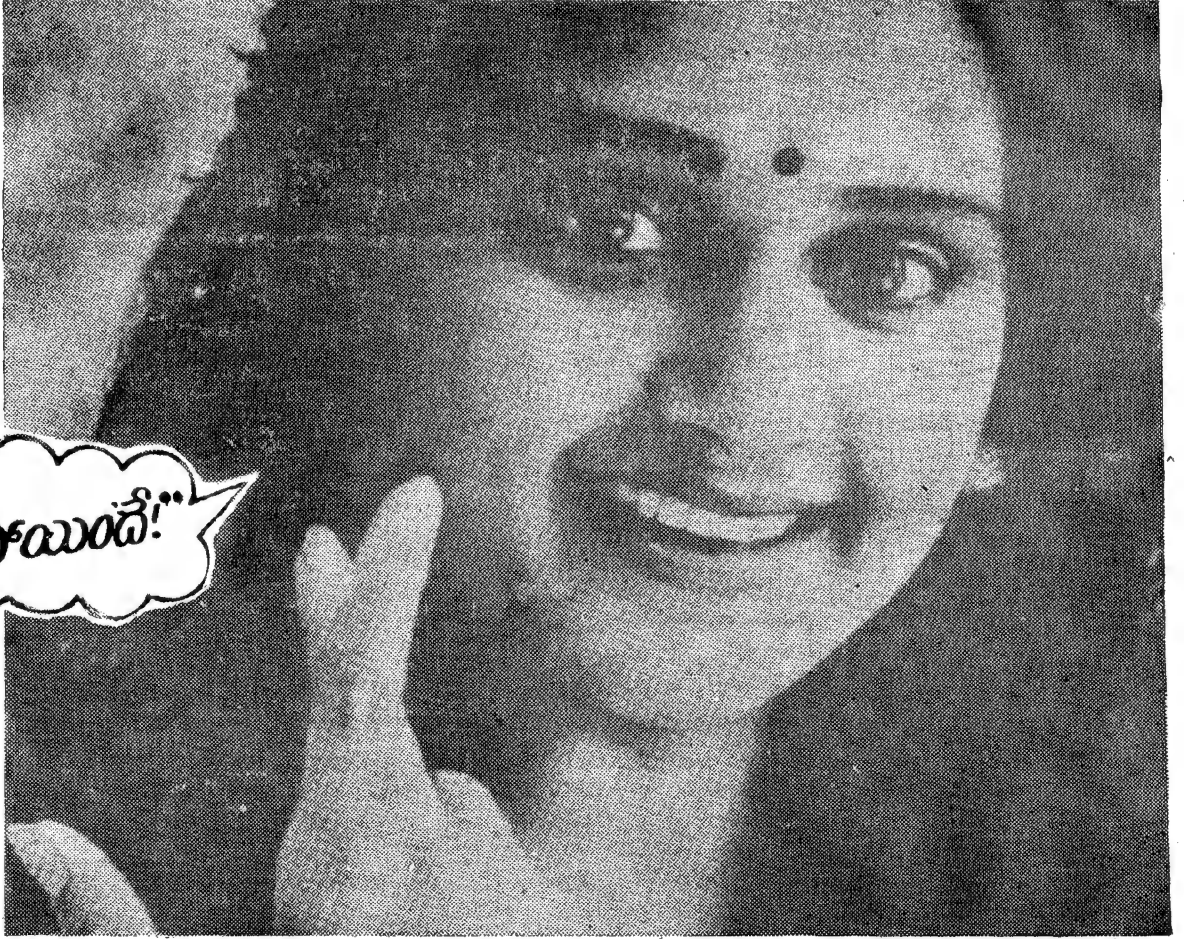
కర్ణుడే కనుక వాసుదేవుని మాటల వాలించి పాండవ వక్షం వహిస్తే యుద్ధం జరుగుతుందని కా.హ.గారు ఎలా ఊహించారో! కర్ణుడు పాండవవక్షం వహిస్తే యుద్ధం జరుగదని కృష్ణుడికి తెలుసు. యుద్ధాన్ని నివారించి శాంతిని సాధించడానికి ద్రౌపదిని ఆశగా చూపాడు. ఇది అపచారమెలా అవుతుందో? రాధేయుణ్ణి పాండవవక్షానికి తిప్పుకోవడానికి సాధ్యమైన ఆశలన్నీ చూపాడు. అంటే కాంతా, కనక, అధికారాల్ని ఇవ్వజూపాడు. అయినా కర్ణుడు నిరాకరించాడు. అదీ కర్ణుని వ్యక్తిత్వం. కృష్ణుడు రాయబారిగా తన కర్తవ్యాన్ని అద్వితీయంగా నిర్వహించాడు. తన రాయబారం సఫలం కావడానికి చేయవలసిన ప్రయత్నాలన్నీ చేశాడు వాసుదేవుడు.

కనుక “షష్ఠే చత్వాం తథా కాలే ద్రౌపద్యువ గమిష్యతి” అన్న వాక్యం ఏ విధంగా చూచినా ఆ మట్టానికి వన్నె తెస్తుందే కాని అసందర్భం కానేరదు.

—మానాప్రగడ ప్రకాశం

‘ఎమండే. ఆ భరించలేన నొప్పి ఎమైందే!’

“పోయిందే!”

వ్యధవైది
కోమలవైది

మేలుపరచబడిన అమృతాంజన్ వాడడంతో,

కోమలమైన అమృతాంజన్ ను చాలా సులభంగా
రాసుకోవచ్చు.

మృదువైన అమృతాంజన్ తో చాలా సులభంగా ‘మర్చనా’
వేయవచ్చు.

తలనొప్పిలను, వొట్ట నొప్పిలను, కీళ్ళ నొప్పిలను,
కండరాల నొప్పిలను మరియు బెణుకులను
మేలుపరచబడిన అమృతాంజన్ మునపటికంటే అతి
త్వరితంగా వుపశమింపజేయగలదు!

మేలుపరచబడిన

అమృతాంజన్

Amrutanjan Limited

మా మోముపై చిరునగవులను శీఘ్రంగా- ఖరీదీ ఎక్కింపజేయగలదు!

OBM 149 TG R

గ్రంథ విమర్శలు

విప్లవయోగి - విశ్వకవి

వేమన వేద శాస్త్రం

[రచయితలు: గుఱ్ఱం వెంకటరెడ్డి మరియు పోచన రామి రెడ్డి; ప్రతులకు : గుఱ్ఱం వెంకటరెడ్డి, స్వాతంత్ర్య సమర యోధుడు, వెలుగోడు (పోస్టు) 518 533; కర్నూలు జిల్లా, ఆం. ప్ర.; ముద్రణ : జనవరి 1988; పుటలు 592; వెల: రు. 90/- య.]

గొప్ప సంఘ సంస్కర్తగా, తాత్త్వికునిగా, కవిగా వేమన సుప్రసిద్ధుడు. నేడు సాహితీలోకం తొలి ప్రజాకవి అంటున్నది. వేమన సాహితీలోకంలో ఆలస్యంగా గుర్తింపునకు వచ్చినా, ఆయనపై విశేషమైన గ్రంథాలే వచ్చినవి. వ్యాసాలకు లెక్కలేదు. ఆయనపై అభిమానం పెంచుకున్న పండితవర్గమూ తక్కువ లేదు. అభిమాన సంఘాలు ఏర్పడినవి. ఆ మార్గంలో మరియొక గ్రంథమిది.

కులాభిమానం ఉన్నా లేకపోయినా రాయలసీమ అన్నా, రాయలసీమ వాసయే అయిన వేమన అన్నా వివరీతమైన అభిమానం కనపడుతోంది ఈ రచయితల్లో.

ఇది పరిశోధనాత్మకమైన గ్రంథం కాదు; విమర్శనాత్మకమూ అనలేము. అయితే రచయితల పరిశ్రమ చృద్రా అని జాలము. వేమనపై వివరీతమైన అభిమానముతో నైతేనేమి, సంఘ సంస్కరణాభిలాష కలవారవడంతో నైతేనేమి ఇంచుమించు 12 సంవత్సరాలు శ్రమపడి ఒక ఉద్గ్రంథం వెలువరించారు.

అత్యంత నూతనం గాకపోయినా కొన్ని క్రొత్త విషయాలను ఈ గ్రంథంలో రచయితలు ప్రతిపాదించారు. మొదటిది వేమన దిగంబరుడు కాడనుట ముఖపత్రంపై వేమన వత్త భూషితుడై ప్రజలకు బోధ గావిస్తున్నట్లు చిత్రింపించినారు. అందుకేనేమో వీరి దృష్టిలో వేమన కేవలం యోగికాడు; విప్లవ యోగి. రెండవది వేమన భగ్నహృదయుడై యోగి అయినాడనే వాదాన్ని తిరస్కరించడం. మూడవది వేమన నారీ ద్వేషి కాడని, శ్రీజనోద్ధరణకై కృషి చేసాడని ప్రతిపాదించడం,

సమనమాన స్థానము వేమన ఉద్దేశముని తెలిపారు. ఇలాంటి మాతనాంశాలు మనకే గ్రంథంలో ఎన్నో కనిపిస్తాయి.

ఈ గ్రంథంలో అయిదు విభాగాల్లో 53 శీర్షికలతో వేమన దర్శింపబడినాడు. మొదటి విభాగాన్ని ప్రవేశకము (ఇంట్రడక్షన్) అనవచ్చు. ఇందులో 9 శీర్షికలతో వ్యాసాలున్నవి. రచయితలు తమనుగూర్చి, ఈ గ్రంథం వ్రాయవలసిన ఆవశ్యకత గూర్చి, తమ రచనకుముందు వెలువడిన గ్రంథాలగూర్చి వివరించినారు. కొన్ని అనావశ్యకములైన విషయాలు చోటుజేసుకొన్నా ఈ విభాగంలో వేమన యోగి కావడానికి దోహదపడిన పరిస్థితులను గూర్చి, ఇప్పటివరకు ఉన్న భగ్నహృదయుడై యోగి అగుట అనేది పుక్కిటి గాథలను నిరాకరించి, అనాటి సంఘ పరిస్థితుల చలన సంఘ సంస్కరణకు పూనుకొనియుండునని తెలిపినారు. వేమన చిత్రపటాలను గూర్చి పూర్వ గ్రంథ ముఖపత్రాలపై గలవానిని వివరించి ఆ విధంగా వేమన నగ్నమునిగా ఉండడానికి ఆధారమేదీ లేదని వివరించారు. (ఈ అంశం మరలా ప్రసక్తము)

రెండవ విభాగం సాంఘిక విషయానికి సంబంధించినది. ఇందులో 16 శీర్షికలున్నాయి. దీనిలో మకుటార్థం ఈ విధంగా వివరింపబడింది — “లోకమందలి ప్రజలకు ఆదర్శాలను, నీతులను అభిరామంగా = అనగా మనోహరంగా మనస్సుకు ఆకట్టుకొనునట్లు, దా=ఇచ్చుటకు లేదా బోధించుటకు నిర్ణయించు కున్న ప్రజాకవి కావడం ఈ మకుటాన్ని పెట్టుటకు ఒక కారణం కావచ్చు.” (పు 83.84) తరువాత వర్ణ వ్యవస్థను గూర్చి, బ్రాహ్మణులు, అగ్రవర్ణాలవాడు చేసే అన్యాయాలను గూర్చి వివరించబడింది. బ్రాహ్మణ శబ్దార్థం వివరింపబడింది. అదే విధంగా నాటి రాచరిక వ్యవస్థ ఏ విధంగా అస్తవ్యస్తంగా మారిందో చూపించారు (పు 96.104). ‘విప్లవం’ అనే పదాన్ని వేమన గ్రామీణ పరిభాషలో ‘ఉప్పలం’ అని వాడినట్లు తెలిపినారు (పు 101) అంటే విప్లవం వేమననాడే ఉందని ఉద్దేశం. దీన్నిగూర్చి మరల రెండు మూడుసార్లు చెప్పబడింది. (ఈ గ్రంథంలో ఒకసారి చెప్పిన అంశాన్నే మరల మరల చెప్పడం కనిపిస్తుంది. అందువల్ల కూడ గ్రంథం పెరిగింది.) పతిత జాతులను గూర్చి వేమన పడిన ఆరాటాన్ని ఆయన పద్యాలద్వారా వివరించారు (పు 117.124). వేమన శ్రీజన వ్యతిరేకి కాదనీ,

ప్రజనోద్ధరణయే ఆయన ఉద్దేశమని సుమారు 12, 13 పుటల్లో వివరంగా తెలిపినారు (పు 125-137). నాటి సంఘ పరిస్థితి ఆస్తులను, ప్రీతిను రక్షించుకోవడానికి పోరాడవలసిన స్థితి ఉందేదనీ, అందుకే సమష్టి కుటుంబానికే వేమన మొగ్గు జూపినాడని వివరించారు (పు 139). ప్రీతి పురుషునికి దానిగా వడి ఉండుట కంటే పురుషులతోపాటు పనిచేసి సమానత్వం (సహధర్మ చారిణిగ) సాధించాలని వేమన 'ఓల్లమాలు మగువ ఓల మాడలు చేటు....' అనే పద్యం ద్వారా తెలిపినాడన్నారు (పు 141). ఈ విభాగంలో ప్రజనోద్ధరణకై వేమన సూచించిన సంస్కరణలు ఈ విధంగా ఉన్నాయి—

1. వ్యభిచార పృత్తిని నిరసించడం.
2. కన్యాకుల్క, వరకుల్కల ఖండన.
3. వృద్ధ వివాహాలను తూర్పారబట్టడం.
4. ఈడు, జోడు చూచి పెండ్లిండ్లు చెయ్యాలని ప్రతిపాదించడం.
5. ప్రీతి శీలరక్షణ విషయంలో పురుషులు ప్రాణాలైనా అర్పించాలని ప్రబోధించడం.
6. ప్రీతి తమంత భావే దుష్టులను ప్రతిఘటించి వారి బారినుండి అవసరమైనప్పుడు ఆత్మరక్షణ చేసుకోవాలని చాటిచెప్పడం.
7. పెండ్లిండ్ల విషయంలో ధనికులు పేదలతో ఇచ్చి పుచ్చుకోవడాలు జరిపి, వారికి దారిద్ర్య నిర్మూలనలో తోడ్పడాలనడం.
8. ప్రీతి మాతృమూర్తిగా భావించి పూజించాలనడం.
9. సాహిత్యంలో తల్లి, చెల్లి వంటి ప్రీతిను అనభ్యంతరంగా వర్ణించడం, వారిని కామకలాపాల ఆటవస్తువుగా మార్చడం, మానవజాతికే అవచారమని, కళంకమని ఎరిగెత్తి చాటడం.
10. ప్రీతి గూడ అనవసర వయ్యారాలు ఒకబోసే జార బామనులు కారాదని, శీలాన్ని ఫణంగాబెట్టి పొట్టబోసుకొనే దుర్దశకు దిగజారరాదని నీతిబోధలు చెయ్యడం. (పు 148-149)

ఈ విభాగంలో కాని తరువాతి విభాగాల్లో కాని పూర్వ విమర్శకులు తెలియజేసిన పలు అంశాలు చోటు జేసుకొన్నవి. కాబట్టి వాని వివరాలు తిరిగి ఇవ్వడం అనవశ్యకంగా భావించి

క్రాంత్రగా చెప్పిన అంశాలను మాత్రమే వివరించుటకు ప్రయత్నిస్తాను.

ఆస్తిపై వారసత్వపు హక్కును గూడ విరాకరించిన మొట్టమొదటి కవి వేమన యట - 'తల్లి దండ్రీ సొమ్ము లాదింట కారాడు...' అనే పద్య వ్యాఖ్యానమిది (పు 208). "ఆస్తి సమాజానిది. లేదా 'ప్రభువైన' దేవునిది - 'శ్రమ' మాత్రమే తనది అన్నది వేమన సిద్ధాంతం" అంటున్నారీ రచయితలు.

నాటి సమాజంలో ఉన్న ఎన్నో విషయాలను వీరు వేమన పద్యాలద్వారా వివరించడానికి ప్రయత్నించారు. దానం చెయ్యని లోభులు, దబ్బున్నవారికే దానం చేసేవారు, దానం చేసేవారిని అడ్డుకునే దుష్టమంత్రులు, ధనవంతులకే పిల్ల నివ్వాలనుకునేవారు, వేళావృత్తితో జీవించేవారు, వేళలను ఉంచుకోవడం గర్వకారణంగా భావించేవారు - ఈ విధంగా సంఘంలో సమాజానికి దుగ్భవంబట్టి లక్షణాలు గలవారి చర్యలనన్నింటిని వేమన తీవ్రంగా ఖండించిన విషయాలను రచయితలు సోదాహరణంగా వివరించారు.

మూడవ విభాగం సాహిత్యమునకు సంబంధించినది. ఇందులో 12 శీర్షికలున్నాయి.

ఈ గ్రంథంలో నాటి సామాజిక పరిస్థితులనేగాక నేటి సమాజ స్థితిగతులు, ఈ సమాజాన్నుద్ధరించుటకు ప్రయత్నం చేసిన ఆధునిక సంస్కర్తలు మొదలగు విషయాలు అధికంగా చోటుజేసుకున్నాయి. ఇవి చదువుతుంటే ఒకొకసారి అనవసరంగా రచయితలు గ్రంథం పెంచుతున్నారేమో అని అనిపిస్తుంది.

వేమనను నన్నయాయలతో పోలుస్తూ, "పోరాణిక ప్రథమ కవి నన్నయ అయితే, 'ప్రజల ప్రథమకవి'; "తిక్కన ఉభయ కవి మిత్రుడైతే, వేమన 'అభయకవి మిత్రుడు'. పోతన భక్త కవి అయితే, వేమన 'ప్రజాభక్తకవి'" (పు 301) "వేమన పుట్టు కవి గాని, పెట్టు కవిగాడు." (పు 309) ఈ విధంగా వేమనపై తమకుగల అభిమానాన్ని వెలువరించారు రచయితలు.

నన్నయ కాలంనుండి ప్రభు పండితాదరణ గల సంస్కృతం కనుసన్నల్లో తెలుగు భాషా సాహిత్యాలు, తెలుగు వృత్తాలు

మొలగవలసి వచ్చిందనీ, వేమన అటవెంది ప్రభావంతో తత్వాలు, వచనాలు, ఏలలు, కరువులు మొదలగు ప్రజా ఛందోరీతులలో రచించబడినవనీ, ఈ విధంగా తెలుగుభాష పండితుల ఛందో బందిభావానుండి విడివడి తొలిసారిగా ఆరువందల ఏండ్ల తరువాత బ్రతికి బయటపడి స్వేచ్ఛావాయువులు పీల్చునారంభించిందనీ ఈ రచయితలు అభిప్రాయపడినారు (పు 318). ఇటువంటి విషయాలను వ్రాసేటప్పుడు రచయితలు జాగ్రత్తగ వ్యవహరించడం అవసరం. గేయ సాహిత్యం, యక్షగాన సాహిత్యం వేమన ప్రభావంచేత వెలువడిందా అనేది కూలంకషంగా నిరూపించి ఆ తరువాత ఇట్టి విషయాలను వ్రాస్తే బాగుంటుంది. వేమనపైగల వివరీతాభిమానాన్ని ప్రకటించడానికి ఇది మార్గం కాదు.

కొన్నిచోట్ల వేమన ఆధ్యాత్మిక దృష్టితో వ్రాసిన పద్యాలను మరొక విధంగా అన్వయించడం జరిగింది. ఉదాహరణకు “బాల చనుల పూల బంతుల బోల్తారు....” అనే పద్యం ప్రబంధ కవుల స్తన వర్ణనను నిరసించడానికి వ్రాసాడని వీరు పేర్కొన్నారు. (పు 328)

“కందుకూరి, గురజాడ లిరువురు ఏ కారణాలవల్లనో వేమన ప్రస్తావన ఎత్తకపోయినప్పటికీ, వారి సంఘ సంస్కరణ సాహిత్యోద్యమాలకు పూర్వరంగం మాత్రం వేమన పద్యాల్లో ఉందన్నది సత్యం.” (పు 336) సంస్కరణాభిలాషులందరు పూర్వ సంస్కర్తలచేత ప్రభావితులైనారని చెప్పజాలము. కందుకూరివారికి రాజా రామ్మోహనరాయలు మొదలగువారు ఆదర్శప్రాయులు. రామ్మోహనరాయలకు వేమన ఏం తెలుసు?

కందుకూరి, గురజాడ లిరువురు వేమనపట్ల అవచారం చేపారని వీరంటున్నారు. సాంప్రదాయ నవీన విధానాలు కలగా పులగమే కందుకూరివారి భాషా, సంఘ సంస్కరణలైన కారణంగా - అనగా బ్రాహ్మణత్వంపై మోజు కారణంగా కందుకూరి వేమనను కవిగా గుర్తించలేదట (పు 348-9). గణపతులను వేమన నిరసించిన కారణంగా గురజాడ ఆయనను స్మరింప లేదట (పు 352). అదేవిధంగా లింగమతాన్ని, శ్రీశైల యాత్రను దుయ్యబట్టడం, భగవద్గీతపై విమర్శ సాగించడం కారణంగా విశ్వదాతకు వేమన కవిత్వం వెగటుగా తోచి

‘పామర కవిత్వం’గా ఈసడించి ఉండవచ్చునని తెలిపినారు (పు 354).

వేమనపై వైష్ణవ కుతంత్రం అనే శీర్షికతో ‘తొలి సమాజ కవులు’ అనే గ్రంథంలో ‘సామాజిక వైరుధ్యాల మధ్య వేమన’ అన్న వ్యాసం వ్రాసిన జ్ఞానాముఖి ఉరఫ్ రాఘవాచార్యులు, వారి నా వ్యాసాన్ని వ్రాయడానికి పురిగొల్పిన కె. కె. రంగనాథాచార్యులు ఒక ప్లాను ప్రకారం కుట్ర చేసినట్లుగా సుదీర్ఘ చర్చ చేసినారు. పాపం వేమన వారికి ఎటువంటి ద్రోహం చేపెట్టాడో ఆ విధంగా కుట్ర చేయాడానికి. వేమనపై అభిమానం ఉండడం మంచిదే. దురభిమానం మంచిది కాదు. ఏ విషయానైనా సహేతుకంగా విమర్శించడం మంచిది. వేమనలో గల ‘దూషణ’ లక్షణం వీరిలో కూడ కొంత కనిపిస్తోంది.

‘ప్రక్షిప్తాల పాపకూపాలు’ అనే శీర్షికలో కొన్ని పద్యాలు తమ కనుకూలంగా తరువాతివారు ఏ విధంగా కల్పించారో వివరించారు. విశ్వబ్రాహ్మణులు వేమనకు గురువుగా అభిరామయ్య అనే కంసాభీ కథను ఏ విధంగా సృష్టించారో వివరించారు (పు 390). ఇక బ్రాహ్మణ పండితులు కూడ బ్రౌన్ వేమన పద్యాల సంకలనం రెండవది వెలువడకుండా ఏ విధంగా అణగ ద్రొక్కారో వివరించారు. (పు 390) “అలు మగని కడ్డంబు వచ్చెనా....” అన్న పద్యం కూడా ప్రక్షిప్తమే నంటున్నారు వీరు (పు 396) ఈ విభాగంలో ఇంకా ఎన్నో విలువైన విషయాలను వీరు తడివినారు.

నాలుగవ విభాగం తాత్త్వికము. ఇందులో అయిదు శీర్షికలున్నాయి. వేమన సజీవ సమాధి కాలేదని వీరంటున్నారు (పు 413) అనాడు సాధారణ సమాధులే లేవనీ, సజీవ సమాధి అన్న సమస్య లేదనీ, వీరబ్రహ్మం తర్వాత చాలా కాలానికి కటారు పల్లెలో సమాధి నిర్మింపబడిందనీ తెలిపినారు.

వేమన దిగంబరుడా? - అనే శీర్షికలో వేమన వేషమును గూర్చి మొదటినుండి నేటిదాక వచ్చిన వేమన పద్యాల ప్రతులు వాని ముఖప్రతాలు, విమర్శలు మొదలగువానిని వివరించి సుదీర్ఘ మైన చర్చగావించి వేమన దిగంబరుడు కాదని నిరూపించారు. వేమన భావాలు నచ్చని (ముఖ్యంగా ధృతివర్గం) అతినిని

అవమానించి గోచి ఊడదీసి అల్లరిచేసి ఉండవచ్చునని, ఆ సందర్భంలోనే 'అనువుగానిచోట నదికుల మనరాదు....' అనే పద్యం చెప్పి ఉంటాడనీ, నోరెత్తడానికి వీలులేని సందర్భంలో 'వదుగురాడు మాట పాటియై దరజెల్లు....' అనే పద్యం చెప్పి ఉండవచ్చునని ఊహిస్తున్నారు వీరు (పు 451,52).

"కూడు గుడ్డలకు నోచుకొనని నిర్వాగ్యులను, తమ సుందర దుకూలాల ఆదంబరాన్ని ప్రదర్శించి ఈనడించే ధనిక వర్గాల దర్శాన్నీ, తాము వేదాధికారులమని, ఆధ్యాత్మికోన్నతులమని, విద్రుపిగే అగ్రవర్ణాల ఆహంకారాన్ని, పటాపంచలు 'య్యడానికే' పెల్లుమని చెంపపెట్టు పెట్టినట్లు 'తల్లి గర్భమందు బుట్టినప్పుడు' 'నెంగిలెంగిలమచు నా నోటితోడనే, వేదములను సువు వెలులార' అన్న పద్యాలను చెప్పి ఉంటాడనేది ఎవరికా తోచే సహేతుక సందర్భం." (పు 473). వేమన బిరుదనడానికి ప్రధాన పద్యమైన 'తల్లి గర్భమందు....' నానికి రచయితల సమన్వయం చక్కగా ఉంది.

వేమన దిగంబరుడు కాదని కొందరు పూర్వ విమర్శకులు ఉన్నాకాని ఈ విధంగా సాధికారికంగా చర్చించి వివరించిన కానరాదు. వేమన దిగంబరుడేకాదా? అనే విషయాన్ని ఎలా ఒకసారి పండితులు పూర్వావరాలు ఆలోచించి నిర్ణయించ లసిన అవసరం కల్పిస్తున్నారు వీరు. దిగంబరుడైనవాడు ప్రజల మధ్యకు వచ్చి ఏ విధంగా బోధ చేసాడు అనేదాన్ని కూడ యనం ఆలోచించాలి. అయితే అది అసాధ్యము కూడా కాదేమో? ఈ మధ్య పత్రికలలో ప్రముఖంగా చర్చలోకి వచ్చిన ంగమృత్వ దిగంబరి కాదా? ఆమె ప్రజలమధ్య ఉన్నది కదా? క శ్రీ ఆ విధంగా పూజింపబడగా, వేమన దిగంబరుడుగా రుగలేడా? ఏమైనా ఆయన తాత్త్వికదృష్టిని నిర్ణయించి, స్కరణాభిలాషను జ్ఞప్తియందుంచుకొని వేమన దిగంబరుడా ం విషయాన్ని నిర్ధారించవలసి యున్నది.

అయిదవ విభాగంలో బుద్ధుడు మొదలగువారితో వేమనను సులనాత్మకంగా పరిశీలించడం జరిగింది. ఇందులో 10 శ్లోక లున్నాయి. బుద్ధుడు, తిరువళ్ళువరు, అవ్వయ్యార్, కబీరు, వీరబ్రహ్మం, సర్వజ్ఞుడు, వివేకానందుడు మొదలైనవారి గోధలతో వేమన సిద్ధాంతాలతో పోల్చి వేమనవి విలువైనవి గల

చోట్ల వానిని ప్రశంసిస్తూ వేమనను 'విశ్వకవి' అని చెప్పడానికి ఈ విభాగంలో ప్రయత్నం జరిగింది.

మొత్తంపై ఈ ఉద్గ్రంథం విలువైనదే. వీరు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలు అన్నీ అంగీకారయోగ్యం కాకపోవచ్చును కాని ఆ దృష్టితోడ కూడ వేమనను దర్శించవలసిన అవసరాన్ని రచయితలు గుర్తు చేసినారనవలెను. కొన్నిచోట్ల అనవసర విషయ వివరణలతో గ్రంథాన్ని పెంచినా గ్రంథరచన అనావశ్యక మైనది ఎంతమాత్రం కాదు. వేమనపై వీరికి అణునణువునా అభిమానం పొంగివస్తున్నదని గ్రంథం చదివితే తెలుస్తుంది. అందుకే కొన్నిచోట్ల దురభిమానంతో చర్చలు గావించినట్లు తోస్తుంది. తాము రాయలసీమవారై, వేమన కూడ రాయలసీమ వారైన కారణము కూడ అంటే ప్రాంతీయాభిమానము (ప్రారంభంలోనే ఈ విషయం ఉన్నది) చేత వేమనను ఆకాశాని తెత్తినట్లు కనిపిస్తుంది. అయితే కులాభిమానాన్ని మాత్రం వీరు కనపరచలేదు. అది సంతోషదాయకమైన విషయం.

చెప్పిన విషయాన్ని పలుమార్లు చెప్పినా, అనవసర విషయాలను జోడించినా, వేమనను బాగా అర్థం జేసుకున్న వారనీ, అభిమానం పెంచుకున్నవారనీ అవగతమవుతుంది. వేమన సమసమాజ భావాలు కలవాడని తమ దృష్టితో చూచి చెప్పిన అంశాలు అందరికీ ఆమోదయోగ్యం కాకపోయినా జాతి ఉద్ధరణకు, సంఘ సంస్కరణకు వేమన చేసిన ప్రయత్నాలను మరొకసారి మన కన్నులకు కిట్టినట్లు వివరించారు రచయితలు.

అయితే డాక్టర్ గోపిగారు అన్నట్లు వేమన పద్యనిర్ణయం ఒక గడ్డు సమస్య. దేశంలో ఉన్న వేమన పద్యాలన్నీ సేక రించాలి. పాఠాంతరాలను గుర్తించాలి. నాటి సమాజ స్థితిగతు లను ఇతరత్రా కూడా నిర్ధారించాలి. పండితులీవరకే ఎన్నో పద్యాల విషయాల్లో ఒక నిర్ణయం చేయడం జరిగింది. అన్ని పద్యాలను అదేమాదిరిగా నిర్ధారించాలి. ప్రక్షిప్తాలు తొలగించాలి. అప్పుడుకాని వేమన మనకు సరిగ్గా అర్థంకాదు. అంతవరకు ఆయనపై ఎన్ని గ్రంథాలు వెలువడినా అంత ప్రయోజనకారి కాబోదు.

డాక్టర్ వి సత్యనారాయణ

గ్రంథ స్వీకారాలు

1988 సంవత్సరం రాశిఫలాలు

[రచయిత: సూర్యశ్రీ, చిరునామా: సూర్యశ్రీ, తాడిపత్రం, తణుకు తాలూకా, ప. గో. జిల్లా, వెల: రూ. 4.00లు.]

దీనిలో సంవత్సర ఫలంతోపాటు కంధాయ ఫలాలు ప్రతి రాశికి సంవత్సరాంతంవరకు మాసఫలాలు ఇవ్వబడ్డాయి. ఏ ఏ మాసాలలో ఏ ఏ గ్రహాలు అధిపతులుగా ఉన్నారో వారికి శాంతి ఏమి చెయ్యాలి వివరించబడి ఉంటే వండితులకే కాకుండా సామాన్యులకు కూడా మంచిచెడులు తెలుసుకోడానికి చాలా విలుగా ఉంది ఈ పుస్తకం.

ఈయనే శ్రీ వేంకటేశ్వర శతకం కూడా రచించారు. దీనిలో 100 పద్యాలు విశ్వజనపాల శ్రీనివాస వేంకటేశ అనే మకుటంతో సాగాయి. అక్షయ నామ సంవత్సరంలో వచ్చిన జలవ్రతయం గురించి వేంకటేశ్వరుని పేరిట ఈ శతకం రాయబడింది. ఇందులో అంతా నేడు నడుస్తున్న చరిత్ర విపులంగా ఉంది. దీని వెల: 1 రూపాయి.

జాతీయ విప్లవకారులు

[రచయిత: దాక్టరు జి. అధికారి, ప్రతులకు: విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, 4-1435, విజ్ఞానభవన్, బ్యాంక్ స్ట్రీట్, హైదరాబాద్ 500 001, వెల: రూ. 1.50]

ఈ 24 పేజీల పుస్తకంలో భారతదేశపు స్వాతంత్ర్య సంగ్రామ తొలి అనుభవాలను పొందుపరిచారు. ఆనాడు ఎందరో యువకులు ఉద్యమంలోకి దూకారు. వారినందరినీ విప్లవకారులుగా పేరరిట్టారు చిత్రీకరించి తెల్ల ప్రభుత్వం కఠినంగా వ్యవహరించింది. విజానికి వీరందరూ జాతీయ విప్లవవీరులు అని రచయిత వివరించారు.

భారతీయులను హింసించినవారిని చంపివేయడమే ఈ వీరులు ఉద్యమంగా పెట్టుకున్నారు.

దే అనే అంగ అధికారిని గోపీనాథ్ పా చంపాడు. అందు వల్ల అతనికి మరణదండన విధించడం జరిగింది. అలాగే ఖుదీరామ్ బోస్ ఆత్మార్పణ చేసుకున్న విషయాన్ని కేసరి ప్రతికల్ తిలక్ సంపాదకీయం రావినందుకు ఆయనకు ఆరు సంవత్సరాల కఠిన కారాగార శిక్ష విధించారు. ఇలాగే ఉత్సुकతను కలిగించే చారిత్రకాంశాలు ఎన్నో ఈ పుస్తకంలో ఉన్నాయి.

తిరుమలేశుని ప్రశ్నోత్తర వినోదిని

[రచయిత: బియ్యరెడ్డి సుబ్రహ్మణ్యం, చిరునామా: రచయితపేర 4-49-20బి. శాంతినగరు, ముత్యాలరెడ్డిపల్లి రోడ్డు తిరుపతి.2]

దీనిలో నూట ఎనిమిది పద్యాలున్నాయి. ఈ పద్యాలన్నీ ప్రశ్నలే!

తిరుమలేశ మకుటంతో వదవడానికి ఇంపుగా ఉన్న ఒక్కొక్క పద్యంలో ఒక్కొక్కరకంగా వర్ణించి ఒక్కొక్క మూర్తికి అన్వయించడం జరిగింది. కాస్తంత ఆలోచించదువుకుంటే విజ్ఞానంతోపాటు వినోదం కూడా కలుగుతుంది.

గంగ దూకుచుండుగాని తీర్థము గాదు
కలపు ఫణులుగాని పుట్టకాదు
కలదు చంద్రరేఖగాని వ్యోమము కాదు
దీని భావమేమి తిరుమలేశ.

దీనికి అర్థం శివుడు. పదాలన్నీ సరళంగా అంద అర్థం అవుతాయి. అన్నీ ఆటవెలది పద్యాలే.

(1) శ్రీ సత్యనారాయణ శతకము

[రచయిత: తెలిదేవర వెంకట బాలకృష్ణరావు చిరు: అచ్యుతాపురం పోస్టు, అంగర, ఆలమూరు తాలూకా, తూ. గోదావరి జిల్లా - 533 315, వెల: రూ. 2.50లు.]

సత్యనారాయణ అనే మకుటంతో 111 పద్యాలు ఉన్న అన్నీ కూడా భక్తి రసాత్మకమయినవే. 61వ పద్యం ద, నుంచి 84 వరకు ఉన్న పద్యాలు కేశవనామాలు 24 ఉపయోగి చెప్పిన పద్యాలు బాగున్నాయి. ఈ పద్యాలు చదివితే నామ వాటంతట అవే పూర్తవుతాయి. అలాగే నవవిధ భక్తి పోడకోపచారాలు చక్కగా వర్ణించబడ్డాయి.

(2) శ్రీ వేంకటేశ్వర శతకం

శ్రీ తెలిదేవర వెంకట బాలకృష్ణగారే శ్రీ వేంకటేశ అనే మకుటంతో భక్తి వైరాగ్య ప్రధానంగా ఈ శత రచించారు. దీని వెల కూడా రూ. 2.50లు.]

చాళుక్య (సచిత్ర సాహిత్య మాసపత్రిక)

[సంపాదకుడు: పిల్లలమర్రి వెంకటరామయ్య, చాళు: శోధన్ బిల్డింగ్స్, టి.నగర్, రాజమండ్రి-533 100, సంవత్సరం చందా రూ. 20.00లు. విడి ప్రతి రూ. 2.00]

ఈ పత్రికలో శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు నుండి ఒక మం దాని శాత్పర్యంతోపాటు ఒక పెద్ద కథ తప్ప ఇందులో ప్ర కంగా విశేషాలు ఏమీ లేవు. ముఖచిత్రంగా చలంగారి బొ: బాగుంది.